

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

Рекомендовано до поширення в мережі «Інтернет» вченою радою Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи, протокол № 9 від 26 серпня 2021 року. При використанні матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на «Фінансовий простір» обов'язкове

ЗАСНОВНИК:

Університет банківської
справи,
79007, Україна, м. Львів,
вул. Січових Стрільців, 11

ВИДАВЕЦЬ:

Черкаський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи.
18028 м. Черкаси, вул. В'ячеслава Чорновола, 164

No 3 (43) 2021

ISSN 2304-1692

THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

Financial Space

Recommended for online publication by the Academic Council of Cherkasy educational-scientific Institute of the Banking University by protocol No 9 of August 26, 2021.

In case of reprinting of materials published in the journal, the reference to «Financial Space» is required.

FOUNDER:

Banking University
79007 Lviv, Sichovykh
Striltsiv str., 11

PUBLISHER:

Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking
University
18028 Cherkasy, V. Chornovol str., 164

Редакційна колегія

Головний редактор БАРАНОВСЬКИЙ Олександр Іванович
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та фінансових технологій Університету банківської справи

Заступник головного редактора ПАНТЄЛЄЄВА Наталя Миколаївна
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та обліку Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи

Відповідальний секретар ЧЕПЕЛЮК Ганна Миколаївна
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи

АНДРІЙ Василь Михайлович
д.юр.н., професор кафедри трудового права та соціального забезпечення Київського національного університету ім. Шевченка

БАГОРКА Марія Олександрівна
д.е.н., завідувач кафедри маркетингу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ВИРВІЦКА Магдалена
доктор наук, професор, професор факультету інженерії менеджменту Познанського політехнічного університету

ГРАБІНСЬКА Барбара
Ph.D., ад'юнкт кафедри фінансів Краківського економічного університету

ГРАСІС Яніс
д. юр. н., доцент, декан юридичного факультету Ризького університету ім. Страдіня

ДМИТРЕНКО Ірина Миколаївна
д.е.н., професор Національного центру обліку та аудиту, Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДУНСЬКА Маргарита
д.е.н., професор, заступник декана факультету бізнесу, менеджменту та економіки Латвійського університету

ЗАЙНАЛОВ Жажонгир Расулович
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Самаркандський інститут економіки і сервісу

КУЗНЕЦОВА Анжела Ярославівна
д.е.н., професор, ректор Університету банківської справи

МІЩЕНКО Світлана Володимирівна
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та фінансових технологій Університету банківської справи

МИКОЛЕНКО Віктор Андрійович
д. юр. н., професор кафедри управління в сфері цивільного захисту, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

МОСКАЛЕНКО Сергій Іванович
д. юр. н., доцент, професор кафедри права та правового регулювання авіаційної діяльності, Кіровоградська льотна академія

ПАШКЯВІЧЮС Арвідас
д.соц.н., професор, завідувач кафедри фінансів економічного факультету Вільнюського університету

ПРОКОПЕНКО Наталя Семенівна
д.е.н., професор, проректор Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет», радник податкової служби I рангу

РОГОВА Наталя Василівна
к.е.н., доцент, заступник директора Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СЕМБІЄВА Ляззат Миктибеківна
д.е.н., професор, професор кафедри державного аудиту Євразійського національного університету ім. Л.М. Гумільова

СМОВЖЕНКО Тамара Степанівна
д.е.н., професор Інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

ХАБЕР Йозеф Антоні
Ph. D., професор Школи бізнесу Познані

ШЕБЕКО Костянтин Костянтинівич
д.е.н., професор, професор кафедри економіки і бізнесу Поліського державного університету

Адреса Редакційної колегії:

Черкаський навчально-науковий інститут
Університет банківської справи

вул. В'ячеслава Чорновола, 164, м. Черкаси,
18028

тел.: (050) 640-38-84,

email: fp@cibs.ubs.edu.ua

Фінансовий простір

міжнародний науково-практичний журнал

Editorial Board

EDITORIAL OFFICE

Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University

18028 Cherkasy, V. Chornovol str., 164
tel. (050) 640-38-84,
email: fp@cibs.ubs.edu.ua

Financial Space

international scientific and practical journal

fp.cibs.ubs.edu.ua

Editor in Chief Alexander BARANOVSKY

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking and Finance technologies, Banking University

Deputy Editor Nataliia PANTIELIEVA

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance and Audit, Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University

Executive Secretary Hanna CHEPELIUK

Ph. D. in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Audit, Cherkasy Educational and Scientific Institute of Banking University

Vasyl ANDRIYIV

Doctor of Law, Professor of the Department of Labor Law and Social Security, Kyiv National University named after T. Shevchenko

Maria BAGORKA

Doctor of Economics, Head of the Department of Marketing, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Magdalena WYRWICKA

Doctor of Science, Professor, Professor of the Faculty of Management Engineering, Poznan Polytechnic University

Barbara HRABINSKA

PhD, Associate Professor, Department of Finance, Krakow University of Economics

Janis GRASIS

Doctor of Law, Associate Professor, Leading Researcher, Dean of the Faculty of Law of the Stradin University of Riga

Irina DMITRENKO

Doctor of Economics, Professor of the National Center for Accounting and Auditing, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing

Margarita DUNSKA

Doctor of Economics, Professor, Deputy Dean of the Faculty of Business, Management and Economics of the University of Latvia

Djaxongir ZAYNALOV

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Samarkand Institute of Economics and Service

Anzhela KUZNYETSOVA

Doctor of Economics, Professor, Rector of Banking University

Svetlana MISHCHENKO

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking and Finance of Banking Technologies and Business of the Banking University

Victor MYKOLENKO

Doctor of Law, Professor of the Department of Civil Defense Management, Cherkasy Heroes of Chernobyl Fire Safety Institute

Sergey MOSKALENKO

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Law and Legal Regulation of Aviation Activities, Kirovohrad Flight Academy of the National Aviation University

Arvidas PASHKIAVICHUS

Doctor of Social Sciences, Professor, Head of Department of Finance Faculty of Economics University of Vilnius

Natalia PROKOPENKO

Doctor of Economics, Professor, Vice Rector of the Private higher educational institution «European University», Adviser of the Revenue Service of the 1st rank

Nataliya ROGOVA

Ph. D. in Economics, Associate Professor, Deputy Director of Institute of Continuing Education, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Lyazzat SEMBIEVA

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of State Audit of the Eurasian National University named after L.M. Gumilev

Tamara SMOVZHENKO

Doctor of Economics, Professor, Lviv Polytechnic National University

Anthony Joseph HABER

Ph. D., Professor of School of Business, Poznan

Konstantin SHEBEKO

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Business of Polessky State University

Зміст / Contents

Лобозинська Софія Миколаївна, Скоморович Ірина Георгіївна, Владичин Уляна Володимирівна	
ДІЯЛЬНІСТЬ НЕОБАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	7
Lobozynska Sophia, Skomorovych Iryna, Vladychyn Ulyana	
NEOBANKS IN THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE AND AROUND THE WORLD	22
Путінцева Тетяна Володимирівна	
ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСИСТЕМ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	27
Putintseva Tatiana	
DESCRIPTION OF SUBSYSTEMS OF LIQUIDITY MANAGEMENT SYSTEM IN PROVIDING OF FINANCIAL SECURITY OF DOMESTIC COMMERCIAL BANKS	40
Федорущенко Богдан Віталійович	
ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	44
Fedorushenko Bohdan	
DETERMINANTS AND THREATS TO FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SECTOR	52
Дорошкевич Катерина Олегівна, Івасюк Володимир Васильович, Дзвоник Роман Ярославович, Ковток Галина Іванівна	
МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ МЕНТОРИНГУ	56
Doroshkevych Kateryna, Ivasyuk Volodymyr, Dzvonyk Roman, Kovtok Halyna	
MODELS OF STRATEGIC PLANNING OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF ACTIVATION OF MENTORING	68
Лакіза Вікторія Володимирівна	
ПОБУДОВА СИСТЕМИ АНАЛІТИКИ СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	72
Lakiza Viktoriia	
BUILDING A SYSTEM OF ANALYSIS OF E-BUSINESS SUBJECTS BASED ON THE USE OF CLOUD TECHNOLOGIES	82

ЗМІСТ / Contents

Гончаренко Олена Олексіївна, Шинкаренко Ольга Миколаївна

РОЗВИТОК ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ТЕХНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЛОМБАРДАХ **86**

Goncharenko Olena, Shynkarenko Olga

DEVELOPMENT OF SOFTWARE AS A TECHNICAL COMPONENT ORGANIZATION OF
ACCOUNTING IN PAWNSHOPS **97**

Гой Василь Васильович

ВВЕДЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБІГ ВЕБСАЙТІВ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКОВОГО
ВІДОБРАЖЕННЯ **102**

Goi Vasyl

INTRODUCTION OF WEBSITES TO THE ECONOMIC CIRCULATION: PROBLEMS OF
IDENTIFICATION AND ACCOUNTING **112**

Серпенінова Юлія Сергіївна, Побожій Антоніна Сергіївна

ПОДАТКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ **116**

Serpeninova Yuliia, Pobozhiy Antonina

TAX OPTIMIZATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY **126**

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.071821](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.071821)

УДК 336.71

ДІЯЛЬНІСТЬ НЕОБАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ЛОБОЗИНСЬКА Софія Миколаївна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри банківського і страхового бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5483-6864>

СКОМОРОВИЧ Ірина Георгіївна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри банківського і страхового бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8574-6770>

ВЛАДИЧИН Уляна Володимирівна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри банківського і страхового бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6916-6688>

Анотація. У статті розкрито сутність та специфіку діяльності небанків в умовах цифрової трансформації фінансового ринку. Авторами виокремлено типи небанків, здійснено порівняльну характеристику небанків та традиційних банків. Розкрито шляхи взаємодії банків з фінансово-технологічними компаніями. Досліджено діяльність українських небанків та окреслено перспективи побудови сприятливої еко-системи розвитку небанків в Україні.

Ключові слова: небанк, цифрова трансформація, фінансово-технологічна компанія, регуляторна пісочниця.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток технологій формує нові правила гри для банків, стимулюючи їх до процесів цифрової трансформації. Нові потреби клієнтів, мобільний ін-

Аннотация. В статье раскрыта суть и специфика деятельности небанков в условиях цифровой трансформации рынка. Авторами выделены типы небанков, осуществлено сравнительную характеристику небанков и традиционных банков. Раскрыты пути взаимодействия банков с финансово-технологическими компаниями. Исследована деятельность украинских небанков и намечены перспективы построения благоприятной эко-системы развития небанков в Украине.

Ключевые слова: небанк, цифровая трансформация, финансово-технологическая компания, регуляторная песочница.

тернет, хмарні технології, технологія блокчейн вимагають від банків активного впровадження цифрових інновацій та побудови осучаснених бізнес-процесів. Це привело до виникнення

нових учасників на ринку фінансових послуг – необанків, динамічний розвиток яких розпочався з 2017 року. Саме у цьому році започаткував свою діяльність перший український необанк – Монобанк, а згодом все більше нових провайдерів інноваційних фінансових послуг почали з’являтися на вітчизняному фінансовому ринку. Необанкінг в Україні та світі став новою реальністю, яка потребує глибоких досліджень та окреслення перспектив розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Визначенням сутності необанкінгу та цифрової трансформації фінансово-банківських послуг, сучасного стану та тенденцій їхнього розвитку займалися такі зарубіжні та українські фахівці, як Барабаш Ю. [1], Верховодов А. [2], Губа М. [3], Добсон А. (Dobson A.) [4], Еіченгрін Б. (Eichengreen B.) [5], Левковец Д. [6], Легетські В. (Legetsy V.) [7], Паперник С. [8], Рольф А. (Rolfe A.) [9] та інші. Поруч з науковим доробком значених вчених основою для написання статті стали прикладні дослідження та аналітичні матеріали компанії McKinsey, Української асоціації фінтех та інноваційних компаній, державні стратегії розвитку фінансового ринку та фінтеху в Україні, інформаційні матеріали офіційних сайтів зарубіжних та вітчизняних необанків.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми Проведене дослідження спрямоване на вдосконалення теоретичних основ феномену «необанківництва», окреслення світових тенденцій необанкінгу, аналіз взаємодії класичних банків та фінансово-технологічних компаній, формування сприятливого середовища для розвитку фінансово-технологічних

інновацій в банківництві шляхом вдосконалення державної політики підтримки цього сегменту.

Метою статті є виявлення особливостей діяльності необанків в Україні та світі, характеристика тенденцій та перспектив їхнього подальшого розвитку, формування сприятливої фінтех-екосистеми з метою надання якісних цифрових фінансових послуг різним категоріям споживачів.

Виклад основного матеріалу дослідження Перші кроки до зміни традиційних банківських підходів в обслуговуванні клієнтів були здійснені британським банком First Direct, який запустив телефонний банкінг у 1989 р. та застосував концепцію роботи без відділень, цілодобово обслуговуючи клієнтів за допомогою кол-центру. До травня 1991 р. послугами банку користувалися 100 тис. клієнтів. Згодом First Direct став підрозділом HSBC Bank plc.

З розвитком інтернету банківські установи часто прагнули скоротити операційні витрати, пропонуючи клієнтам послуги інтернет-банкінгу. Одночасно з цим з’явилися перші інтернет-банки. Так, у 1998 р. у Великій Британії був створений інтернет-банк Egg. За допомогою кол-центру та інтернет-порталу клієнти могли керувати своїми рахунками. Завдяки зручному сервісу дуже швидко банк відкрив більше ніж 2 млн клієнтських рахунків [8]. Із середини 2000 років онлайн-і телефонний банкінг стали основою роздрібних банківських послуг. Більшість банків це врахували, включивши такі онлайн-рахунки у свої основні продукти, паралельно змінюючи або скорочуючи мережі своїх відділень.

Згодом фінансові компанії, які надають фінансові послуги не через ме-

режу філій та відділень, а шляхом новітніх телекомунікаційних каналів, почали називати необанками. Уперше цей термін було вжито у 2017 році. Загалом, небанк – це компанія, яка забезпечує банківський та платіжний сервіс без традиційної інфраструктури банківських відділень. Небанки – це повністю онлайн-компанії, які на 100% цифрові і доступні клієнтам тільки через мобільні додатки і платформи персональних комп'ютерів.

У вітчизняній науковій літературі подається більш розгорнуте визначення цього поняття. А саме: небанк – це модернізований та постійно оновлюваний банкінг з розвиненою сучасною

функціональністю, формами зв'язку та передачі даних, включаючи такі основні елементи, як Інтернет (веб-сайти, офіси) та мобільний банк (програми, повідомлення) [3].

Небанки – це сучасний фінтех-тренд у світі, який набув стрімкого розвитку завдяки, зокрема, пандемії COVID-19. Щоб зменшити ризик заразитися вірусною інфекцією, споживачі фінансових послуг шукали можливості здійснювати фінансові платежі дистанційно, використовуючи свої мобільні телефони та комп'ютери. Відповідно на такий попит із сторони споживачів стало стрімке зростання кількості небанків у світі (рис. 1).

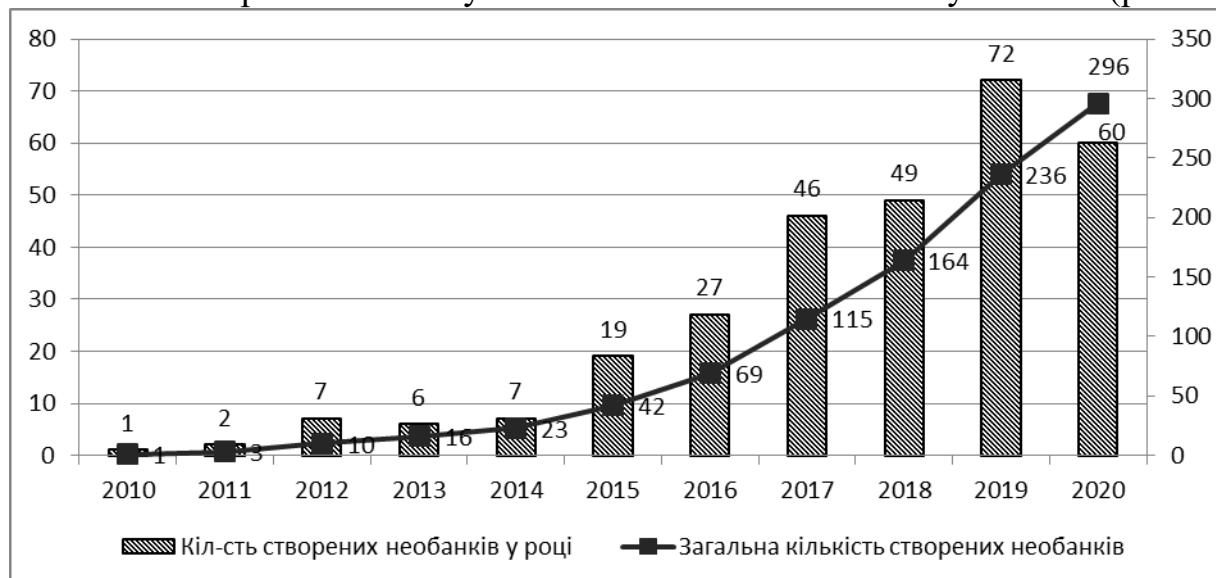

Рис. 1. Кількість новостворених небанків впродовж 2010-2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за [7; 9; 10]

Упродовж останніх одинадцяти років було створено 319 нових цифрових фінансових посередників. Найактивніше їхня кількість зростала у 2019 та 2020 рр., коли розпочали свою діяльність 72 та 60 нових небанків відповідно [7; 9].

Лідерами у розвитку небанківництва, безумовно, є країни Європи. Згід-

но статистики професійного сайту neobanks.app розподіл чисельності небанків за регіонами станом на 01.01.2021 наступний: Європа – 70, Північна Америка – 48, Південна Америка – 31, Африка і Близькій Схід – 11, Азійсько-Тихоокеанський регіон – 39 [11].

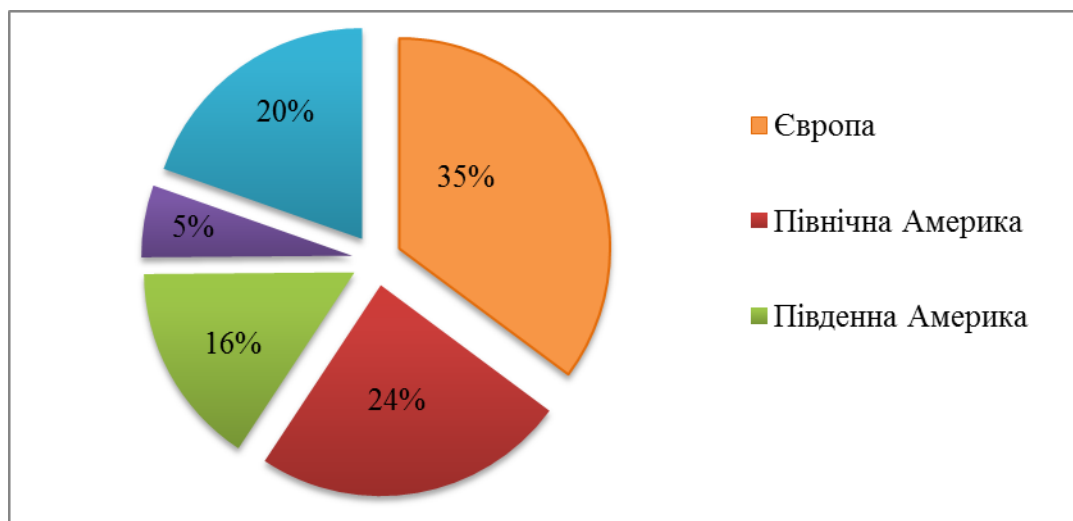

Рис. 2. Розподіл чисельності необанків за регіонами станом на 01.01.2021, %
Джерело: побудовано авторами за даними [11]

Велика чисельність необанків в європейському регіоні пояснюється наявністю сприятливих чинників розвитку фінансово-технологічної індустрії, включаючи масове використання комп'ютерів та мобільних телефонів жителями країн Європи. Статистика чисельності необанків в країнах Європи зображена на рис. 3 [11].

До країн з найбільш розвиненим необанківським ринком належать США, Велика Британія, Південна Корея, Німеччина, Франція та Бразилія [11].

Діяльність необанків у різних країнах світу має свої особливості і в значній мірі залежить від специфіки фінансового законодавства, рівня технологічного розвитку країни, системи захисту прав споживачів фінансових послуг, взаємодії банків та технологічних компаній, традицій та звичаїв, що сформувалися на фінансовому ринку. Однак для необанків також притаманно багато спільних рис, які нехарактерні для класичних традиційних банків. Зокрема, необанки пропонують більш високі процентні ставки за вкладеними коштами, відсутність комісії за обслуговування карткового рахунку, нижчі проценти за кредита-

ми, кращу взаємодію з клієнтом та його підтримку при наданні фінансової послуги.

Традиційні банки мають багато переваг перед необанками, зокрема, такі як базове фінансування та довіра клієнтів. Однак наявність застарілих систем утруднює розвиток інноваційних послуг для клієнтів.

Незважаючи на те, що необанки мають незначні грошові фонди та невелику клієнтську базу в порівнянні з банками, вони можуть створювати та надавати нові інноваційні послуги, які відповідають викликам цифрової економіки. Порівняльна характеристика необанків та традиційних банків наведена у табл. 1.

Загалом, перевагами необанків над класичними банками є:

- низька вартість фінансових продуктів, які, як правило, є недорогими, без щомісячної плати за обслуговування;
- прозорість надання фінансових послуг, а саме відсутність прихованих комісій і надмірних штрафів за овердрафт;

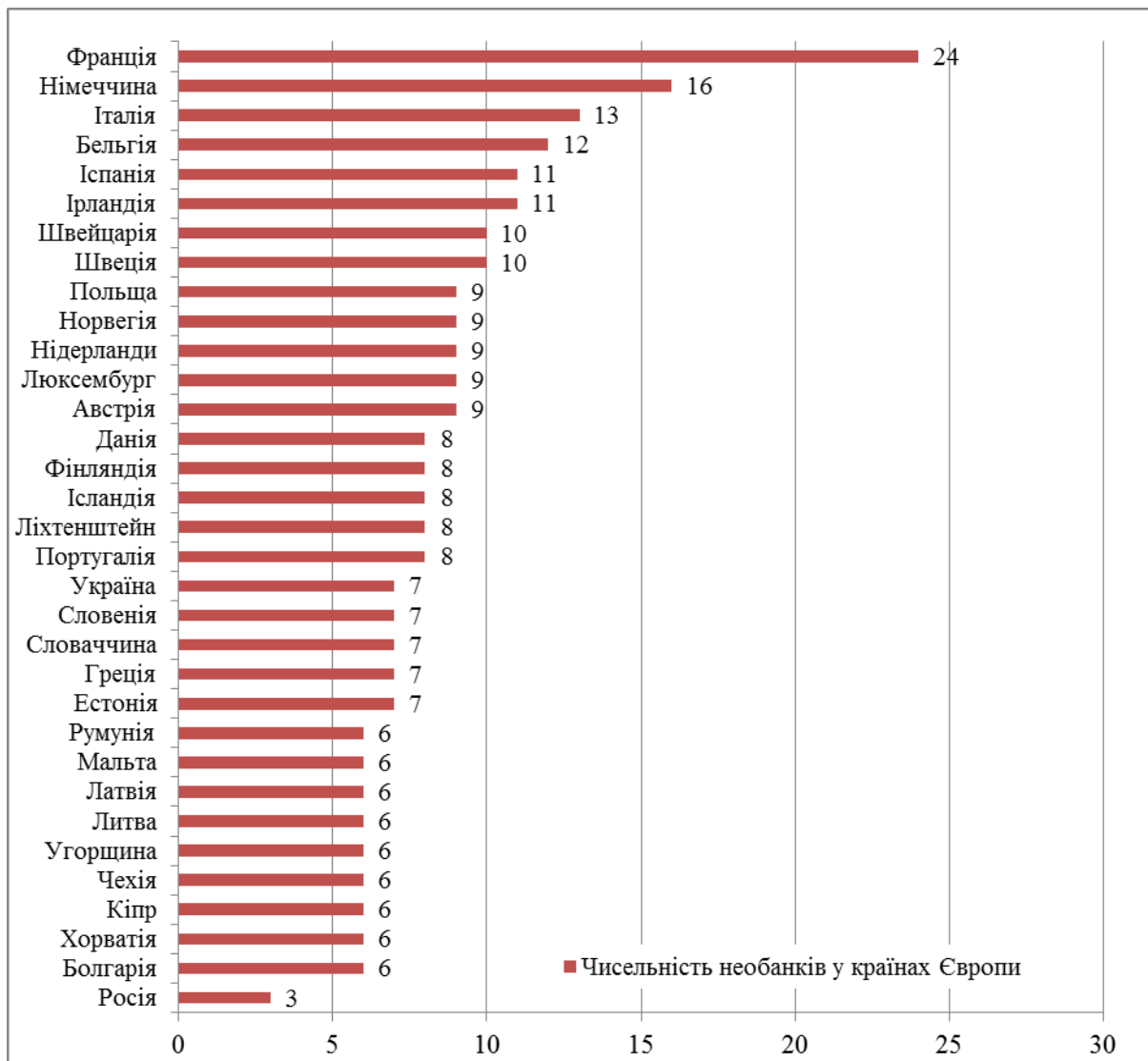

Рис. 3. Чисельність небанків у країнах Європи, станом на 01.01.2021 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

– інноваційні мобільні додатки, де є можливість оперативно керувати своїми фінансами, прогнозувати активність свого рахунку і швидко усувати можливі проблеми;

– спрощена процедура кредитування завдяки використанню небанків інноваційних способів оцінки кредитоспроможності позичальника, що повністю автоматизує та прискорює виділення коштів;

– орієнтація на специфічні сегменти ринку, сфери діяльності, вразливих клієнтів, які недостатньо охоплені банківськими послугами (зокрема, кредити для малого бізнесу та фізичних

осіб-підприємців, міжнародні перекази для трудових мігрантів, іпотечне кредитування для молоді тощо). Наприклад, небанк Monese надає послуги, для трудових

мігрантів, Habito спеціалізується на іпотечному кредитуванні, Revolut та TransferWise працюють на ринку міжнародних переказів [4].

Діяльність небанків не позбавлена недоліків. Небанківські активи можуть бути з або без гарантованого державного покриття. З огляду на це користувач таких фінансових послуг має встановити прийнятний для себе ступінь ризику збереження своїх за-

щаджень. Чинне фінансове законодавство у повній мірі ще не регламентує діяльність таких нових гравців на фінансовому ринку. Якщо, наприклад, виникає проблема з мобільним додатком або його роботою, з новими законодавчо неврегульованими послугами,

з'являється плутанина щодо того, хто буде нести відповідальність за збої у роботі і як ця проблема буде вирішуватися. До кінця не є розробленою процедура захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика традиційних банків та необанків

Критерій	Традиційні банки	Необанки
Нормативно-правове регулювання	Чітка регламентація законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами	У процесі розробки та впровадження
Орган, який регулює та контролює діяльність	Центральний банк	Центральний банк, міністерство фінансів, спеціалізовані комісії з регулювання фінансового ринку
Право на здійснення діяльності на фінансовому ринку	Банківська ліцензія	Банківська ліцензія, фінансова ліцензія, платіжна ліцензія
Канали реалізації послуг	Філії, відділення, мобільний банкінг, онлайн банкінг	Мобільний банкінг, онлайн банкінг
Сервіси	Класичні банківські операції та комплексні складні банківські продукти	Прості фінансові продукти, зокрема: безготівкові платежі, перекази, поточні рахунки, депозити, кредити
Орієнтація на споживача	Бізнес та рітейл	Рітейл

Джерело: власна розробка авторів

Досліджуючи специфіку діяльності необанків, доцільно розділити їх на три типи:

1) необанки, які самостійно отримують банківську ліцензію і є повноцінними гравцями на фінансовому ринку. До таких банків можна віднести лондонський необанк Revolut, який обслуговує клієнтів з 30 країн Європи, а також з Північної та Південної Америки й Азійсько-Тихоокеанського регіону. Цей онлайн-банк зібрав більше 6 млн клієнтів за 4 роки діяльності та залучив 344 млн дол. приватних інвестицій [12]. Цей необанк створив цілу екосистему, яка пропонує такі ж пос-

луги, що і традиційні банки, тільки більш оперативно і без відвідування офісів. Клієнт може за хвилини відкрити рахунок безпосередньо зі свого телефону і отримати кращі умови обслуговування, ніж у традиційному банку, для обміну валюти, зберігання коштів (наприклад, у додатку можна встановити місячний бюджет на харчування і розваги), купівлі криптовалюти тощо. Серед основних функцій облікового запису Revolut — push-повідомлення, категорії видатків та платежі [13].

2) необанки, які отримують право на використання банківської ліцензії від

традиційного банку. У цьому випадку необанк виступає у ролі операційного підрозділу. За такою схемою діє український Monobank. З моменту заснування Monobank здійснює свою діяльність на основі ліцензії Універсал Банку, який виступає банком-партнером. Monobank не має філій, всі послуги здійснюються за допомогою мобільних додатків. Відповіді на запитання користувачів надаються у програмах обміну миттєвими повідомленнями (Viber, Facebook, Telegram). Monobank дає можливість просто та зручно отримати банківську картку з повним доступом до коштів за допомогою мобільного додатку. Серед банківських послуг передбачена можливість користуватися поточним рахунком, платежами, а також отримати невеликий ліміт овердрафту. Перевагами Monobank є простота і зручність використання рахунку – те, що у світовій практиці називається UX (User Experience) [14]. Хоча діяльність Monobank в Україні є успішною, однак це не свідчить про те, що всі необанки реалізують правильні бізнес-моделі. Так, у 2018 році був ліквідований необанк Touch Bank в Росії, який працював за ліцензією ОТП Банку. На його запуск було виділено 40 млн євро. Банк невірно визначив стратегію розвитку і почав її міняти лише тоді, коли збиток становив понад 1 млрд російських рублів і відновити прибуткову діяльність стало неможливим [6].

3) великі технологічні необанки (Big Tech neobanks), які засновані такими великими мультинаціональними компаніями, як Google, Apple, Amazon, Какао (Корея), Mercado Libre (Латинська Америка), Alibaba and Tencent

(Китай) та інші. Для них є характерними велика клієнтська база, високі рейтинги та довіра споживачів. Ввійшовши на фінансовий ринок, ці глобальні гіганти пропонують широкий спектр фінансових послуг своїм споживачам. Amazon розширив свою діяльність у наданні кредитів малим і середнім підприємствам. КакаоBank пропонує всі категорії банківських продуктів, Alibaba Ant Financial і Tencent's WeChat надзвичайно швидко розширили сегменти надання фінансових послуг, які притаманні класичним банкам, що спричинило прийняття китайськими регулюючими органами низки обмежень щодо їхньої діяльності на фінансовому ринку [5].

Загалом, необанки – це сучасні фінансово-технологічні компанії, які надають фінансові продукти технологічними каналами з врахуванням максимальної зручності для споживачів. Відповідно до дослідження, проведеного компанією McKinsey «Fintechicolor: The new picture in finance», необанки та фінансово-технологічні стартапи, діяльність яких аналізувалася дослідниками, були максимально сфокусовані на сегмент ритейлу. Зокрема, частка їхньої присутності у розрізі споживчих сегментів наступна: ритейл – 62%; комерційний сегмент – 28%, сегмент великих корпорацій – 11% [15]. Реалізація фінансових продуктів фінансово-технологічними компаніями у розрізі поданих сегментів наведена у табл. 2.

Необхідно зауважити, що у багатьох випадках поява необанків – це результат взаємодії фінтех-стартапів та класичних банків.

Таблиця 2

Реалізація фінансових продуктів фінансово-технологічними стартапами
у розрізі споживчих сегментів

Споживчий сегмент	Платежі (частка від загального, %)	Кредитування та фінансування (частка від загального, %)	Операції з фінансовими активами на ринку капіталу (частка від загального, %)	Фінансовий менеджмент (частка від загального, %)
Рітейл	25	14	13	10
Комерційний сегмент	12	9	4	3
Сегмент великих корпорацій	6	1	2	2

Джерело: складено авторами на основі аналізу даних, наведених у дослідженні McKinsey&Company [15]

Досліджуючи світовий досвід співпраці традиційних банків і фінтех-компаній, виділяють такі шляхи їхньої взаємодії: розробка та впровадження банками програм акселерації та інкубації (43%), інвестування у перспективні фінтех-стартапи за допомогою ресурсів внутрішніх венчурних фондів (20%), укладання двосторонніх угод про партнерство (20%), придбання банками фінтех-компаній (10%), відкриття банками власних фінтех-компаній (7%) [16].

ресурсів внутрішніх венчурних фондів (20%), укладання двосторонніх угод про партнерство (20%), придбання банками фінтех-компаній (10%), відкриття банками власних фінтех-компаній (7%) [16].

Рис. 4. Шляхи взаємодії традиційних банків і фінтех-компаній

Джерело: побудовано авторами за даними [16]

В Україні з 2017 року відбуваються схожі трансформаційно-технологічні процеси у сфері банківництва. Банки активно співпрацюють з фінтех-стартапами, широко використовують технологічні рішення при створенні та

просуванні банківських продуктів, формується сприятлива екосистема для появи та діяльності небанків в Україні.

За результатами дослідження участі 11 найбільших банків у розбудові фін-

тех-екосистеми Української асоціації фінтех та інноваційних компаній майже всі опитані банки вже мають або планують спільні проєкти з фінтех-компаніями, окрім АТ КБ «ПриватБанк», що самостійно розробляє інноваційні продукти та послуги [17]. Банки віддають перевагу спільним проєктам з інноваційними компаніями, адже це простіше та значно дешевше, ніж утримувати власні команди ІТ-спеціалістів. Популярністю також користуються власні «центри інновацій» та власна інкубація/акселерація. Щодо інвестування у фінтех-стартапи, то

воно взагалі відсутнє через те, що такі операції напряду впливають на капітал банків і не є «класичним» банкінгом. Результати дослідження відображені в табл. 3.

Завдяки динамічній цифровій трансформації банки активно включаються у процес появи необанків в Україні. У 2020 році українські дослідники банківської цифрової трансформації згрупували всі вітчизняні банки за ступенем цифрової трансформації у чотири групи: Front-end only; Active integration; Own R&D; Digital native [18].

Таблиця 3

Участь банків у інноваційно-технологічній трансформації фінансового сектору

Банки	Спільні проєкти			Власна розробка інноваційних проєктів			Власна інкубація/ акселерація			Інвестиції в стартапи		
	Так	План	Ні	Так	План	Ні	Так	План	Ні	Так	План	Ні
АТ КБ «ПриватБанк»			✓	✓				✓				✓
АТ «Ощадбанк»	✓				✓				✓			✓
АБ «УКРГАЗБАНК»	✓			✓					✓			✓
АТ «Райффайзен Банк»	✓			✓				✓				✓
АТ «АЛЬФА-БАНК»	✓			✓					✓			✓
АТ «УКРСИББАНК»	✓					✓		✓				✓
АТ «ПУМБ»	✓			✓					✓			✓
АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК»		✓		✓				✓				✓
АТ «ОТП БАНК»	✓					✓	✓					✓
АТ «ТАСКОМБАНК»		✓		✓					✓			✓
АТ «МЕГАБАНК»	✓			✓					✓			✓

Джерело: складено авторами на основі [17]

На першій стадії «Front-end only» знаходиться 41 вітчизняний банк. Ці банки у своїй діяльності використовують лише найпростіші цифрові інструменти у взаємодії з клієнтами: веб-сайт, пункти самообслуговування, електронне адміністрування, мобільний додаток.

На другій стадії розвитку «Active integration» банками активно ведеться робота з АРІ, налагоджується співро-

бітництво із технологічними стартапами. Для цієї групи банків є характерним застосування омніканального доступу (веб-сайт, застосунок, чат-бот), надання можливостей клієнтам здійснювати безконтактні платежі, користуватися електронними гаранціями, отримувати кеш-бек, дисконти. Таких банків в Україні налічується 34, вони мають автоматизовані сервіси бек-

офісу та співпрацюють із системами Apple або Google Pay.

Перебуваючи на стадії «Own R&D», банки мають власний штат з розробки та імплементації технічних рішень, активно ведуть роботу у різних сегментах з API, співпрацюють зі сторонніми постачальниками фінтех-послуг (платежі, рахунки тощо), застосовують віддалену автентифікацію у системі BankID НБУ. Таких банків в Україні налічується 22.

На стадії «Digital native» банк повністю діджиталізований: від взаємодії з клієнтом до виконання внутрішніх процесів. Ці банки здійснюють аналітику клієнтів на основі великих баз даних, повністю оцифровують взаємодію з клієнтами, застосовують хмарні рішення. Таких банків в Україні лише 2 та 1 небанк (АТ КБ «ПриватБанк», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» та фінансово-технологічна компанія «Монобанк»).

Доцільно зауважити, що зважаючи на фінансово-технологічний функціонал, дослідники цифрової трансформації банківського сектору вперше до категорії «Digital native» віднесли фінтех-компанію, яка реалізовує фінансові продукти на базі ліцензії АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», перший небанк в Україні. Загалом в Україні станом на 01.07.2021 року діє 7 небанків.

Монобанк був створений у листопаді 2017 року командою Fintech Band і одразу зайняв лідируючі позиції на банківському ринку України, адже з моменту свого відкриття видав карток більше, ніж всі інші банки разом взяті. З листопада 2017 року по вересень 2020 року Монобанк видав 2,4 млн карток, тоді як всі інші банки разом видали 1,8 млн карток, що на 0,6 млн шт. менше [18]. Монобанк залучив 1 млн

користувачів лише за 1,5 роки. Швидшим був лише небанк Пд. Кореї KakaoBank, якому для цього знадобилося всього 13 днів. Для прикладу британський віртуальний банк Starling за 5 років свого існування так і не розширив клієнтську базу до 1 млн осіб і обслуговує все ще 800 тис. користувачів.

Нова хвиля створення небанків в Україні відбулася у 2019 року. У цьому році з'явилося два нових віртуальних банки – todobank та Sportbank. Ці два банки дуже схожі своїм функціоналом на Монобанк, але вони не набули такого поширення, як він.

todobank – мобільний банк, проєкт розроблений АТ «МЕГАБАНК», який функціонує у Харкові і позиціонує себе як «мобільний банк твого міста» [19]. В основному діяльність банку сфокусована на карткових сервісах. Sportbank працює на основі банківських ліцензій АТ «ОКСІ БАНК» та АТ «ТАСКОМБАНК». Він позиціонує себе як банк для людей, що ведуть активний спосіб життя і пропонує їм різні бонуси за розрахунки у спортивних магазинах та фітнес-центрах [20]. Разом з тим, вибравши спеціалізовану нішу, топ-менеджменту Sportbank необхідно звертати увагу на те, щоб генерація акаунтів не відбувалася тільки заради кешбеку, але й завдяки якісним банківським продуктам.

У 2020 році із своїми фінансовими продуктами вийшли на ринок три небанки: O.Bank – проєкт АТ «Ідея Банк», НЕОБАНК – стартап від АТ «АКБ «КОНКОРД» та izibank, що здійснює свою діяльність на платформі АТ «ТАСКОМБАНК». Якщо O.Bank та Izibank пропонують прості класичні банківські продукти для клієнтів-фізичних осіб, то НЕОБАНК –

це інтернет-банк, який орієнтований на обслуговування насамперед суб'єктів господарювання, хоча для фізичних осіб теж передбачено набір послуг. У 2021 році розпочав свою діяльність «Банк Власний Рахунок», який був створений на основі ПАТ

«БАНК ВОСТОК» та Fozzy Group. До особливостей діяльності цього банку можна віднести нарахування бонусів власникам карток при розрахунку в мережі «Fozzy» [21]. Характеристика вітчизняних необанків наведена у табл. 4.

Таблиця 4

Необанки в Україні, 2017–2021 рр.

Найменування небанку	Рік за-сну-вання	Банківська ліцензія	К-ть клієнтів	Банківські продукти	Споживчий сегмент
Monobank	2017	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	3,1 млн	Онлайн-платежі, перекази. депозити, кредити, кеш-бек, емісія карток в біткойнах, купівля акцій на американському фондовому ринку (на стадії впровадження)	Фізичні особи, фізичні особи-підприємці
Sportbank	2019	АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «ОКСІ БАНК»	240 тис.	Онлайн-платежі, перекази. депозити, кредити, кешбек 10% при купівлі спортивного одягу та абонементів у фітнес клуби	Фізичні особи
todobank	2019	АТ «МЕГА-БАНК»	-	Онлайн-платежі, перекази. депозити, кредити, оплата комунальних послуг без комісій, можливість використовувати у мобільному додатку платіжну картку, яку емітував інший банк	Фізичні особи
Izibank	2020	АТ «ТАСКОМБАНК»	100 тис.	Онлайн-платежі, перекази, депозити, кредити, кешбек 1% на всі категорії платежів	Фізичні особи
O.Bank	2020	АТ «Ідея Банк»	120 тис.	Онлайн-платежі, депозити, кредити, безконтактні р2р перекази, зняття готівки з банкоматів без комісій у перші 4 місяці користування картою.	Фізичні особи
НЕОБАНК	2020	АТ «АКБ «КОНКОРД»	-	Онлайн-платежі, перекази. депозити, кредити, касовий апарат у телефоні, власний еквайринг, нагадування про сплату процентів за кредитом та податків	Фізичні особи-підприємці, юридичні та фізичні особи
Банк Власний Рахунок	2021	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	-	Онлайн-платежі, перекази. депозити, кредити, зарахування бонусів на платіжну картку при покупці в мережі Fozzy	Фізичні особи

Джерело: складено авторами на основі [1], [14], [19-24].

Загалом, усі вітчизняні необанки надають класичні банківські послуги, орієнтуючись на сегмент ритейлу. Однак, усвідомлюючи значну конкуренцію зі сторони традиційних банків та між собою, необанки шукають специфічні ніші для реалізації банківських послуг: Monobank започатковує брокерську діяльність, Sportbank працює з категорією фізично активних людей, NEOBANK позиціонує себе як банк для бізнесу та обслуговування фізичних осіб-підприємців, «Банк Власний Рахунок» обслуговує клієнтів торговельної мережі Fozzy тощо. Це відповідає світовим тенденціям необанкінгу, який фокусується на специфічних нішах, конкретних регіонах, певних категоріях споживачів.

Висновки. Активне зростання кількості необанків в Україні формує позитивну динаміку цифрової трансформації банківського сектору. Подальший розвиток необанкінгу пов'язаний з упровадженням учасниками фінансового ринку стандартів відкритого банкінгу та інструментів віддаленої ідентифікації та верифікації. Це стає можливим завдяки прийняттю Верховною Радою України Закону України «Про платіжні послуги» [25], який імплементує директиви ЄС (зокрема PSD 2) та створює умови для розробки інноваційних продуктів та послуг.

Окремої уваги державних управлінців потребує організація процесу створення в Україні регуляторної пісочниці, тестування в якій змогли б проходити 16-20 інноваційних продуктів на рік. У перспективі Україна могла б доєднатися до Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN), що була створена у Лондоні у 2018 році. Функціонування регуляторної пісочниці повинно стати невід'ємним еле-

ментом стимулюючого регулювання фінансового ринку, яке б підсилювалося державними програмами фінансування створення нових структурних елементів фінтех-екосистеми, а саме акселераторів та інкубаторів. Поява таких структурних елементів дозволить активно розвивати співпрацю банків з інноваційними учасниками, тому варто стимулювати спільні проекти традиційних гравців фінансового ринку з фінтех-компаніями. Успішними світовими прикладами такої колаборації є англійський банк Barclays та його акселератор Rise.

Розвитку необанкінгу також сприятиме реалізація стратегічного напрямку «Інноваційний розвиток» Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, що передбачає виконання наступних завдань [26]:

- впровадження та поширення засобів штучного інтелекту та машинного навчання у фінансах (AML, кібербезпека, персоналізовані фінансові продукти);
- розробка можливості проведення ідентифікації клієнтів на основі біометричних даних;
- правове регламентування ринку цифрових активів;
- імплементація міжнародних стандартів у сфері фінансових послуг.

Крім того, у відповідності до Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 зусилля всіх гілок влади повинні бути сфокусовані на створення для учасників фінансового ринку сприятливих можливостей [27]:

- приймати та впроваджувати прогресивну політику та регулювання;
- залучати інвестиції та прозоро інвестувати, маючи законодавчу захищеність прав інвесторів;

- формувати попит на трансформовані фінансові послуги та продукти;
- мати доступ до талантів та висококваліфікованих спеціалістів.

Оскільки попит на цифрові фінансові послуги з боку користувачів постійно зростає, то необхідно описані вище стратегічні напрями деталізувати з точки зору захисту прав споживачів фінансових послуг та підвищення

цифрової та фінансової грамотності населення.

Окрім цього, успіху цифрової трансформації банківського сектору та необанкінгу сприятиме встановлення лояльного відношення державного фінансового регулятора до новітніх цифрових технологічних процесів у банківництві та запровадження пільгової системи оподаткування інноваційних компаній у сфері фінтеху.

Список використаної літератури

1. Барабаш Ю. Українські необанки: ключові гравці і потенційні ніші для розвитку. НВ Бізнес. 29 січня 2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/monobank-izibank-abo-sportbank-u-kogo-keshbek-bilshe-novini-ukrajini-50138385.html> (дата звернення: 01.07.2021).
2. Верховодов А. Кейс RBS: як традиційний банк вривається на ринг цифрових фінтехів. URL: <https://center42.tech/blog/case-rbs-neobank> (дата звернення: 11.10.2020).
3. Губа М., Лінник А., Колесник Д. Розвиток необанків в Україні та світі. *Регіональна економіка та менеджмент*, 2019. № 2 (24). С. 71-74. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3830/1/71-74.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).
4. Dobson A. What are neobanks and how are they changing financial services? URL: <https://www.paconsulting.com/insights/what-are-neobanks-and-how-are-they-changing-financial-services> (дата звернення: 15.10.2020).
5. Eichengreen B. Big tech finance companies are one step ahead of regulators. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/business/2021/apr/12/big-tech-finance-regulators-amazon-alibaba-tencent> (дата звернення: 01.07.2021).
6. Левковец Д. Банк, необанк и экосистема. Как меняется финансовый сектор. Про бизнес. 06 июня 2019. URL: <https://probusiness.io/tech/6009-bank-neobank-ekosistema-kak-menyetsya-finansovyy-sektor.html> (дата звернення: 05.11.2020).
7. Legetsy V. What is the future of Neobanks? URL: <https://ideasoft.io/blog/the-future-of-neobanks/#4> (дата звернення: 01.07.2021).
8. Паперник С. Необанки: закордонна історія та українська перспектива. *Юридична газета online*, 2018. №10 (612). URL: <https://yur->

- gazeta.com/publications/practice/inshe/neobanki-zakordonna-istoriya-ta-ukrayinska-perspektiva.html (дата звернення: 09.10.2020).
9. Rolfe A. Analysis report: The global state of neobanks. URL: <https://www.paymentscardsandmobile.com/the-global-state-of-neobanks/> (дата звернення: 01.07.2021).
10. Number of Fintech startups worldwide from 2018 to 2020, by region / Statista Research Department, 09.11.2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/893954/number-fintech-startups-by-region/> (дата звернення: 19.11.2020).
11. The list of neobanks and digital banks in the world in 2021. URL: neobank.app (дата звернення: 01.07.2021).
12. Мациборская Т. Они покорили мир: ТОП-10 самых успешных небанков Европы. Интернет-портал PaySpace Magazine. URL: <https://psm7.com/mobilnye-banki/oni-pokorili-mir-top-10-samyx-uspeshnyx-neobankov-evropy.html> (дата звернення: 19.11.2020).
13. Revolut. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.revolut.com> (дата звернення: 09.10.2020).
14. Monobank. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.monobank.com.ua> (дата звернення: 09.10.2020).
15. FinTechnicolor: The New Picture in Finance / McKinsey&Company. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/financial%20services/our%20insights/bracing%20for%20seven%20critical%20changes%20as%20fintech%20matures/fintechnicolor-the-new-picture-in-finance.ashx> (дата звернення: 01.07.2021).
16. Graham A. Fintech and Banks: How Can the Banking Industry Respond to the Threat of Disruption? URL: <https://www.toptal.com/finance/investment-banking-freelancer/fintech-and-banks> (дата звернення: 01.07.2021).
17. Каталог фінтех-компаній України 2019. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: <https://fintechua.org/> (дата звернення: 01.07.2020).
18. Bank Roadmap 2020 – research on the digital transformation of Ukrainian banks. The Ukrainian Association of FinTech and Innovation Companies. URL: <https://fintechua.org/en/news/bankroadmap> (дата звернення: 10.11.2020).
19. todobank. Офіційний веб-сайт. URL: <https://todobank.ua> (дата звернення: 12.11.2020).
20. Жуматий А. Sportbank – ще один мобільний банк. URL: <https://finance.ua/ua/cards/sportbank> (дата звернення: 12.11.2020).

21. Будина Л. Fozzy Group совместно с банком «Восток» запускают небанк «Банк Власний рахунок». 18 червня 2021. URL: <https://retailers.ua/news/management/12038-fozzy-group-sovmestno-s-bankom-vostok-zapuskayut-onlayn-bank-vlasniy-rahunok> (дата звернення: 01.07.2021).
22. Гриньков Д. Скільки необанків потрібно Україні. URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/skolko-neobankov-nuzhno-ukraine/> (дата звернення 19.07.2021)
23. Тартасюк С. Чи можуть фінкомпанії перетворитися на небанки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/07/16/68068914/> (дата звернення 16.07.2021)
24. Лошакова Н. «Ринок достатньо великий, щоб в Україні було кілька не-обанків», – Анна Тігіпко, izibank. Новинний портал України Delo.ua. 29.12.2020. URL: <https://delo.ua/business/rinok-dostatno-velikij-i-vilnij-schob-v-ukrajini-376810/> (дата звернення 01.07.2021).
25. UK-Ukraine FinTech Summit сприятиме посиленню розвитку інновацій на фінансовому ринку. Національний банк України. 16.07.2021. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/uk-ukraine-fintech-summit-spriyatime-posilennyu-rozvitku-innovatsiy-na-finansovomu-rinku?utm_campaign=news&utm_medium=push-link&utm_source=push (дата звернення: 16.07.2021).
26. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (оновлена у березні 2021 року). Національний банк України. 31.03.2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (дата звернення: 20.07.2021).
27. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Національний банк України. Липень 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdc1p> (дата звернення: 20.07.2021).

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.071821](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.071821)

JEL Classification G21, G24, N24, O32

NEOBANKS IN THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE AND AROUND THE WORLD

LOBOZYNSKA Sophia

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Banking and Insurance Business Department,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5483-6864>*

SKOMOROVYCH Iryna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Banking and Insurance Business Department,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8574-6770>*

VLADYCHYN Ulyana

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Banking and Insurance Business Department,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6916-6688>*

Abstract. *The article reveals the essence and specifics of neobank activities in the digital transformation of the financial market. The authors singled out the types of neobanks, made a comparative description of neobanks and traditional banks. Researchers have classified the ways in which banks interact with financial technology companies. The activity of Ukrainian neo-banks is analysed and the prospects of building a favourable eco-system for the development of neobanks in Ukraine are disclosed.*

Key words: *neobank, digital transformation, fintech company, regulatory sandbox.*

Modern customer needs, mobile internet, cloud technologies, blockchain technology require banks to implement digital innovations and build updated business processes. Neobanks are a phenomenon of digital transformation of the financial sphere. their services are available to customers only through mobile applications and personal computer platforms.

The advantages of neo-banks over classic banks are: low cost of financial products; lack of hidden fees and excessive fines; innovative mobile applications; simplified lending procedure; focus on specific market segments.

Neobanks are divided into 3 types: neobanks, which have their own banking

license; neobanks using a partner bank license and Big Tech neobanks.

The activities of neo-banks in different countries have their own characteristics and largely depend on the specifics of financial legislation, the level of technological development of the country, the system of financial consumer's protection, the interaction of banks and technology companies. The five countries with the most developed neo-banking market include the United States, the United Kingdom, South Korea, Germany, France and Brazil.

Cooperation of traditional banks and fintech companies is realized by implementing acceleration and incubation programs by banks, investing in promising fintech startups, concluding bilateral partnership agreements, acquisition of fintech companies by banks, opening own fintech companies by banks.

Ukrainian banks according to the level of digitalization are divided into categories: Front -end only (41 banks); Active integration (34 banks); Own R&D (22 banks); Digital native (2 banks and 7 non-banks). Ukrainian neobanks are focused on providing services to

individuals, small and medium enterprises, and individuals - entrepreneurs. The most popular services of neo-banks are online payments, transfers, deposits, loans, cashback for some categories of payments. Ukrainian neobanks are looking for specific niches for the implementation of banking services, in particular Monobank starts brokerage, Sportbank works with the category of physically active people, Neobank positions itself as a bank for business and personal services, Bank Own Account works with Fozzy customers. This is in line with global trends in neo-banking, which focuses on specific niches, specific regions and some categories of consumers.

Further development of neo-banking in Ukraine is related with the introduction of international open banking standards of remote customers identification and verification, active use of artificial intelligence and machine learning in finance, development of fintech ecosystem, especially accelerators and incubators, the creation of regulatory sandbox in Ukraine for testing innovative financial products.

References

1. Ukrainski neobanky: kliuchovi hravtsi i potentsiini nishi dlia rozvytku [Ukrainian neobanks: key players and potential niches for development]. NV Biznes – NV Business. Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/monobank-izibank-abo-sportbank-u-kogo-keshbek-bilshe-novini-ukrajini-50138385.html> [in Ukrainian].
2. Keis RBS: yak tradytsiinyi bank vryvaietsia na rynh tsyfrovyykh fintekhiv [RBS case: As a traditional bank is breaking into the ring of digital fintechs]. Retrieved from: <https://center42.tech/blog/case-rbs-neobank> [in Ukrainian].
3. Huba, M., Linnyk, A. & Kolesnyk D. (2019). Rozvytok neobankiv v Ukraini ta sviti [Development of neobanks in Ukraine and the world]. *Rehionalna ekonomika ta*

- menedzhment – Regional Economics and Management*. 2 (24). Retrieved from: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3830/1/71-74.pdf> [in Ukrainian].
4. Dobson, A. What are neobanks and how are they changing financial services? Retrieved from: <https://www.paconsulting.com/insights/what-are-neobanks-and-how-are-they-changing-financial-services>.
5. Eichengreen B. (2021, April 12). Big tech finance companies are one step ahead of regulators. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/business/2021/apr/12/big-tech-finance-regulators-amazon-alibaba-tencent>.
6. Levkovec D. (2019, June 06). Bank, neobank i jekosistema. Kak menjaetsja finansovyj sektor [Bank, neobank and ecosystem. How the financial sector is changing]. *Pro biznes – About business*. Retrieved from: <https://probusiness.io/tech/6009-bank-neobank-ekosistema-kak-menyaetsya-finansovyy-sektor.html> [in Russian].
7. What is the future of Neobanks? *ideasoft.io*. Retrieved from: <https://ideasoft.io/blog/the-future-of-neobanks/#4>.
8. Papernyk S. (2018, March 15). Neobanky: zakordonna istoriia ta ukrainska perspektyva [Neobanks: foreign history and Ukrainian perspective]. *Yurydychna hazeta online – Legal newspaper online*. 10 (612). Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/neobanki-zakordonna-istoriya-ta-ukrayinska-perspektiva.html> [in Ukrainian].
9. Analysis report: The global state of neobanks. *paymentscardsandmobile.com*. Retrieved from: <https://www.paymentscardsandmobile.com/the-global-state-of-neobanks/>
10. Number of Fintech startups worldwide from 2018 to 2020, by region (2020, November 09) / Statista Research Department. *statista.com*. Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/893954/number-fintech-startups-by-region/>
11. The list of neobanks and digital banks in the world in 2021. Retrieved from: neobank.app
12. Maciborskaja T. (2020, November 03). Oni pokorili mir: TOP-10 samykh uspešnykh neobankov Evropy [They conquered the world: TOP-10 of the most successful neobanks in Europe]. *Internet-portal PaySpace Magazine – Internet portal PaySpace Magazine*. Retrieved from: <https://psm7.com/mobilnye-banki/oni-pokorili-mir-top-10-samykh-uspešnykh-neobankov-evropy.html> [in Russian].

13. Revolut. Official website. Retrieved from: <https://www.revolut.com> [in Ukrainian].
14. Monobank. Official website. Retrieved from: <https://www.monobank.com.ua> [in Ukrainian].
15. FinTechnicolor: The New Picture in Finance / McKinsey&Company. Retrieved from: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/financial%20services/our%20insights/bracing%20for%20seven%20critical%20changes%20as%20fintech%20matures/fintechnicolor-the-new-picture-in-finance.ashx>.
16. Fintech and Banks: How Can the Banking Industry Respond to the Threat of Disruption? toptal.com. Retrieved from: <https://www.toptal.com/finance/investment-banking-freelancer/fintech-and-banks>.
17. Kataloh fintekh-kompanii Ukrainy 2019 [Catalog of fintech companies of Ukraine 2019]. Ukrainska asotsiatsiia fintekh ta innovatsiinykh kompanii - The Ukrainian Association of FinTech and Innovation Companies. Retrieved from: <https://fintechua.org/> [in Ukrainian].
18. Bank Roadmap 2020 – research on the digital transformation of Ukrainian banks The Ukrainian Association of FinTech and Innovation Companies. Retrieved from: <https://fintechua.org/en/news/bankroadmap>.
19. todobank. Official website. Retrieved from: <https://todobank.ua> [in Ukrainian].
20. Sportbank – shche odyin mobilnyi bank [Sportbank is another mobile bank]. finance.ua. Retrieved from: <https://finance.ua/ua/cards/sportbank> [in Ukrainian].
21. Fozzy Group sovместno s bankom «Vostok» zapuskajut neobank «Bank Vlasnij rahunok» [Fozzy Group together with Bank Vostok launch the neobank «Bank Own account»]. retailers.ua. Retrieved from: <https://retailers.ua/news/management/12038-fozzy-group-sovmestno-s-bankom-vostok-zapuskayut-onlayn-bank-vlasniy-rahunok> [in Russian].
22. Skilky neobankiv potribno Ukraini [How many neo-banks does Ukraine need?]. minfin.com.ua. Retrieved from: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/skolko-neobankov-nuzhno-ukraine/> [in Ukrainian].
23. Chy mozhut finkompanii peretvorytysia na neobanky [Can financial companies turn into neobanks]. minfin.com.ua. Retrieved from: <https://minfin.com.ua/ua/2021/07/16/68068914/> [in Ukrainian].
24. Loshakova N. (2020, Desember 29). «Rynok dostatno velykyi, shchob v Ukraini bulo kilka neobankiv», – Anna Tihipko, izibank [«The market is large enough to have several neobanks in Ukraine», - Anna Tigipko, izibank]. *Novynnyi portal Ukrainy*

Delo.ua – News portal of Ukraine Delo.ua. Retrieved from: <https://delo.ua/business/rinok-dostatno-velikij-i-vilnij-schob-v-ukrajin-376810/> [in Ukrainian].

25. UK-Ukraine FinTech Summit spriyatyme posylenniu rozvytku innovatsii na finansovomu rynku [UK-Ukraine FinTech Summit to Help Develop Innovations in Financial Market]. Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine. Retrieved from: https://bank.gov.ua/ua/news/all/uk-ukraine-fintech-summit-spriyatime-posilennyu-rozvitku-innovatsiy-na-finansovomu-ryнку?utm_campaign=news&utm_medium=push-link&utm_source=push [in Ukrainian].

26. Strategy of Ukrainian Financial Sector Development until 2025 (updated 2021, March 31). National Bank of Ukraine. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 [in Ukrainian].

27. Stratehiia rozvytku fintekhu v Ukraini do 2025 roku [Strategy of fintech development in Ukraine until 2025]. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp> [in Ukrainian].

УДК 336.717.18

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСИСТЕМ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

ПУТІНЦЕВА Тетяна Володимирівна*аспірант Університету банківської справи**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7640-7080>*

Анотація. В статті визначені значущість і взаємозв'язок стану управління ліквідністю комерційного банку (КБ) у забезпеченні його фінансової безпеки (ФБ). Критично проаналізовані підсистеми наукового супроводу, а також нормативно-правово, організаційного, методичного, управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового й технологічного забезпечення системи управління ліквідністю КБ. Виявлено позитивний/негативний вплив зазначених підсистем на фінансову безпеку комерційного банку (ФБКБ) загалом і такі її складові, як: боргова, валютна, депозитна, інвестиційна, кредитна, податкова, ресурсоутворювальна безпеки, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, а також безпеки доходів і витрат та ліквідності КБ.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність, управління ліквідністю, підсистеми системи управління ліквідністю, фінансова безпека комерційного банку, складові фінансової безпеки комерційного банку.

Постановка проблеми. Фінансова безпека комерційного банку (ФБКБ) значною мірою зумовлюється станом його ліквідності в усіх її проявах, а відтак, великого значення набуває розбудова досконалої системи управлін-

Аннотация. В статье определены значимость и взаимосвязь состояния управления ликвидностью коммерческого банка (КБ) в обеспечении его финансовой безопасности (ФБ). Критически проанализированы подсистемы научного сопровождения, а также нормативно-правово, организационного, методического, управленческого, информационно-аналитического, кадрового и технологического обеспечения системы управления ликвидностью КБ. Выявлено позитивное/негативное влияние указанных подсистем на финансовую безопасность коммерческого банка (ФБКБ) в целом и такие ее составляющие, как: валютная, депозитная, долговая, инвестиционная, кредитная, налоговая, ресурсообразовательная безопасности, безопасность в сфере международных расчетов и платежей, а также безопасности доходов и расходов и ликвидности КБ.

Ключевые слова: коммерческий банк, ликвидность, управление ликвидностью, подсистемы системы управления ликвидностью, финансовая безопасность коммерческого банка, составляющие финансовой безопасности коммерческого банка.

ня цим одним з найважливіших маркерів функціонування банківських установ.

Досконалість же системи управління ліквідності комерційного банку (КБ) зумовлюється станом її підсистем (наукового супроводу, нормативно-

правового, організаційного, методичного, управлінського, облікового, інформаційно-аналітичного, кадрового, технологічного забезпечення), які залежно від статус-кво у цій сфері дозволяють підвищити/знизити рівень ФБКБ.

Для формування дієвої системи управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ слід застосовувати комплексний підхід до формування зазначених підсистем, оскільки лише в такому разі можливе вжиття дієвих заходів для підвищення ФБКБ.

Аналіз досліджень та публікацій. Питаннями формування системи управління ліквідністю КБ, виявленням проблем, недоліків, невирішених питань у цій сфері займалися такі вітчизняні й зарубіжні дослідники, як: Д. Гурський, Л. Залуніна, П. Заторські, Ю. Максимова, В. Міщенко, М. Мрлікова, Г. Панасенко, А. Сомик, В. Ткачук, Г. Юркова.

Проте, у сучасній економічній літературі немає однозначного тлумачення впливу системи управління ліквідністю КБ загалом і її окремих підсистем на ФБКБ, а відтак ця проблематика вимагає подальших поглиблених досліджень.

Метою статті є визначення стану формування системи управління ліквідністю КБ й її окремих підсистем на забезпечення ФБКБ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підсистемам управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ, попри наявні позитивні риси, притаманні й численні недоліки. Зокрема, зберігається неоднозначність тлумачення сутності ліквідності КБ та її різновидів, рівнів, чинників, що її зумовлюють; індикаторів оцінки; методів управління нею і побудови його цілісної

системи; її місця і ролі у забезпеченні ФБКБ; недостатньо вивчена природа ризиків, що супроводжують формування, розподіл та використання ліквідності КБ, вбачається недостатня увага до їх моделювання.

Чинна нормативно-правова база не регламентує належним чином всі аспекти управління ризиком утрати ліквідності; в ній відсутні: усталеність й однозначність тлумачення норм; виокремлення ліквідності КБ для вітчизняного і міжнародного ринків, формування ліквідних міжнародних активів українських банківських установ, що покривають їх зовнішні боргові зобов'язання.

НБУ, встановлюючи нормативи ліквідності, багато років лише опосередковано брав до уваги рівень капіталізації КБ, їх масштаб/розмір, специфіку діяльності, доцільність диференційованого (стандартного й спрощеного) порядку звітності для перевірки необхідних *безпечових показників*, що не могло не позначатися негативно на рівні їх ФБ. Формули, що визначали значення таких нормативів, не враховували й інші чинники, що впливають на ліквідність КБ. Водночас, середні значення нормативів не враховують розмежування КБ на такі, що мають дефіцит чи надлишок ліквідності.

Норматив Н5 (поточної ліквідності) не враховував, що: не всі депозити залишать КБ, не всі кредити будуть погашені; враховуються статичні залишки з урахуванням строковості. Натомість, LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) моделює ліквідну позицію КБ за умов реалістичного стресу, оперує очікуваними майбутніми грошовими потоками, де різні складові мають різну вагу залежно від їхньої лік-

відності. Особливостями його запровадження в Україні є:

- нерозвиненість ринку ЦП та дефіцит високоякісних ліквідних активів (ВЛА), особливо у іноземній валюті (у зв'язку з чим при розробленні LCR урахувалися: один рівень активів замість трьох (1, 2А, 2В); вичерпний перелік ВЛА; ОВДП за вартістю, за якою приймаються як забезпечення за кредитами рефінансування);

- неможливість швидко і у значних обсягах конвертувати гривню у іноземну валюту для покриття відтоків у іноземній валюті (враховуються: валютні ОВДП зі строком до погашення >30 днів як гривневі активи; вимоги до LCR не тільки в єдиній валюті, але й в іноземній валюті);

- нерелевантність європейських критеріїв стабільності роздрібних депозитів (ураховуються депозити строкові і на вимогу замість стабільних і менш стабільних депозитів);

- найбільш стресовий сценарій – 2014 р.; (БКБН розробив LCR на основі сценарію кризи 2007-2008 рр.) (здійснюється власне калібрування коефіцієнтів відтоків);

- законодавча заборона кредитів фізичним особам в іноземній валюті (коефіцієнт нахождень = 100% замість 50% (всі надходження залишаються в розпорядженні КБ і не йдуть на нове кредитування)) [1].

Це, звичайно, негативно позначається на *борговій, інвестиційній, валютній безпеках, безпеці ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Крім того, у вітчизняній практиці економічні нормативи є по суті нормативами ліквідності балансу КБ, тоді БКБН розглядає їх як нормативи ліквідності бізнес-процесів банківських установ.

Водночас, позитивно на ліквідності КБ мають позначитися регуляторні новації НБУ, запроваджені регулятором останніми роками. Так, в 2016 р. НБУ було запроваджено новий інструмент екстреної підтримки ліквідності КБ – *Emergency liquidity assistance* – для покриття тимчасового дефіциту ліквідності КБ за вичерпання інших джерел її підтримки. КБ в 2017 р. було створено умови для більш ефективного управління своєю валютною ліквідністю завдяки збільшенню можливого обсягу купівлі валюти на міжбанківському ринку у власну позицію з 0,5% до 1% від розміру регулятивного капіталу, що позитивно позначилося на *ресурсотворювальній, кредитній, валютній безпеках, безпеці ліквідності КБ і ФБКБ* загалом.

Для більш точної оцінки ліквідності НБУ запровадив:

- у 2018 р. новий пруденційний норматив – коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу коштів з КБ протягом 30 днів з урахуванням стрес-сценарію[2, с.22], що сприяло підвищенню рівня *ресурсотворювальної, депозитної безпеки, безпеки ліквідності КБ і ФБКБ* загалом;

- у лютому 2020 р. НБУ уточнив вимоги до виконання нормативу LCR в іноземній валюті для КБ, співвідношення зобов'язань яких в іноземній валюті до усіх зобов'язань становить менше 5%. Такі КБ розраховуватимуть LCR в іноземній валюті для цілей нагляду, проте не матимуть зобов'язання забезпечувати дотримання його значення на рівні 100%. Такий підхід зменшить регуляторне навантаження на КБ, які не працюють з іноземною

валютою[3], сприятиме підвищенню рівня валютної безпеки, безпеки ліквідності КБ і ФБКБ загалом;

- у 2020-2021 рр. (з серпня і до кінця 2020 р. у тестовому режимі, з 2021 – обов'язково для застосування) – коефіцієнт чистого стабільного фінансування або NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio) (мінімальне значення – не менше 100%), який визначає мінімальний рівень ліквідності КБ на горизонті 1 рік та розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування (сума складових пасивів (регулятивний капітал та зобов'язання), зважених на установлені НБУ відповідні коефіцієнти, які відображають рівень їх стабільності) до обсягу необхідного стабільного фінансування (сума складових активів та позабалансових зобов'язань, зважених на установлені НБУ коефіцієнти, які характеризують їх ліквідність), що стало важливим кроком у гармонізації вимог до ліквідності українських КБ з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету після запровадження LCR та нових стандартів організації системи управління ризиками в КБ України[4]. Це має позитивно позначитися на *ресурсотворювальній безпеці, безпеці ліквідності КБ і ФБКБ* загалом. Водночас, слід зазначити, що застосування нормативу NSFR супроводжується кількома невирішеними питаннями, серед яких, зокрема, проблематичність залучення вітчизняними КБ стабільного довгострокового фінансування завдяки емісії, а також необхідність при розрахунку цього нормативу аналізу власних історичних даних й певних припущень, що певною мірою знижує *боргову, інвестиційну безпеку, безпеку ліквідності КБ і ФБКБ* загалом;

- у серпні 2020 р. затвердив підхід до визначення справедливої вартості муніципальних облігацій, які можуть бути включені до пулу застав за кредитами рефінансування. Оцінка таких ЦП здійснюватиметься з урахуванням властивого їм кредитного ризику, який відповідає жорстким обмеженням, установленим Бюджетним кодексом України. Включення цих облігацій до пулу застав сприятиме розширенню інструментарію КБ з регулювання власної ліквідності, а також розвитку регіональних інфраструктурних проєктів та ринку ЦП загалом. Крім того, фінансова стійкість КБ також посилюється завдяки змінам законодавства у 2015 р. – відтоді вони отримали право не повертати вклади населення достроково на першу вимогу клієнтів. Це, безумовно, позитивно позначилося на *ресурсотворювальній, кредитній, депозитній, борговій* складових зокрема і *ФБКБ* загалом;

- у 2020 р. КБ отримали можливість довгострокового рефінансування на строк до 5 років за відсотковою ставкою, що дорівнює ключовій ставці. Це дозволило зберігати ліквідність БС на високому рівні. З березня частоту планових тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та надання короткострокових кредитів рефінансування було збільшено вдвічі. Також був подовжений строк надання кредитів рефінансування спочатку з 14 до 30 днів, а пізніше й до 90 днів. Це дало можливість КБ за потреби, звертаючись до НБУ, оперативно покривати касові розриви ліквідності. Зменшення строкості депозитних сертифікатів з 14 до 7 днів сприяло зростанню гнучкості в управлінні ліквідністю, зниженню невизначеності та поліпшенню очікувань учасників ринку[5, с.5,19],

що, безумовно, позитивно впливатиме на підвищення *безпеки ліквідності КБ і ФБКБ* загалом.

Крім того, було розширено перелік прийнятної застави за кредитами для екстреної підтримки ліквідності КБ. Відтепер заставою за ЕЛА можуть виступати майнові права за кредитними договорами з юридичними особами не тільки в гривні, а й в іноземній валюті – доларах США та євро – з пониженими коригуючими коефіцієнтами; до переліку прийнятної застави також включені майнові права за кредитними договорами з юридичними особами п'ятого класу (раніше – не нижче четвертого), що має спричинити підвищення *кредитної безпеки КБ*.

Було внесено зміни і до порядку вирахування вартості непрофільних активів з капіталу КБ. З січня 2021 р. КБ мають зменшувати капітал на 25% вартості непрофільних активів, що тривалий час зберігаються на їхніх балансах. Йдеться переважно про об'єкти житлової та комерційної нерухомості, які КБ стягнули як заставне майно за кредитами. З огляду на несприятливий вплив коронакризи на ринок нерухомості, НБУ продовжив з 1 до 3 років період утримання майна на балансі без вирахування з капіталу. Адже КБ не мали змоги реалізувати отримані нещодавно активи до початку кризи. Після 2022 р. КБ повернуться до нормального графіка вирахування вартості непрофільних активів: для житлової нерухомості – через 2 роки, для інших активів – через 1 рік.

У другій половині 2021 р. відбулося підвищення ваг ризику для незабезпечених споживчих кредитів та розпочалася імплементація процесу оцінки КБ достатності внутрішнього капіталу і

внутрішньої ліквідності (ІСААР/ІЛААР).

З 1.04.2021 запроваджено NSFR як норматив на рівні 80% з поетапним підвищенням до 100% у квітні 2022 року. Впровадження цього нормативу спершу було заплановано на початок 2021 р., проте у зв'язку з підвищеним операційним навантаженням на КБ через пандемію відтерміноване на квартал. КБ вже проводять розрахунок NSFR у тестовому режимі із серпня 2020 року[6, с.41, 47].

Крім того, НБУ змінив графік проведення тендерів та строковість стандартних інструментів регулювання ліквідності. Розміщення депозитних сертифікатів та надання короткострокових кредитів рефінансування відтепер відбуватиметься вдвічі частіше. Двотижневі депозитні сертифікати стануть тижневими, а короткострокові кредити рефінансування, граничний строк яких раніше становив 14 днів, тепер видаються на строк до трьох місяців. Ставка за цими інструментами залишатиметься на рівні облікової ставки НБУ[2, с.43], що позитивно позначатиметься на *ресурсотворювальній, депозитній, кредитній безпеках і безпеці ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Водночас, як виявлено в ході дослідження, до вад *регулятивної й наглядової політики з дотримання вітчизняними КБ належного рівня ліквідності* можна віднести:

- 1) розвиток схемних способів залучення коштів з метою, яка принципово розбігається з нагромадженням заощаджень клієнтів[7, с.247]: залучення депозитів з метою: 1) фіктивного забезпечення наданих кредитів; 2) оптимізації податків на доходи громадян-власників підприємств; 3) виплати

доходу акціонерами замість дивідендів; 4) підтримання ілюзорної ліквідності КБ, що підтримує *депозитну, кредитну безпеку, безпеку доходів і витрат й ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом;

2) поширення на МБР у 2008-2015 рр. схемних операцій з метою штучного підтримання ліквідності та «розбавлення» коштів фізичних осіб у пасивах для уникнення статусу спеціалізованого ощадного банку з необхідністю дотримання більш жорстких нормативів ліквідності, капіталу і кредитного ризику [7, с.255]: 1) два КБ уклали зустрічні угоди з розміщення-залучення ресурсів в одній або різних валютах; 2) три і більше КБ уклали ланцюгові угоди для циркуляції ресурсів всередині «групи»; 3) один КБ виступав центральним контрагентом для кількох КБ, своєрідним вузлом. Це не може негативно не позначатися на *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній безпеках, безпеці ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Недоліки методичного забезпечення системи управління ліквідністю КБ зумовлюють зниження рівня *ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної безпеки, безпеки ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Оскільки існуючі методики поодинокі не можуть дати повною мірою обґрунтовану оцінку стану ліквідності КБ і її впливу на *ресурсоутворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеку, безпеку доходів і витрат, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпеку ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом, слід застосовувати комплексний підхід/синтез різних методичних підходів до такої оцінки.

Серед виявлених автором недоліків *організації забезпечення ліквідності вітчизняних КБ* доцільно виокремити:

1) відсутність ефективного механізму перерозподілу грошових коштів між КБ на МКР/забезпечення вільного перетоку грошових коштів між КБ;

2) вкрай незначний рівень іпотечного кредитування (за 2020 р. КБ надали іпотечних кредитів на 3,8 млрд грн, що на 36% більше порівняно з 2019 роком. Ринок житлової іпотеки залишається концентрованим: трохи менше 90% нових кредитів видають 5 КБ. Майже всі нові видачі – це кредити на вторинне житло. Середня сума кредиту зростає, але умови кредитування залишаються консервативними. Якщо у 2019 р. середня сума кредиту становила близько 516 тис. грн, то у 2020 р. – 663 тис. грн. Середній розмір іпотечного кредиту на купівлю первинної нерухомості у 2020 р. становив 682 тис. грн, вторинної – 660 тис. грн) [8];

3) нерегульованість та непрозорість первинного ринку нерухомості, що створює ризики як для приватних інвесторів, так і для КБ-кредиторів (КБ віддають перевагу роботі із вторинним ринком: лише близько десятої частини нових кредитів надається на житло в новобудовах);

4) слабкі розвиток і ліквідність вітчизняного ринку ЦП.

Оцінка ліквідності вітчизняних КБ значною мірою подібна до зарубіжної практики, що дозволяє більшою мірою здійснювати компаративний аналіз й з'ясувати вплив ліквідних позицій КБ на окремі складові і *ФБКБ* загалом. Підтримка ліквідності КБ в Україні в

основному подібна до світової практики.

Проведений дисертантом компаративний аналіз дозволив виявити, що спільними закономірностями в управлінні ліквідністю КБ країн світу, що впливають на забезпечення їх ФБ, є застосування таких адміністративних методів, як:

- заборона на здійснення КБ виробничої, підприємницької (що не відноситься до банківської), торговельної, інвестиційної і страхової діяльності (Казахстан, США, Україна та ін.);

- квотування окремих видів активних/пасивних операцій (наприклад, у США КБ заборонено безпосередньо володіти нерухомістю, придбавати звичайні акції корпорацій з огляду на високий ризик цих об'єктів вкладання коштів, що може в разі падіння цін на них спричинити зниження ліквідності КБ; у багатьох країнах директивно обмежено обсяг коштів населення, який окремий КБ може залучити для своєї діяльності; у Великій Британії встановлені обмеження на використання грошових коштів клієнтів у ризикованих цілях, а в Китаї КБ отримує чітке керівництво дій за спрямування коштів клієнтів на операції, пов'язані з ризиком[9]);

- унормування ліквідності балансу і достатності капіталу КБ; відрахування частини залучених КБ коштів у резервний фонд; валютного/відсоткового/ фінансового ризиків, що супроводжують функціонування КБ; встановлення лімітів на надання кредитів;

- розрахунок у багатьох країнах показників ліквідності КБ за співвідношенням активних і пасивних статей балансу, згрупованих за строками, які є обов'язковими для виконання усіма

КБ (Японія, Франція, Велика Британія, Росія, Німеччина, Україна) [10, с.19];

- оцінка ліквідності КБ на основі грошового потоку;

- використання ЦБ зарубіжних країн подібних інструментів у забезпеченні ліквідності банківських секторів, як[11, с.88]: бюджетні вливання для підтримки внутрішнього попиту; зниження ставок рефінансування; надання гарантій за міжбанківськими кредитами та банківськими вкладками фізичних осіб; збільшення державної присутності в банківському секторі; рекапіталізація окремих КБ;

- зв'язування ЦБ надлишкової/нерівномірно розміщеної ліквідності КБ за допомогою управління ставкою грошового ринку, депозитних аукціонів за ставкою, близькою до операційного таргету [12; 13; 14, с.54];

- інформування аудиторськими компаніями наглядових органів про неплатоспроможність КБ (у Великій Британії аудиторські компанії мають на це право, а Франції і Нідерландах зобов'язані це робити).

Як свідчить проведений дисертантом аналіз сьогоденної практики *управління вітчизняними КБ своєю ліквідністю*, багато з них не мають обґрунтованої політики управління ризиком незбалансованої ліквідності, широкого арсеналу методів і сучасних інструментів управління ліквідністю, що, звичайно, знижує рівень їх ФБ загалом і її окремих складових зокрема.

Проблемними аспектами управління ліквідністю вітчизняних КБ, що негативно позначаються на підвищенні їх ФБ, на наше переконання, є:

- управління КБ своєю ліквідністю на основі концепцій, методів й інструментів, прийнятних переважно для стану відносної економічної стабільності;

- складність достовірної оцінки ліквідності, зумовлена часто умовним характером розподілу коштів КБ на активи і пасиви (скажімо, до пасивів до запитання входять залишки на рахунках юридичних осіб, карткових зарплатних рахунках, коррахунки інших КБ, депозити до запитання юридичних і фізичних осіб);
- несвоєчасна й неадекватна оцінка мінливості рівня ліквідності фінансового ринку і неспроможність КБ в окремих випадках взагалі залучати кошти на ньому;
- значна частка у грошовій масі в обігу готівки поза банками; обмеженість державної підтримки КБ (короткостроковість кредитів НБУ КБ, їх використання, в основному для регулювання миттєвої ліквідності останніх, вузький перелік інструментів рефінансування, їх доступу на міжнародні ринки капіталу й надмірна залежність від міжбанківського кредитного ринку; вплив вкладів і скорочення ресурсної бази кредитування; висока частка прострочених кредитів);
- незбалансованість активнопасивних операцій за строками;
- мінливість накопиченої і покупної ліквідності, що спричиняє її дефіцит унаслідок дисбалансу операцій;
- вкрай низька частка у КБ ліквідних (за Базелем III) ЦП з високими рейтингами;
- використання тривалий час як керівництва до дії лише нормативів НБУ, що змушували КБ оцінювати ризики ліквідності, позаяк була відсутня потреба у механізмах управління ліквідністю, зумовлена надлишковою ліквідністю, значною часткою ОВДП у портфелях КБ;
- не відображення розрахунками дотримання нормативів ліквідності реальної ситуації, недосконалість формул їх визначення внаслідок використання випадкових високо варіабельних величин, методи оцінки яких не регламентовані;
- неврахування нормативами ліквідності значущості ризику втрати динамічної ліквідності, позаяк ліквідність розраховується на 1 день/місяць/рік, залишаючи невідомими проміжкові стани ліквідності КБ;
- нехтування нормативами концентрації зобов'язань/крупних вкладів, що також, як і у випадку концентрації активів, небезпечно для КБ;
- не гарантування КБ відсутності проблем з ліквідністю в майбутньому за дотримання нормативів ліквідності, оскільки останнє хоча й є необхідною, проте недостатньою умовою фінансових стійкості/стабільності функціонування КБ;
- падіння корисності нормативів ліквідності мірою зростання їх абсолютних значень (особливо на позначці 100%);
- поступове зниження значущості нормативів обов'язкових резервів як регуляторів ліквідності, позаяк спостерігається достатньо незначний внесок обов'язкового резервування у формування ліквідності грошового ринку, що свідчить що в сьогоденних умовах воно не є ключовим каналом абсорбування надлишкової ліквідності, будучи допоміжним регулятивним інструментом;
- створення нерівних конкурентних умов, що погіршують фінансові показники внаслідок різного характеру впливу резервних вимог на стан ліквідності КБ; обмеження можливостей КБ виконувати функцію каталізатора економічного зростання внаслідок

підвищення регуляторного навантаження;

- не виключення маніпулювання інформацією та штучного збільшення ліквідних активів (операції з залучення міжбанківських кредитів наostro рахунки КБ-кредитора, що збільшує активну базу, та тим самим збільшує значення нормативу миттєвої ліквідності, перерахування коштів афілійованих юридичних осіб на депозитні рахунки, з достроковим розірванням (як правило, на наступний робочий день) депозитної угоди та повернення коштів на поточні рахунки) унаслідок уніфікованого підходу до розрахунку нормативів ліквідності. Про поширення операцій з маніпулювання показниками ліквідності свідчить динаміка виконання нормативів ліквідності «проблемних» КБ, в яких криза ліквідності спричинила затримку виконання зобов'язань перед клієнтами та здійснення заходів щодо введення тимчасової адміністрації [15, с.78];

- відмінність оцінки розрахункових коефіцієнтів ліквідності за централізованого контролю і децентралізованого аналізу (з огляду на можливість оскарження підрозділом фінмоніторингу НБУ здійснюваних КБ непрямой підтримки тіньових операцій);

- достроковий продаж частини менш ліквідних активів за високої ймовірності продажу за ціною нижче балансової/втрати їх частини (різниця між балансовою й ринковою ціною), що зумовлено відсутністю стійкого попиту, а відтак, стійких котирувань на ці активи;

- збільшення витрат з підтримки ліквідності внаслідок упровадження жорстких вимог зі створення резервів ліквідності;

- складність оптимізувати депозитні, кредитні, інвестиційні портфелі КБ унаслідок специфічних завдань останніх, залежності їх стратегічних рішень від чинників, прогнози яких недоступні для окремих банківських установ, відсутності обґрунтованих моделей управління активами і пасивами;

- відсутність у окремих КБ політики з управління ліквідністю і відповідних підрозділів з покладанням обов'язків з управління ліквідністю на відповідальних виконавців різних підрозділів КБ; формальний підхід до затвердження внутрішньобанківських документів з цієї проблематики, що супроводжується необґрунтованою політикою фондування; низька якість управління ліквідністю;

- покладання відповідальності за прийняття рішень з управління ліквідності лише на відповідний структурний підрозділ КБ з функціональною підпорядкованістю відділів, діяльність яких пов'язана з управлінням ліквідністю, що йде в розріз рекомендаціям БКБН, який зазначає, що ключова роль в такому управлінні має належати правлінню і менеджменту КБ;

- дублювання функцій з управління ліквідністю у великих КБ;

- відсутність/недостатній рівень координації управління ліквідністю в КБ чи виконання таких функцій управління нею, як: стратегічне й антикризове планування; необхідної оперативності зі зміни інформаційних потоків, функцій і зв'язків спеціалістів з управлінням ліквідністю за зміни умов діяльності КБ;

- відсутність належної внутрішньої звітності для вирішення завдань з управління ліквідністю і належного контролінгу ризиків утрати/зниження/недостатньої (від'ємної, дефіцит-

ної)/надлишкової/ незбалансованої/неможливості отримання грошових коштів/збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів/нерівномірного розподілу ліквідності КБ;

- недостатній контроль за якістю управління і виконання управлінських рішень; низька якість застосування контролінгу ризиків втрати/недостатності/ надлишковості/незбалансованості ліквідності;

- недосконалість стрес-тестування ризиків утрти/недостатньої/надлишкової/ незбалансованої ліквідності в частині припущень та використання результатів тестів для прийняття рішень у КБ з управління активами і пасивами; створення запасу ліквідності (по-перше, запас ліквідності може бути використаний дуже швидко під час масового вилучення вкладів; по-друге, у разі залучення вкладів в іноземній валюті та розміщення в дохідні активи у гривні КБ буде нездатний повернути депозити навіть частині занепокоєних вкладників; по-третє, надмірний запас ліквідності обтяжує баланс КБ, обмежує його здатність генерувати прибуток на дохідні активи. Відтак, запас ліквідності не знімає з керівництва КБ відповідальності за зміцнення довіри клієнтів до нього), оцінки тривалості стресу ліквідності (яка може значно перевищувати термін у 30 днів); оцінки потенціалу підтримки КБ власниками у період кризи ліквідності (оскільки акціонери часто відмовляються допомагати КБ, якщо вбачають в цьому вигоду для збереження активів своїх ФПГ) та можливості вилучення депозитів акціонерами й відомими політиками, чиновниками[16, с.109]; істотна відмінність результативності стрес-тестування ліквідності (вияв-

лення розміру дефіциту і кількості КБ, в яких він спостерігається), проведення за різними методиками (з урахуванням різних ситуацій);

- зниження дохідності КБ за формування надмірних резервів ліквідності, високі відсотковий ризик і ризик неплатоспроможності за підтримки ліквідності шляхом купівлі активів на грошовому ринку в разі утворення її розривів;

- існуючі в ряді випадків нераціональні параметри співвідношення накопиченої ліквідності (грошові резерви/резерви другої черги покупної ліквідності/сукупні кредитні ліміти КБ);

- проблемне визначення сукупної потреби КБ у ліквідності;

- відсутність достовірної оцінки впливу на фінансовий стан КБ будь-якого погіршення ліквідності на фінансових ринках та підвищення нестабільності на валютних ринках та ринках капіталу;

- несвоєчасне виконання платежів/умисне відтермінування КБ платежів для економії власної ліквідності; неможливість визначення величини незапланованих операцій;

- наявність за кризових ситуацій нестачі як покупної (унаслідок скорочення грошової пропозиції), так і накопиченої (за порушення графіків обслуговування кредитів, їх пролонгації) ліквідності; обмеженість джерел її підтримки в таких ситуаціях;

- обмежений перелік якісних і, водночас, високодохідних інструментів, що обертаються на біржових ринках, що дозволяють КБ збільшувати маржеві доходи без значної шкоди для їх ліквідності;

- втрати від операцій з управління ліквідністю/додаткові витрати, зумовлені розміщенням коштів у високолік-

відні активи, залучення коштів з фінансового ринку з метою покриття дефіциту ліквідності/розміщення надлишків ліквідності на цьому ринку, продаж активів за вартістю нижче балансової.

До недоліків бухгалтерського обліку ліквідності КБ та відповідної звітності, на наш погляд, можна віднести:

- визначення її стану за даними про активи і зобов'язання балансу КБ на певну дату без обліку змін їх величини і структури на минулу дату;
- неможливість аналізу за даними офіційної фінансової звітності КБ ліквідності активів за клієнтськими сегментами в розрізі фізичних та юридичних осіб;
- відсутність розрахунків ліквідності для обслуговування сукупних зовнішніх зобов'язань КБ;
- недостатнє впорядкування віднесення до витрат страхових резервів під нестандартну заборгованість за кредитними операціями у податковому обліку прибутку КБ;
- відсутність обліку ліквідних грошових коштів, отриманих на фінансовому ринку як прибуток;
- недосконалість стандартів бухгалтерського обліку при аналізі ліквідності КБ;
- неточність даних за обліку фінансових активів/зобов'язань КБ, що сприяють підвищенню складності і ризику недотримання обґрунтування бізнес-моделі;
- складність оцінки ліквідності і ризику невиконання зобов'язання контрагентом у разі використання позабіржових інструментів;
- виведення вартості ризиків, закладених у складні структуровані продукти, на основі неналежних статистичних моделей;

- не віднесення електронних грошей, емітованих іншими КБ, до складу високоліквідних активів;

- відсутність у МСФЗ явного посилення на ліквідність.

Серед прогалин сучасного інформаційно-аналітичного середовища підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ, на наш погляд, слід виокремити такі:

- відсутність до березня 2018 р. оприлюдненої всіма без виключення КБ інформації про дотримання нормативів ліквідності, що компенсувалось переважно інформацією щодо її розривів;
- невизначеність позиції КБ зі здійснюваних платежів на певний момент часу в управлінні їх ліквідністю зумовлена платежами за незапланованими операціями і погіршеністю за прогнозованими платежами, що спричинено побоюваннями клієнтів з приводу стійкості КБ; погіршенням економічної кон'юнктури, що позначається на фінансовому стані учасників ринку банківських послуг; вилученням з КБ найбільш крупних депозитів, яке може бути додатковим імпульсом зниження його ліквідності;
- існування великої невизначеності стосовно майбутньої ситуації з ліквідністю в БС унаслідок нестачі інформації на рівні окремих КБ, а також раптових різких коливань;
- нестачу у багатьох КБ сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що повинні включати сховища даних, методи їх обробки й аналізу;
- часовий розрив між моментом доступу до інформації про платіж між банком-одержувачем і часом переказу коштів, що спричиняє ризик, пов'язаний з передачею платіжних повідомлень;

- відсутність достатнього статистичного масиву зі структури платежів КБ у розрізі строків, валют, інструментів, структурних підрозділів для застосування статичних методів аналізу і моделювання ліквідності.

До недоліків *кадрового забезпечення підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, слід віднести:

- значний розрив у рівні професійної підготовки фахівців, що займаються у КБ ризик-менеджментом;
- розбіжності інтересів експертів, аналітиків й осіб, що приймають кінцеві рішення в управлінні ліквідністю КБ;
- відсутність необхідних навичок і технологій колективного прийняття рішень з управління ліквідністю;
- часту розрізнену діяльність фахівців з дотримання ліквідності і забезпечення ФБКБ.

До нерозв'язаних й досі питань *технологічного забезпечення підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, належать:

- відсутність в КБ ситуаційних центрів для сценарного моделювання ліквідності зокрема і ФБКБ загалом;
- перебої у дистанційному банківському обслуговуванні.

Висновки. Отже, як виявило вперше проведене автором всебічне дослідження, підсистемам управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ, попри наявні позитивні риси, притаманні й численні недоліки. Відтак, вони потребують подальшого вдосконалення. Останнє має здійснюватись комплексно, за участю і координацією зусиль усіх суб'єктів управління ліквідністю для підвищення рівня ФБКБ.

Список використаної літератури

1. Стандарти управління ліквідністю банків. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900831> (дата звернення: 10.09.2021)
2. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2020 року. К, 2020. 51 с.
3. Національний банк уточнює вимоги до виконання банками LCR в іноземній валюті. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochnuyue-vimogido-vikonannya-bankami-lcrv-inozemniy-valyut> (дата звернення: 10.09.2021)
4. Національний банк запроваджує новий норматив довгострокової ліквідності для банків – NSFR. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zaprovadjuye-noviy-normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-dlya-bankiv--nsfr> (дата звернення: 10.09.2021)
5. Звіт Національного банку України за 2020 рік. К.: НБУ. 2021. 40 с.
6. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2020 року. К.: НБУ. 2021. 49 с.
7. Панасенко Г. О. Механізми залучення фінансових ресурсів комерційними банками в Україні: дис... д-ра екон. наук: 08.00.08. К., 2017. 523 с.

8. Річний звіт Державної іпотечної установи за 2020 рік. URL: http://ipoteka.gov.ua/sites/default/files/FIN_ZVIT2020.pdf (дата звернення: 10.09.2021)
9. Общество и государство в Китае: Т. XLIII, ч. 2 / Редколл.: А.И. Кобзев и др. Иностранные инвестиции в китайский банковский сектор: проблемы эффективности. URL: http://www.synologia.ru/a/Иностранные_инвестиции_в_китайский_банковский_сектор:_проблемы_эффективности.
10. Міщенко В. І., Сомик А. В. Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12. К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, 2008. 180 с.
11. Максимова Ю. А. Инструменты государственного управления ликвидностью банковских систем ведущих стран мира в условиях мирового финансового кризиса. *Современные тенденции развития науки и технологий*, 2016. № 10-9. С.80-89.
12. Mrlikova M. Managing Surplus Liquidity (Czech National Bank). *Bundesbank Expert panel on «Managing Surplus Liquidity»*. Frankfurt am Main, August 2012.
13. Заторски П. М. Управление ликвидностью в условиях ее избытка в Польше. *Управление ликвидностью банковского сектора в центральных банках: материалы круглого стола*, г. Тула, 4–7 сентября 2012 г.
14. Юркова Г. В. К вопросу об избыточной банковской ликвидности. *Деньги и кредит*, 2013. № 4. С.47-59.
15. Гурський Д. Ю. Перспективи коефіцієнтного аналізу як засобу оцінки ліквідності банківської системи. *Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки»*, 2015. №2. С.74-83.
16. Ткачук В. О. Моделирование ликвидности банка с учетом стандартов Базеля III. *Наукові праці НДФІ*, 2014. № 2. С.105-116.

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.263842](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.263842)

JEL Classification: G21

DESCRIPTION OF SUBSYSTEMS OF LIQUIDITY MANAGEMENT SYSTEM IN PROVIDING OF FINANCIAL SECURITY OF DOMESTIC COMMERCIAL BANKS

PUTINTSEVA Tatiana*PhD student,**Banking University**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7640-7080>*

Abstract. *The article identifies the significance and relationship of the state of liquidity management of commercial bank (CB) in providing its financial security (FS). The subsystems of scientific support, as well as normative-legal, organizational, methodical, managerial, information-analytical, personnel and technological supports of the liquidity management system are critically analyzed in CB. There are positive / negative impact of these subsystems on the financial security of commercial bank (FSCB) in general and its components such as: debt, currency, deposit, investment, credit, tax, resource security, security in the field of international settlements and payments, as well as security of income and expenses and CB liquidity.*

Keywords: *commercial bank, liquidity, liquidity management, subsystems of liquidity management system, financial security of commercial bank, components of financial security of a commercial bank.*

The article identifies the significance and relationship of the state of liquidity management of commercial bank (CB) in providing its financial security (FS). It is noted that the FSCB is largely determined by the state of its liquidity in all its manifestations, and therefore, the development of a perfect management system is one of the most important markers of the functioning of banking institutions.

The perfection of the liquidity management system of the CB is determined by the state of its subsystems (scientific support, regulatory, organizational, methodological, managerial, information-analytical, personnel, technological supports), which depending on the status quo in this area can increase / decrease the FSCB.

To form an effective liquidity management system in providing the FSCB should take a comprehensive approach to the formation of these subsystems, because only in this case it is possible to take effective measures to increase the FSCB.

The degree of coverage of the issues of formation of the liquidity management system of the CB, identification of problems, shortcomings, unresolved issues in this area is determined. In the modern economic literature there is no unambiguous interpretation of the impact of the liquidity management system of the CB in general and its individual subsystems on the FSCB, and therefore this issue requires further in-depth research.

The purpose of the article is to determine the state of formation of the liquidity management system of the CB and its individual subsystems to provide the FSCB.

The subsystems of scientific support, as well as normative-legal, organizational, methodical, managerial, information-analytical, personnel and technological supports of the liquidity management system are critically analyzed in CB. There are positive / negative impact of these subsystems on the financial security of commercial bank (FSCB) in general and its components such as: debt, currency, deposit, investment, credit, tax, resource security, security in the field of international settlements and payments, as well as security of income and expenses and CB liquidity.

It was revealed that the subsystems of liquidity management in providing FSCB, despite the existing positive features, have inherent and numerous shortcomings.

There is ambiguity in the interpretation of the essence of liquidity of the CB and its varieties, levels, factors that determine it; evaluation indicators; methods of its management and construction of its integral system; its place and role in providing FSCB; insufficiently studied the nature of the

risks that accompany the formation, distribution and use of liquidity of the CB, there is insufficient attention to their modeling.

The current normative-legal system does not properly regulate all aspects of liquidity risk management; it lacks: stability and unambiguity of interpretation of norms; separation of liquidity of the CB for domestic and international markets, the formation of liquid international assets of Ukrainian banking institutions, covering their external debt.

As the existing methods alone can not give a fully reasoned assessment of the liquidity of the CB and its impact on resource-generating, deposit, credit, currency, debt, investment, tax security, security of income and expenses, security in international settlements and payments, security of liquidity of the CB in particular and FSCB in general, a comprehensive approach / synthesis of different methodological approaches to such assessment should be applied.

Therefore, these subsystems need further improvement. The latter should be carried out comprehensively, with the participation and coordination of the efforts of all subjects of liquidity management to increase the level of FSCB.

References

1. Standards of bank liquidity management (2018, May 18). National Bank of Ukraine. Retrived from: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900831> [in Ukrainian].
2. Zvit pro finansovu stabilnist, cherven 2020 roku. [Financial Stability Report, June 2020]. National Bank of Ukraine. Retrieved from:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2020-roku> [in Ukrainian].

3. Natsionalnyi bank utochniue vymohty do vykonannia bankamy LCR v inozemnii valiuti [National Bank clarifies requirements for LCR in foreign currencies]. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochnyuye-vimogi-do-vikonannya-bankami-lcrv-inozemniy-valyut> [in Ukrainian].

4. Natsionalnyi bank zaprovadzhuie novyi normatyv dovhostrokovoi likvidnosti dlia bankiv [National Bank introduces new norm of long-term liquidity for banks]. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zaprovadjuye-noviy-normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-dlya-bankiv--nsfr> [in Ukrainian].

5. Zvit Natsionalnoho banku Ukrainy za 2020 rik (2021). [Report of the National Bank of Ukraine for 2020]. Kyiv: National Bank of Ukraine. [in Ukrainian].

6. Zvit pro finansovu stabilnist (December 2021). [Financial stability Report]. Kyiv: National Bank of Ukraine. [in Ukrainian].

7. Panasenko, H. O. (2017). *Mekhanizmy zaluchennia finansovykh resursiv komertsiiynykh bankamy v Ukraini [Mechanisms of obtaining financial resources by commercial banks in Ukraine]*. Doctor's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].

8. Richnyi zvit Derzhavnoi ipotechnoi ustanovy za 2020 rik [Annual report of the State Mortgage Institution for 2020]. ipoteka.gov.ua. Retrieved from: http://ipoteka.gov.ua/sites/default/files/FIN_ZVIT2020.pdf [in Ukrainian].

9. Kobzev A.Y. Obshchestvo i gosudarstvo v Kitaie. Inostrannyye investitsii v kitaiskii bankovskii sektor: problemy effektivnosti [Society and State in China. Foreign Investment in the Chinese Banking Sector: Problems of Efficiency.] Retrieved from: http://www.synologia.ru/a/Иностранные_инвестиции_в_китайский_банковский_сектор:_проблемы_эффективности [in Russian].

10. Mishchenko, V. I. & Somyk, A. V. (2018). Likvidnist bankivskoi systemy Ukrainy: Naukovo-analitychni materialy [Liquidity of the Banking System of Ukraine: Scientific and Analytical Materials]. *Tsentr naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy - Center for Scientific Research of the National Bank of Ukraine*, 12. [in Ukrainian].

11. Maksimova, Yu. A. (2016). Instrumenty gosudarstvennogo upravleniia likvidnosti bankovskikh sistem vedushhikh stran mira v usloviiakh mirovogo finansovogo krizisa [Instruments of state liquidity management of banking systems in

the leading countries of the world during the global financial crisis. *Sovremenniiie tendenczii razvitiia nauki i tekhnologij - Modern trends in the development of science and technology*, 10-9, 80-89.[in Russian].

12. Mrlikova, M. (August 2012) Managing Surplus Liquidity (Czech National Bank). Bundesbank Expert panel on «Managing Surplus Liquidity». Frankfurt am Main.

13. Zatorski, P. M. (2012). Upravleniie likvidnostiu v usloviakh yeie izbytku v Polshe [Liquidity management in the context of liquidity surplus in Poland]. *Kruglyi stol Banka Rossii «Upravleniie likvidnostiu bankovskogo sektora v czentralnykh bankakh» - Bank of Russia Roundtable "Liquidity Management in the Banking Sector in Central Banks"*, Tula [in Russian].

14. Yurkova, G. V. (2013). K voprosu ob izbytochnoi bankovskoi likvidnosti [On the issue of excess bank liquidity]. *Dengi i kredit - Money and credit*, 4, 47-59 [in Russian].

15. Hurskyi, D. Yu. (2015). Perspektyvy koefitsientnoho analizu yak zasobu otsinky likvidnosti bankivskoi systemy [Prospects of Coefficient Analysis as a Tool for Evaluating the Liquidity of the Banking System]. *Visnyk KNUTD, Seriiia «Ekonomichni nauky» - Journal of KNUTD. Series "Economical Sciences"*, 2, 74-83 [in Ukrainian].

16. Tkachuk, V. O. (2014). Modeliuvannia likvidnosti banku z urakhuvanniam standartiv Bazelia III [Modeliuvannia likvidnosti banku z urakhuvanniam standartiv Bazelia III]. *Naukovi pratsi NDFI - Scientific works of the NDFI*, 2, 105-116 [in Ukrainian].

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.435153](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.435153)

УДК 336.71:351.863](477)(043.3)

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

ФЕДУРАЩЕНКО Богдан Віталійович

аспірант Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-2802>

Анноватція. В статті визначена необхідність й значущість підвищеної уваги до з'ясування детермінант і загроз фінансовій безпеці банківського сектору (ФББС) національної економіки. Проаналізовано стан висвітлення даної проблематики в економічній літературі. На основі критичного аналізу існуючих поглядів дослідників виявлені відсутність в економічній літературі однозначного тлумачення сутності детермінант і загроз ФББС й їх різновидів, далеко неповний їх перелік і недостатньо аргументована інтерпретація, що ускладнює опрацювання дієвих підходів до формування системи забезпечення ФББС. Запропоновано авторське уточнення переліків детермінантів і загроз ФББС.

Ключові слова: банківський сектор, безпека, небезпека, фінансова безпека банківського сектору, детермінанти, загрози.

Постановка проблеми. Забезпечення фінансової безпеки банківського сектору (ФББС) національної економіки має непересічне значення, оскільки від її рівня залежить не лише стан функціонування банківського сектору (БС), а й характер соціально-економічного розвитку країни, реалізація економічної й фінансової політики держави, дотримання фінансових інтересів економічних агентів.

Аннотация. В статье определена необходимость и значимость повышенного внимания к выявлению детерминант и угроз финансовой безопасности банковского сектора (ФББС) национальной экономики. Проанализировано состояние освещения данной проблематики в экономической литературе. На основе критического анализа существующих взглядов исследователей выявлены отсутствие в экономической литературе однозначного толкования сущности детерминант и угроз ФББС и ее разновидностей, далеко неполный их перечень и недостаточно аргументированная интерпретация, что усложняет выработку действенных подходов к формированию системы обеспечения ФББС. Предложены авторские уточнения перечней детерминантов и угроз ФББС.

Ключевые слова: банковский сектор, безопасность, опасность, финансовая безопасность банковского сектора, детерминанты, угрозы.

Рівень же ФББС зумовлюється численними детермінантами, які різноспрямовано впливають на нього, підвищуючи чи знижуючи його або залишаючи на досягнутих параметрах. При цьому ФББС піддається внутрішнім і зовнішнім викликам, загрозам й ризикам.

Для формування дієвої системи забезпечення ФББС необхідне комплексне визначення вищезазначених детер-

рмінант і загроз, позаяк від цього багато в чому залежатиме прийняття обґрунтованих управлінських рішень з забезпечення різних аспектів функціонування як БС загалом, так і окремих комерційних банків (КБ) зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою визначення детермінант і загроз ФББС займалися такі вітчизняні й зарубіжні дослідники, як: О. Афанасьєва, О. Барановський, М. Барсукова, А. Бриштєльєв, Р. Вовченко, О. Дубровін, О. Кириченко, І. Крупка, Н. Наточєєва, Ю. Ніколаєнко, З. Рахматова, І. Сушкова та ін.

Утім, у сучасній економічній літературі немає однозначного тлумачення сутності детермінант і загроз ФББС й їх різновидів, у публікаціях зазначених дослідників зустрічаються далеко неповний їх перелік і недостатньо аргументована інтерпретація, що ускладнює опрацювання дієвих підходів до формування системи забезпечення ФББС.

Метою статті є уточнення переліку детермінант і загроз ФББС, що уможливить підвищення обґрунтованості напрямів формування системи її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. ФББС зумовлюється численними детермінантами, зокрема:

- внутрішньою і зовнішньою політичною та економічною стабільністю; ступенем залежності БС від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування; ступенем концентрації активів КБ в різних державах чи галузях промисловості; структурою власності на банківські установи[1, с.26];
- станом зовнішньої корпоративної заборгованості КБ, що в умовах нестабільності курсу національної валюти створює значні ризики для

всієї фінансової системи та економіки загалом[2, с.160-161];

- скороченням обсягів міжнародного кредитування, відмовою позичальників від платежів, крахом платіжних систем; диспропорціями в фінансовому стані і розвитку КБ, падінням довіри клієнтів, низьким рівнем якості і ефективності банківського регулювання і нагляду й розвитку системи страхування вкладів, непрозорістю банківської звітності, неефективним стратегічним прогнозуванням, дефіцитом ресурсів, високими відсотковими ставками, низьким рівнем ризик-менеджменту, нерозвиненістю моніторингу, неефективним внутрішнім контролем; низьким рівнем виявлення ранніх ознак кризових ситуацій; значним обсягом готівкового обігу, що обслуговує тіньову економіку; відсутністю довгострокових депозитів, недостатнім розвитком сучасних банківських технологій[3].

Ю. Ніколаєнко серед чинників, що визначають рівень ФББС виокремлює антропоентропію, що значною мірою зумовлюється рівнем компетенції і мотивації осіб, котрі приймають рішення про вибір форм, методів, важелів регулювання банківської діяльності, в тому числі превентивного/попереджувального характеру. Він зазначає, що при прийнятті управлінських рішень, від яких залежить ФББС, існує ймовірність виникнення помилок, зумовлених так званим «людським фактором», а їх наслідки можуть спричинити суттєве зниження рівня ФББС[4, с.178].

За О. Барановським, на рівні ФББС позначаються[5, с.146-148]: тип грошово-кредитної політики, рівень регулювання БС, чинна у країні модель кредитування, присутність іноземного

капіталу на ринку банківських послуг країни, модель грошової емісії, практика управління проблемною заборгованістю, система заробітної плати.

Р. Вовченко, поряд з часто згадуваними чинниками ФББС, акцентує увагу й на таких[6, с.77-79]: превалювання моделі розвитку КБ; ступінь координації цілей БС і національної економіки загалом; структурованість елементів БС; асиметричність розвитку банківського і реального секторів економіки; монопольні права КБ на деякі види діяльності; кредитна культура; культура залучення грошей, способи фінансування; особливості устрою фінансової системи в країні; тип господарської системи в країні; інституційні переваги; доступність банківських послуг і ступінь дезінтермедіації; наявність додаткового вилучення коштів з обігу; присутність на території країни транснаціональних КБ; проблема негативного відбору клієнтів; підвищене порівняно з іншими секторами обмеження суверенітету акціонерів КБ; межі адміністративного захисту центробанком прав позичальників КБ і можливості розгляду по суті його територіальними управліннями скарг споживачів банківських послуг; розвиток глобалізаційних процесів; рівні юридичного супроводу і експертизи договорів і контрактів КБ, касової, податкової і платіжної дисциплін, активності кредиторів КБ з запитування боргів, маркетингових стратегій КБ; ступінь комплексності дослідження накопиченого досвіду і наявних й потенційних проблем її забезпечення в умовах існуючих соціально-економічних і політико-правових реалій, розвиток доктринальних досліджень у цій сфері, а також рівень фінансової грамотності наяв-

них/потенційних клієнтів банківських установ.

Натомість О. Дубровін виокремлює чинники, що впливають на зміст ФББС (специфіка БС, характер взаємодії БС з економічними агентами, фінансова глобалізація) та її рівень (банківське, податкове, валютне, інвестиційне, антимонопольне законодавство; державне регулювання (адміністративне/ринкове) і нагляд за БС; рівень саморегулювання БС; ризик-менеджмент в КБ; стан запобігання/протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму і поширенню зброї масового знищення; макроекономічна ситуація, рівень конкуренції у фінансовому секторі національної економіки; рівень викликів, внутрішніх і зовнішніх загроз, ризиків; наявність/ відсутність фінансових репресій (адміністративних обмежень, що змушують КБ вкладати кошти туди, куди б вони ніколи їх не вкладали самостійно); інфраструктура банківської діяльності; рефлексивність поведінки суб'єктів ринку банківських послуг)[7, с.36].

Водночас, на наш погляд, на ФББС, крім вищезазначених, можуть також позначатися:

- змішана організація грошового обігу в країні (національна – іноземна валюти);
- координованість/її відсутність фінансових і грошово-кредитних інструментів;
- превалювання у БС тих чи інших бізнес-моделей КБ;
- істотні обсяги вивезення коштів з країни;
- ринок криптовалют (з огляду на анонімність учасників операцій з ними, що унеможливорює внаслідок цьо-

го протидію КБ відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і поширенню зброї масового знищення; з розвитком цього ринку підриватиметься конкурентоспроможність БС, а із зростанням його волатильності збільшуватиметься кількість неплатоспроможних клієнтів банків, що втрачатимуть на придбання криптовалют банківські кошти);

- девальютація балансів КБ;
- технології розподілених даних (blockchain);
- втрати клієнтів КБ унаслідок кризи/різного роду пандемій.

Формування дієвої системи забезпечення ФББС неможливе без достеменного визначення викликів, небезпек, загроз і ризиків у цій сфері та їх ієрархії у структурі негативних проявів. Слід зазначити, що одностайності дослідників щодо цього немає. Так, наприклад, І. Сушкова розташовує зазначені компоненти у такій послідовності[8, с.12]: виклик → небезпека → загроза → ризик, мотивуючи це тим, що виклик є певною сукупністю явищ і процесів, які в конкретний час не впливають на рівень забезпечення безпеки, проте за відсутності реагування на їх виникнення забезпечення високого рівня безпеки в подальшому є вельми проблематичним. А, відтак, категорія «виклик» є первинною складовою взаємозалежності «небезпека» ↔ «безпека». На її думку, небезпека має розглядатися як об'єктивно існуюча можливість негативного впливу, результатом якого буде зниження рівня безпеки. Основною визначальною характеристикою категорії «небезпека» є її потенційний характер, тобто при настанні «загрози» небезпека зникає як така. Загроза – найбільш конк-

ретна і безпосередня форма небезпеки в економічній сфері, сукупність негативних умов і чинників, що уможливають зниження рівня безпеки. А ризик дослідниця тлумачить як можливість завдання збитку економічній системі за реалізації загрози безпеці.

Утім, з подібною точкою зору, на наш погляд, неможна погодитися повною мірою. По-перше, у представленій послідовності: виклик → небезпека → загроза → ризик, останній не завжди впливає із конкретної загрози, оскільки природа ризику двояка, позаяк він може як негативно, так і позитивно впливати на кінцевий результат. По-друге, навряд можна однозначно стверджувати, що небезпека носить лише потенційний характер, оскільки вона може бути наявною/реальною, а тим паче, що вона зникає при настанні загрози. По-третє, незрозуміло, що таке настання загрози.

Теоретичне дослідження категорії «загроза економічній (фінансовій – В. Ф.) безпеці» дозволяє констатувати її переважне вивчення з позиції державних інтересів, як певного явища чи процесу, які негативно не впливають на економічний стан, обмежуючи інтереси учасників економічних відносин і створюючи небезпеку наявним цінностям, суспільній життєдіяльності. Окремі дослідники виокремлюють два напрями розгляду: через реальні втрати як наслідок трансформації загроз у дестабілізуючу ситуацію й утрачену вигоду, як її результат. При цьому проблематичність досягнення ФБ пов'язана з циклічністю розвитку фінансової системи, одним із можливих станів якої може стати криза. Проблема загострюється швидкоплинністю перебігу кризової ситуації у

фінансовій системі, швидкістю розгортання кризових процесів, багатофакторністю деструктивних дій у фінансових відносинах, їх функціональною і структурною пов'язаністю з великою кількістю макро- і мікроекономічних процесів розвитку економіки. Це істотно ускладнює виявлення і локалізацію загроз безпеці у фінансовій сфері. По суті, всі негативні процеси і явища у фінансовій сфері, що прямо чи опосередковано зачіпають фінансову систему, трансформуються у загрози [9, с.269].

Можна з впевненістю констатувати відсутність в сучасній економічній літературі однозначного тлумачення сутності загроз ФББС й їх різновидів, що ускладнює опрацювання дієвих підходів до формування системи забезпечення ФББС.

Так, навряд можна цілковито погодитися з визначенням загрози ФББС Ю. Ніколаєнка, який під нею розуміє існуючу можливість, що має певний ступінь вірогідності, здійснення деструктивного впливу чинників екзогенного середовища на стабільність БС економіки, яка проявляється у фінансових втратах [4]. По-перше, загрози ФББС можуть бути не лише потенційно можливими/гіпотетичними, на чому наголошує зазначений дослідник, а й наявними/реальними. По-друге, такі загрози зумовлюються впливом не лише чинників екзогенного, а й ендогенного середовищ функціонування БС національної економіки.

І. Крупка наголошує, що ФББС загрожують недостатня адаптація БС до постійних змін умов ринку; загальна неплатоспроможність суб'єктів господарювання; зростання злочинності; споживчий менталітет громадян; не-

достатнє правове регулювання банківської діяльності або професійного рівня частини керівного складу і працівників КБ, нестабільність їх фінансового стану [10, с.170-171].

О. Афанасьєва зазначає, що загрози ФББС можна поділити на три блоки: 1) загрози внаслідок зовнішніх впливів на БС: зовнішньополітичні (форсмажорні політичні ситуації), зовнішньоекономічні (валютні, фінансові, пов'язані з негативними тенденціями глобалізації в фінансовій сфері), внутрішні (стан соціальної сфери, падіння виробництва) загрози; 2) загрози, пов'язані з системними ризиками (особливостями ринкових відносин): кон'юнктурні чинники, недостатня реакція банківського менеджменту на підвищення ризикованості ситуацій, активізація шахрайства, спекуляції, недобросовісна конкуренція; 3) загрози, що прямо впливають на функціонування банківських інститутів (утрата активів і клієнтської бази, недружні поглинання, кримінальне виведення активів, навмисне банкрутство й ліквідація, негативний вплив правового регулювання банківської діяльності).

Найзначущими загрозами в банківській сфері, на її думку, є: зниження якості капіталу КБ; їх ризикована кредитна політика; недостатня якість банківського нагляду і покриття депозитів системою страхування вкладів; низькі рівні ліквідності банківських активів і кредитоспроможності підприємств реального сектору економіки [11, с.14-15].

За О. Барановським, загрозами ФБ у банківській сфері є [5, с.188-189]: економічна рецесія; несталість грошово-кредитної, податкової та бюджетної політики; зростання готівки в сукупному обсязі грошового обігу; недоста-

тній ступінь кредитно-депозитної мультиплікації (трансформації заощаджень в інвестиції); якісна неоднорідність і поляризація БС національної економіки; недостатній рівень капіталізації багатьох КБ; дисфункціональність (зростаючий дефіцит довгострокових фінансових ресурсів і низька частка банківських кредитів у структурі джерел фінансування капіталовкладень суб'єктів господарювання) БС національної економіки; запровадження прогресивної системи заробітної плати, що орієнтована на короткостроковий результат і заохочує ризиковані дії; пасивна відсоткова і резервна політика центробанку; високий рівень бюрократизації стандартних процедур; сплановане і швидке вилучення великого обсягу коштів з КБ; блокування активів вітчизняних КБ в інших державах; втрата довіри до банків; сплановане доведення до банкрутства підконтрольної банківської установи; низька фінансова грамотність населення.

Р. Вовченко наголошує, що дослідники не враховують наявність таких значущих загроз ФББС національної економіки, як [6, с.81-82]: надмірна орієнтація регулятора ринку банківських послуг на нереальні для вітчизняних реалій вимоги МФО; невідпрацьована система рефінансування центробанком КБ; недосконала організація контролю банківськими установами за структурою кредитного і інвестиційного портфелів за ризикованістю і дохідністю; надлишкова ліквідність; скупка акцій і боргів КБ небажаними фізичними і юридичними особами; загрози з боку сегменту небанківських фінансових установ.

На думку О. Дубровіна, сьогоднішні загрози ФББС полягають також у [7,

с.47]: низькій потужності ринку банківських послуг (величина ресурсів/капіталу, сконцентрованих у БС національної економіки, до ВВП); неефективності трансформації акумульованих БС ресурсів в інвестиції (частка кредитних ресурсів в інвестиціях); недостатній захищеності БС від спекулятивного іноземного капіталу; значному обсязі тінізації економічних відносин на ринку банківських послуг; асиметрії фінансового розвитку; недооцінці наслідків необґрунтованого регулювання функціонування БС; неналежному контролю за рухом фінансових потоків у БС.

Поряд з вищезазначеними, на наш погляд, правомірно виокремлювати й такі загрози ФББС, як:

- відсутність чіткого визначення довгострокових перспектив розвитку банківського бізнесу;
- зростання кількості й обсягу несанкціонованих операцій з використанням платіжних карток та кібератак;
- можливість за використання криптовалют мати платіжну систему поза БС, що збільшує масштаби тіньової економіки;
- деструктивна соціальна інженерія (методи стимулювання й управління поведінкою суспільства, включно з політичним впливом за корекції соціальних установок при формуванні суспільної думки; психологічне впровадження інформації і зміною внаслідок такого впровадження певних психологічних реакцій людей, таких як звичка, інтерес, довіра [12]).

Разом з тим, за порушення стійкості БС, недотримання банківської безпеки, недостатньої технологічної розвиненості, банківська система може бути загрозою національній економіці [13].

Водночас, розглядаючи зовнішні і внутрішні загрози БС національної економіки, слід брати до уваги й загрози фінансовій безпеці домогосподарств, суб'єктів господарювання, що є клієнтами/контрагентами банківських установ, рівень якої, безумовно, позначається на ФББС.

Так, будь-яка комерційна структура за взаємодії з КБ перебирає на себе такі фінансові ризики [14, с.134]:

- невиконання платіжних і інкасових доручень;
- утрати власних коштів, що знаходяться на банківських рахунках, і грошових коштів контрагентів;
- не отримання прибутку;
- вимушеного призупинення комерційної діяльності.

За відкликання ліцензії у КБ, комерційна структура, безумовно, одержує пул негативних наслідків із зазначених ризиків. Реалізація цих ризиків

відбувається одноразово, що підриває ФБ структури з максимальної силою. Як правило, банкрутство КБ супроводжується багатьма справами про банкрутство, боржниками в яких є його клієнти.

Висновки. Таким чином, відсутність в економічній літературі однозначного тлумачення сутності детермінант і загроз ФББС й їх різновидів, далеко неповний їх перелік і недостатньо аргументована інтерпретація ускладнюють опрацювання дієвих підходів до формування системи забезпечення ФББС.

Чітке ж визначення детермінант і загроз ФББС дозволяє аргументовано підійти до розробки й реалізації ефективних управлінських рішень з формування й функціонування дієвої системи забезпечення ФББС.

Список использованной литературы

1. Бриштелев А. Теоретико-методологические основы экономической безопасности банковской системы. *Банковский вестник*, 2009. № 4. С.23-30.
2. Кириченко О. А., В. Д. Кудрицький. Вплив зовнішніх боргів на економічну безпеку українських банків. *Механізм регулювання економіки*, 2010. № 1. С.160-169.
3. Наточеева Н. Н. Финансовый механизм преодоления банковских кризисов для обеспечения устойчивого роста банковского сектора: автореф. дис. ... докт. экон. наук: 08.00.10. М., 2011. 47 с.
4. Ніколаєнко Ю. В. Фінансова безпека у забезпеченні стабільності функціонування банківського сектору: дис... докт. экон. наук : 08.00.08. Чернігів, 2017. 423 с.
5. Барановський О. І. Філософія безпеки: в 2-х т. К.: УБС НБУ, 2014. Том 2: Безпека фінансових інститутів. 716 с.

6. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2013. Вип.1. С.75-83.
7. Дубровін О. В. Забезпечення фінансової безпеки у банківському секторі: дис... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2020. 262 с.
8. Сушкова И. А. Соотношение и взаимосвязь понятий «вызов», «опасность», «угроза», «риск». *Экономическая безопасность и качество*, 2018. № 4. С.10-15.
9. Барсукова М. В. Внешние и внутренние условия возникновения угроз в финансовой сфере региона. *Инновационное развитие экономики*, 2021. № 1. С.269-276.
10. Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки. *Бізнес Інформ*, 2012. № 6. С.168-175.
11. Афанасьева О. Н. Экономическая безопасность банковской сферы и ее обеспечение. *Сборник научных трудов «Проблемы экономики, финансов и управления производством»*, 2018. №42. С. 10–18.
12. Санина Л. В., Чепинога О. А., Ржепка Э. А., Палкин О. Ю. Деструктивная социальная инженерия как угроза экономической безопасности: масштабы явления и меры предотвращения. *Baikal Research Journal*, 2021. Т.12. № 2.
13. Рахматова З. И. Механизмы обеспечения экономической безопасности национальной банковской системы: дис....канд. экон. наук: 08.00.05. М., 2017. 207 с.
14. Кругляк Л. И., Ивлев А. А. Финансовая безопасность организаций при взаимодействии с банковским сектором. *Безопасность: информация, техника, управление: материалы междунауч. конф.*, СПб, 2017. С.133-136.

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.435153](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.435153)

JEL Classification G21

DETERMINANTS AND THREATS TO FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SECTOR

FEDORUSHENKO Bohdan

Ph. D. Student,

Banking University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-2802>

Abstract: *The article identifies the need for and importance of increased attention to clarifying the determinants and threats to the financial security of the banking sector (FSBS) of the national economy. The level of coverage of this issue in the economic literature is analyzed. Based on a critical analysis of the existing views of researchers, the author identified the lack of unambiguous interpretation of the essence of determinants and threats to FSBS and their varieties in the economic literature, their incomplete list and insufficiently substantiated interpretation, which complicates the development of effective approaches to development of the system of FSBS. The author's clarification of the lists of determinants and threats to FSBS is offered.*

Keywords: *banking sector, security, danger, financial security of the banking sector, determinants, threats.*

Ensuring the financial security of the banking sector (FSBS) of the national economy is of paramount importance, as its level depends not only on the functioning of the banking sector (BS), but also on the nature of socio-economic development of the country.

The level of FSBS is determined by numerous determinants that affect it in different ways, increasing or decreasing it. At the same time, FSBS is exposed to internal and external challenges, threats, and risks.

The development of an effective system of FSBS requires a comprehensive definition of the above determinants and threats, as it will largely depend on the adoption of sound management decisions to ensure various aspects of the functioning of both BS in general and individual commercial banks (CB) in particular.

The purpose of the article is to clarify the list of determinants and threats to FSBS, which will improve the justification behind the development of the system of its provision.

The article identifies the need for and importance of increased attention to clarifying the determinants and FSBS threats of the national economy. The level of coverage of this issue in the economic literature is analyzed. Based on a critical analysis of the existing views of researchers, the author identified the lack of unambiguous interpretation of the essence of determinants and threats to FSBS and their varieties in the economic literature, their incomplete list and insufficiently substantiated interpretation, which complicates the development of effective approaches to development of the system of FSBS. The author's

clarification of the lists of determinants and threats to FSBS is offered.

The author further developed the definition of the list of determinants of FBBS considering, along with the well-known ones, such as: mixed organization of money circulation in the country; coordination / lack of financial and monetary instruments; prevalence of certain business models of the CB in the BS; significant amounts of money exports from the country; cryptocurrency market; devaluation of CB balance sheets; blockchain; losses of CB clients due to crisis / various pandemics. The author completed the list of FSBS threats by distinguishing such as: lack of clear

definition of long-term prospects for the development of the banking business; increase in the number and volume of unauthorized transactions using payment cards and cyber attacks; the ability to use a cryptocurrency to have a payment system outside the BS, which increases the scale of the shadow economy; destructive social engineering.

A clear definition of the determinants and FSBS threats allows a reasoned approach to the development and implementation of effective management decisions for the formation and operation of an effective system for providing FSBS.

References

1. Brishtev, A. (2009). Teoretiko-metodologicheskiye osnovy ekonomicheskoi bezopasnosti bankovskoi sistemy [Theoretical and methodological foundations of the economic security of the banking system]. *Bankovskii vesnik - Banking bulletin*, 4, 23 – 30. [in Russian]
2. Kyrychenko, O. A. & Kudrytskyi, V. D. (2010). Vplyv zovnishnikh borhiv na ekonomichnu bezpeku ukraïnskykh bankiv [The impact of external debt on the economic security of Ukrainian banks]. *Mekhanizm reguliuvannia ekonomiky - The mechanism of economic regulation*, 1, 160 – 169. [in Ukrainian]
3. Natocheieva, N. N. (2011). *Finansovyi mekhanizm peodolienii bankovskikh krizisov dlia obespecheniia ustoichivogo rosta bankovskogo sektora* [Financial mechanism for overcoming banking crises to ensure sustainable growth of the banking sector]. Extended abstract of Doctor's thesis. Moscow. [in Russian]
4. Nikolaienko, Yu. V. (2017) *Finansova bezpeka u zabezpechenni stabilnosti funktsionuvannia bankivkoho sektoru* [Financial security in ensuring the stability of the banking sector]. Doctor's thesis. Chernihiv. [in Ukrainian]
5. Baranovskyi, O. I. (2014). *Filosofia bezpeky: monohrafiia v 2-kh tomakh. Bezpeka finansovykh instytutiv* [Philosophy of security: a monograph in 2 volumes. Security of financial institutions]. (Vol. 2.). K.: BU NBU. [in Ukrainian]

6. Vovchenko, R. S. (2013). Chynnyky i zahrozy finansovii bezpetsi bankivskoho sektoru natsionalnoi ekonomiky [Factors and threats to the financial security of the banking sector of the national economy] *Finansovo-kredytna diialnist: problem teorii ta praktyky - Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 1, 75 – 83. [in Ukrainian]
7. Dubrovin, O. V. (2020) Zabezpechennia finansovoi bezpeky u bankivskomu sektori [Financial security in the banking sector]. PhD's thesis. Lviv. [in Ukrainian]
8. Sushkova, I. A. (2018). Sootnosheniie i vzaimosviaz poniatii «vyzov», «opasnost», «ugroza», «risk» [Correlation and relationship of the concepts of «challenge», «danger», «threat», «risk»]. *Ekonomicheskaiia bezopasnost i kachestvo - Economic security and quality*, 4, 10 – 15. [in Russian]
9. Barsukova, M. V. (2021). Vneshniie i vnutrienniie usloviia vozniknovieniia ugroz v finansovoi sferie regiona [External and internal conditions for the emergence of threats in the financial sphere of the region]. *Innovationnoie razvitiie ekonomiki - Innovative development of the economy*, 1, 269 – 276. [in Russian]
10. Krupka, I. M. (2012). Finansovo-ekonomichna bezpeka bankiskoi systemy Ukrainy ta perspektyvy rozvytku natsionalnoi bezpeky [Financial and economic security of the banking system of Ukraine and the prospects for the development of the national economy]. *Biznes Inform – Business Inform*, 6, 168 – 175. [in Ukrainian]
11. Afanasieva, O. N. (2018). Ekonomicheskaya bezopasnost bankovskoi sfery i iei obespecheniie [Economic security of the banking sector and its provision]. *Sbornik nauchnykh trudov «Problemy ekonomiky, finansov i upravlieniia proizvodstvom» – Collection of research papers «Problems of economics, finance and management of production»*, 42, 10 – 18. [in Russian]
12. Sanina, L. V., Chepynoga, O. A., Rzhepka, E. A. & Palkin, O. Yu. (2021). Destrukivnaya sotsialnaia inzhenernaia kak ugroza ekonomicheskoi bezopasnosti: masshtaby iavleniia i mery predotvrashcheniia [Destructive social engineering as a threat to economic security: the scale of the phenomenon and prevention measures]. *Baikal Research Journal*, 12(2). [in Russian]
13. Rakhmatova, Z. I. (2017). Mekhanizmy obespecheniia ekonomicheskoi bezopasnosti natsionalnoi bankovskoi sistemy [Mechanisms of ensuring the economic security of the national banking system]. PhD's thesis Moscow. [in Russian]
14. Krugliak, L. I. & Ivliev, A. A. (2017). Finansovaia bezopasnost organizatsii pri vzaiemodieistvii s bankovskim sektorom [Financial security of organizations in

interaction with the banking sector]. *Bezopasnost: informatsiia, tekhnika, upravlenie : Miezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiia - International scientific conference: Security: Information, Technology, Management.* (pp.133 – 136). SPb. [in Russian]

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.546366](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.546366)

УДК: 658.012.32:658.589

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ МЕНТОРИНГУ

ДОРОШКЕВИЧ Катерина Олегівна*к.е.н., доцент,**доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,**НУ «Львівська політехніка»**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3966-224X>***ІВАСЮК Володимир Васильович***к.е.н., доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,**НУ «Львівська політехніка»**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4057-5442>***ДЗВОНИК Роман Ярославович***аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,**НУ «Львівська політехніка»**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1702-0775>**e-mail: roman.dzvonyk@gmail.com***КОВТОК Галина Іванівна***молодший науковий співробітник НДЛ-87**кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,**НУ «Львівська політехніка»**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0533-9268>*

Анотація. У статті використано граф Марківського процесу для формування моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах активізації менторингу. Це дозволило оцінити інтенсивність менторингового впливу на учасників стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства за допомогою рекомендованого порядку імітаційного моделювання.

Ключові слова: інноваційна діяльність, підприємства, стратегічне планування, менторинг, імітаційне моделювання, ланцюг Маркова.

Аннотация. В статье использованы граф Марковского процесса для формирования модели стратегического планирования инновационной деятельности предприятия в условиях активизации менторинга. Это позволило оценить интенсивность менторингового воздействия на участников стратегического планирования инновационной деятельности предприятия с помощью рекомендованного порядка имитационного моделирования.

Ключевые слова: инновационная деятельность, предприятия, стратегическое планирование, менторинг, имитационное моделирование, цепь Маркова.

Постановка проблеми. Як відомо, менторинг – це метод персоналізованого навчання та розвитку персоналу, під час якого більш досвідчений працівник (наставник, ментор) ділиться знаннями зі своїми колегами (менті) протягом певного часу. Його можна розглядати як важливий чинник стратегічно-тактичного інноваційного розвитку підприємства. Зокрема, у сфері інноваційної діяльності підприємства, наставницька діяльність (менторинг) дозволяє отримати переваги у вигляді набуття знань працівниками підприємства щодо стратегії його інноваційної діяльності; прикладного характеру набутих знань та можливості їх реалізації при досягненні стратегічних цілей; формування особистої зацікавленості працівників у реалізації стратегії інноваційної діяльності підприємства; системності мотиваційного впливу на учасників стратегічного планування тощо. На підставі цього стверджуємо, що менторинг має вплив на стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства.

Використавши ланцюг Маркова для моделювання стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства (стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства представлено як сукупність взаємодіючих ідентифікаторів станів, на підставі якого сформовано граф ланцюга Маркова), як це здійснено в [1], припускаємо наступне. Менторинг впливає на перехід між станами марківської моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства, який можна виразити відповідним показником (інтенсивність менторингового впливу).

Таким чином, використання ланцюгів Маркова для дослідження процесів

стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах активізації менторингу у подальшому слід розвинути у напрямі імітаційного моделювання переходу між його етапами (станами марківської моделі) під впливом процесів менторингу, що потребує ретельного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Імітаційне моделювання, як відомо, полягає у побудові моделей реальних систем та виконанні циклу експериментів із використанням цієї моделі, що дозволяє вивчити її поведінку та оцінити потенційні варіанти стратегії управління моделлю. Таким чином, функціональними завданнями, що вирішуються у процесі імітаційного моделювання є: опис поведінки економічної моделі, побудова теорії та гіпотези для дослідження поведінки моделі, прогнозування поведінки моделі у майбутньому, ефекту від зміни у системі, методах та операціях [2]. Цей вид моделювання поширений як оптимізаційний метод прийняття рішень, вдосконалення бізнес-процесів, оцінювання багаторівневої системи управління якістю, моделювання економічного розвитку територій та чи процесів, оцінювання ефективності маркетингових комунікаційних полів тощо [3-6].

Імітаційне моделювання бізнес процесів втілює думку про те, що підприємницька діяльність є серією внутрішніх процесів, які перетворюють вхідні ресурси у готовий продукт. Виходячи із цього, імітаційна модель для бізнес-процесів реалізує дії із використання ресурсів, прийняття управлінських рішень та стохастичної поведінки в реальних ринкових умовах [7]. Водночас, у [8] узагальнені основні критерії якості для моделей бізнес-процесів:

правильність, модель повинна бути синтаксично та семантично правильною; актуальність, модель не повинна містити недоречних деталей; економічна ефективність, модель повинна служити певній меті, яка перевищує вартість моделювання; чіткість, модель повинна бути зрозумілою для користувачів; порівнюваність, моделі повинні базуватися на одних і тих же положеннях, та забезпечити моделювання всередині та між моделями; систематичне проектування, модель повинна мати чітко визначені інтерфейси до інших типів моделей, таких як організаційні діаграми та моделі даних; простота, що полягає у використанні лише математичної моделі, яка описує функціонування системи.

Щодо порядку імітаційного моделювання, то у [9] виділено такі етапи його реалізації. Спершу слід сформулювати модель, яка відображає бізнес-процес (усі складові моделі, підпроцеси та дії слід ретельно задокументувати, вказавши взаємозв'язки між ними), далі слід ідентифікувати та призначити необхідні ресурси, які забезпечують функціонування моделі. Після перевірки правильності моделі, можна переходити до моделювання, що повинно передбачати достатню кількість імітацій. Після завершення моделювання слід здійснити статистичну обробку результатів, що забезпечить формування раціональних управлінських рішень. Ці етапи доповнює Д.А. Имакаева, включаючи до них комп'ютерну візуалізацію ключових параметрів дослідницьких моделей та підрахунок основних характеристик для отримання даних [10]. Зважаючи на необхідність проведення достатньої кількості імітацій, комп'ютерна візуалізація та автоматизація розрахунків

при імітаційному моделюванні є до речною.

Отже, використання імітаційного моделювання при стратегічному плануванні діяльності підприємства в умовах інноваційного розвитку не висвітлено у літературних джерелах. Проте, наведені вище рекомендації щодо формування імітаційних моделей, послідовності моделювання тощо можна використати з метою підвищення рівня стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах активізації менторингу.

Переваги імітаційного моделювання розкриті у працях [11-13]. Вони полягають у: можливості здійснення комп'ютерних експериментів, що покращують якість моделі; виявленні динамічних змін у поведінці системи, що виникає при повторних імітаційних експериментах; спостереженні за окремими складовими (елементами) моделі; вимірюванні впливу виявлених змін на результативність моделі; виявлення ефектів взаємодії між елементами; об'єктно-орієнтованому проектуванні та застосуванні високотехнологічних рішень при побудові комп'ютерних моделей; зниженні ризиків невдач при побудові бізнес процесів тощо; прогнозуванні поведінки бізнесу при найменших змінах і відхиленнях, які можуть спричинити за собою не малі втрати грошей або інших ресурсів.

Щодо недоліків, то у [14] вказано на те, що запропоновані авторами імітаційні та математичні моделі не завжди теоретично обґрунтовані і емпірично апробовані, що впливає на результативність їх використання в дослідженнях промисловості. Переваги і недоліки імітаційного моделювання узагальнені

в табл. 1.

Переваги і недоліки імітаційного моделювання

Імітаційне моделювання	
Переваги	Недоліки
Можливість здійснення комп'ютерних експериментів, що покращують якість моделі	Труднощі при теоретичному обґрунтуванні математичних та імітаційних моделей, що впливає на результативність їх використання
Здатність виявляти динамічні зміни у поведінці системи, що виникає при повторних імітаційних експериментах	Зниження достовірності імітаційних досліджень за відсутності емпіричної апробації моделей
Спостереження за окремими складовими (елементами) моделі у ході імітаційних експериментів	Висока трудомісткість обчислень за відсутності комп'ютерних засобів обробки даних
Вимірювання впливу виявлених динамічних змін на результативність моделі шляхом статистичної обробки даних	
Виявлення ефектів взаємодії між елементами моделі при її обґрунтуванні	
Об'єктно-орієнтоване проектування та застосування високотехнологічних рішень при побудові комп'ютерних моделей	
Зниження ризиків невдач при побудові бізнес-процесів та прогнозування поведінки бізнес-одиниць при найменших змінах і відхиленнях, які можуть спричинити за собою не малі втрати грошей або інших ресурсів	

Джерело: складено авторами на основі [11-14]

Метою статті є вивчення перебігу станів стратегічного планування під дією зовнішніх чинників впливу і інноваційного розвитку та здійснення його моделювання в умовах активізації менторингу, із використанням імітаційного моделювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідимо перебіг станів стратегічного планування під зміною зовнішніх чинників впливу на його процеси в умовах інноваційного розвитку (рис. 1).

Гіпотеза щодо можливості переходу між станами марківської моделі під впливом чинників інтенсивності інформаційних потоків використана при моделюванні соціально-еколого-економічної системи К.Ю. Романовою

[15]. Автором розглянуто соціально-еколого-економічну систему як складну, нелінійну, самоорганізуючу систему, що складається з трьох частин, кожна з яких також відноситься до складних самоорганізуючих систем. Вони характеризуються інформаційними властивостями, самоузгодженістю її складових частин. На думку автора, цінна та зареєстрована інформація виконує функціональну і керуючу роль у такій системі. Це дозволило при її моделюванні використати математичний апарат марківських випадкових процесів (безперервний ланцюг Маркова) та пов'язати перехід між станами моделі із інтенсивністю потоків інформації.

В умовах активізації менторингової діяльності, що забезпечує цілеспрямований наставницький вплив на працівників підприємства з метою стратегічного навчання, передачі знань щодо стратегії підприємства та підтримки прийняття стратегічних рішень тощо, перехід етапами стратегічного плану-

вання (графу ланцюга Маркова для стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства, що сформований у [1]) залежить від інтенсивності менторингового впливу.

Це може бути відображено у розподіленому графі Марківської моделі (рис. 1).

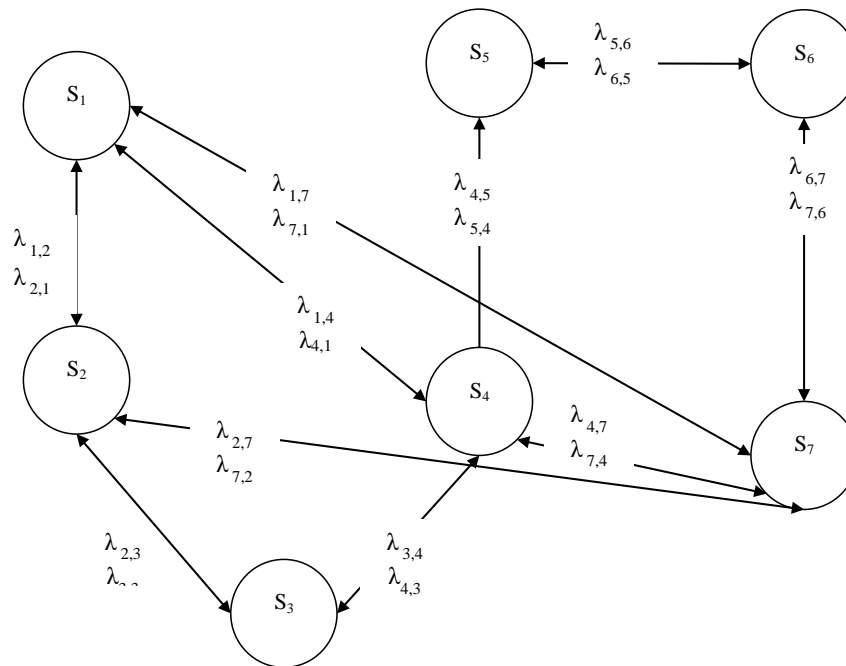

Рис. 1. Розподілений граф Марківської моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах активізації менторингу

Примітка: $\lambda_{ij}, \lambda_{ji}$ – інтенсивність менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства; S_1 – директор підприємства; S_2 – стратегічний директор; S_3 – стратегічні альтернативи, інструментарій вибору стратегії; S_4 – стратегія підприємства; S_5 – лінійні керівники; S_6 – працівники підприємства; S_7 – стратегічні плани.

Джерело: складено авторами на основі [1]

Для визначення імовірності станів, перехід між якими (процеси оновлення) залежить від рівня менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства слід використати рівняння Колмогорова (1) [15, 16]. Для його формування застосовує-

мо алгоритм, що наведений у Е. С. Вентцель, та модифікуємо його відповідно до структури розподіленого графу Марківської моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах активізації менторингу (рис. 1) [17]:

$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{dP_1}{dt} = \lambda_{21}P_2 + \lambda_{41}P_4 + \lambda_{71}P_7 - (\lambda_{12} + \lambda_{14} + \lambda_{17})P_1; \\ \frac{dP_2}{dt} = \lambda_{12}P_1 + \lambda_{32}P_3 + \lambda_{72}P_7 - (\lambda_{21} + \lambda_{23} + \lambda_{27})P_2; \\ \frac{dP_3}{dt} = \lambda_{23}P_3 + \lambda_{43}P_4 - (\lambda_{32} + \lambda_{34})P_3; \\ \frac{dP_4}{dt} = \lambda_{14}P_1 + \lambda_{54}P_5 + \lambda_{74}P_7 - (\lambda_{41} + \lambda_{45} + \lambda_{47})P_4; \\ \frac{dP_5}{dt} = \lambda_{45}P_4 + \lambda_{65}P_6 - (\lambda_{54} + \lambda_{56})P_5; \\ \frac{dP_6}{dt} = \lambda_{56}P_5 + \lambda_{76}P_7 - (\lambda_{65} + \lambda_{67})P_6; \\ \frac{dP_7}{dt} = \lambda_{17}P_2 + \lambda_{47}P_4 + \lambda_{67}P_6 - (\lambda_{71} + \lambda_{74} + \lambda_{76})P_7; \end{array} \right. \quad (2)$$

Як відомо, сума всіх імовірностей рівна 1, що описує рівняння (3).
перехідних станів марківського графу

$$P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5 + P_6 + P_7 = 1 \quad (3)$$

Воно додане до системи незалежних рівнянь Колмогорова, кожне із яких містить рівняння імовірності станів марківського графу в умовах активізації менторингу, що рівне сумі отриманих імовірностей усіх станів (з яких ідуть стрілки в даному стані розподіленого графу на рис. 1) та інтенсивності відповідних потоків подій, мінус сумарна інтенсивність всіх потоків, що виводять систему із відповідного стану, помножені на їх імовірності (i -го стану).

Для розв'язку системи рівнянь (2) слід задати інтенсивність менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства, яку рекомендуємо оцінити у діапазоні $[0;1]$. Для цього застосуємо імітаційне моделювання та використаємо такий порядок (рис. 2):

1. Визначення цілей і завдань імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства. Даний етап передбачає висунення

основних припущень моделі, виявлення типів залежності випадкової величини, законів розподілу та статистичних характеристик змінних. Нами висунуто припущення відносно того, що інтенсивність менторингового впливу на учасників стратегічного планування на підприємстві може бути виявлена у результаті імітаційного моделювання. Ця величина має нормальний закон розподілу, змінюється у діапазоні $[0;1]$. Математичне сподівання даної величини ($\bar{\lambda}_{jv}$, $\bar{\lambda}_{ij}$) та середньоквадратичне відхилення (σ^2) підлягають розрахунку у результаті серії імітаційних експериментів;

2. Інформаційне забезпечення імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства полягає у підготовці до використання інформації для імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на стратегічне планування підприємства. Пріоритет у процесі реалізації даного етапу має інформація

щодо процесів стратегічного планування, що вказує на стани процесів стратегічного планування, їх взаємозв'язки, перехід між станами тощо.

3. Визначення методів та засобів імітаційного моделювання. Нами обрано використання EXCEL функції СЛЧИС(), яка дозволяє отримати рівномірно розподілене випадкове число у діапазоні $[0;1]$, що може виражати інтенсивність менторингового впливу.

4. Проведення серії імітаційних прогонів (імітацій), у результаті кожної із яких отримуємо значення $\lambda_{ji}, \lambda_{ij}$.

5. Узагальнення результатів імітаційних прогонів, визначення середніх значень інтенсивності менторингового

впливу на учасників стратегічного планування підприємства ($\overline{\lambda_{ji}}, \overline{\lambda_{ij}}$).

6. Розрахунок імовірності переходу між дискретними станами моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства під дією чинника активізації менторингової діяльності (система рівнянь 2), використовуючи середні значення інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства ($\overline{\lambda_{ji}}, \overline{\lambda_{ij}}$).

7. Узагальнення результатів та прийняття управлінських рішень.

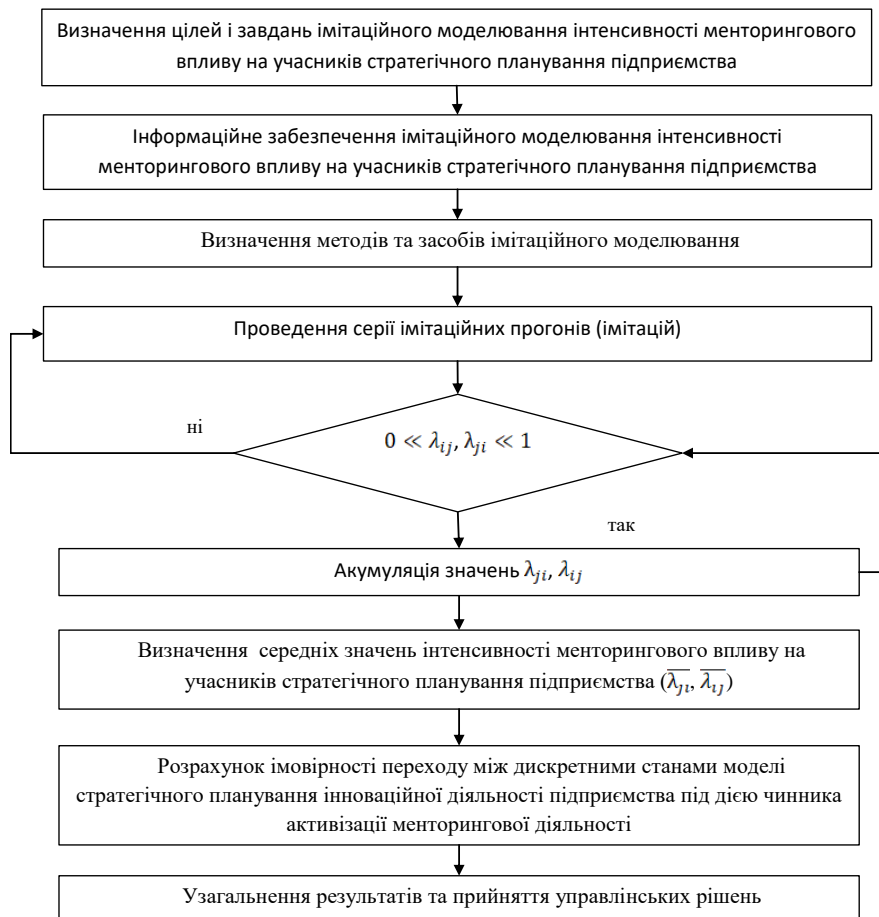

Рис. 2. Порядок імітаційного моделювання з метою виявлення інтенсивності менторингового впливу на стратегічне планування підприємства

Джерело: складено авторами

Використаємо розроблений порядок імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на стратегічне планування ТВК

«Львівхолод», що виконане за допомогою EXCEL. На підприємстві існує позитивний досвід менторингової діяльності. Протягом останніх років ментори здійснюють наставництво своїх нових колег, проте ця діяльність характерна не для усіх сфер діяльності підприємства та застосовується переважно у збуті. Компанії належить мережа магазинів самообслуговування «Рукавичка» (129 магазинів), а також виробничі потужності, лабораторія, власний логістичний центр. Саме на ці об'єкти спрямується менторинговий вплив з метою підвищення їх результативності та отримання мотиваційних ефектів. Щодо стратегічного планування, то менторинг у ТВК «Львівхолод» не має системних властивостей, до нього не залучені усі учасники процесів стратегічного планування. Тому, розглянемо можливість удосконалення процесів стратегічного планування ТВК «Львівхолод» в умовах активізації менторингу. Мотиваційна

$$\left\{ \begin{array}{l} 1,55P_1 = 0,53P_2 + 0,46P_4 + 0,51P_7; \\ 1,53P_2 = 0,51P_1 + 0,51P_3 + 0,47P_7; \\ 0,96P_3 = 0,51P_3 + 0,46P_4; \\ 1,46P_4 = 0,58 + 0,8P_5 + 0,48P_7; \\ 0,99P_5 = 0,5P_4 + 0,51P_6; \\ 1,02P_6 = 0,53P_5 + 0,52P_7; \\ 1,44P_7 = 0,48P_2 + 0,52P_4 + 0,5P_6; \end{array} \right. \quad (4)$$

Для розв'язку системи рівнянь (4), скористаємось онлайн-сервісами (<https://matrixcalc.org/slu.html>). Для цього слід відкинути останнє рівняння та замість нього додати рівність (3).

У результаті отримаємо наступні значення імовірності переходу між дискретними станами моделі стратегічного планування інноваційної діяльності ТВК «Львівхолод» під дією чин-

політика підприємства передбачає заходи щодо прямої і опосередкованої матеріальної мотивації, нематеріальну мотивацію. Навчання працівників за рахунок компанії разом із оплатою мобільного телефону, матеріальної допомогою, оплатою бензину є складовими системи опосередкованої матеріальної мотивації. У компанії застосовується в основному преміальна система оплати праці, що допускає нарахування премії до місячних (посадових) окладів працівників під час виконання відповідних виробничих показників.

Результати моделювання виражені у середніх значеннях інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування ТВК «Львівхолод» ($\bar{\lambda}_{1j}$, $\bar{\lambda}_{1j}$), відображені в табл. 2.

З урахуванням отриманих результатів, рівняння (2) набуло вигляду:

ника активізації менторингової діяльності:

$$P_1 = -0,182; P_2 = -0,557; P_3 =$$

$$0,505; P_4 = 0,208$$

$$P_5 = 0,355; P_6 = 0,374; P_7 = 0,297.$$

Як бачимо, імовірності переходу від станів S_1 та S_2 є від'ємними. Незважаючи на те, що у класичній теорії, імовірності можуть бути визначені лише позитивним значенням змінної (сума

усіх імовірностей станів рівна одиниці, що враховано нами при вирішенні системи рівнянь), негативне значення пояснимо з позицій відмови від реалі-

зації відповідних етапів стратегічного планування.

Таблиця 2

Середні значення інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування ТВК «Львівхолод»

№ прогону	Середні значення	№ прогону	Середні значення
λ_{12}	0,48	λ_{72}	0,49
λ_{21}	0,52	λ_{34}	0,51
λ_{13}	0,50	λ_{43}	0,48
λ_{31}	0,49	λ_{35}	0,51
λ_{14}	0,51	λ_{53}	0,46
λ_{41}	0,47	λ_{36}	0,46
λ_{15}	0,52	λ_{63}	0,52
λ_{51}	0,46	λ_{37}	0,55
λ_{16}	0,54	λ_{73}	0,55
λ_{61}	0,46	λ_{45}	0,47
λ_{17}	0,52	λ_{54}	0,49
λ_{71}	0,45	λ_{46}	0,52
λ_{23}	0,51	λ_{64}	0,52
λ_{32}	0,45	λ_{47}	0,58
λ_{24}	0,52	λ_{74}	0,48
λ_{42}	0,46	λ_{56}	0,49
λ_{25}	0,48	λ_{65}	0,48
λ_{52}	0,50	λ_{57}	0,44
λ_{26}	0,46	λ_{75}	0,49
λ_{62}	0,50	λ_{67}	0,52
λ_{27}	0,47	λ_{76}	0,49

Джерело: розраховано авторами за допомогою EXCEL

Розглянемо отримані результати. Отже, дія щодо делегування директором підприємства повноважень із стратегічного планування своєму підлеглому (у моделі це стратегічний директор, що відповідає операції 1) згідно отриманих результатів може бути відмінена. Уважаємо це твердження доречним, адже на багатьох підприємствах (особливо малих) стратегічне планування здійснюється безпосередньо самим директором. В умовах активізації чинника менторингу, директор підприємства може не погоджуватись на делегування повноважень із стратегічного планування, що викли-

кано глибшою співпрацею із підлеглими та досвідом їх персоналізованого навчання тощо. Наступна операція графу марківської моделі стратегічного планування передбачає те, що стратегічний директор формує, та оцінює стратегічні альтернативи, обґрунтовує інструментарій вибору стратегії. Зважаючи на те, що посада стратегічного директора (інші аналогічні посади) може не бути створена на підприємстві, або директор може відмовитись від делегування повноважень щодо стратегічного планування, що вказує на можливість відміни попередньої операції, ця дія також може бути

скасована. Окрім цього, директор підприємства може самостійно обирати та затверджувати стратегію розвитку підприємства, використовуючи при цьому свій власний інструментарій. Далі, усі етапи розподіленого графу марківської моделі стратегічного планування підприємства мають різні імовірності переходу між етапами. Найбільша із них спостерігається на етапі 3, що передбачає вибір стратегії діяльності підприємства. Під дією чинника менторингу відбувається поширення знань щодо місії і цілей організації, активізується діяльність щодо її розвитку, формуються погляди щодо змін у діяльності підприємства, відбувається мотиваційний вплив тощо. Ці процеси полегшують вибір стратегії поведінки підприємства, знижують ризик прийняття нераціональних управлінських рішень. Інші етапи (поширення знань щодо стратегії лінійним керівникам, їх керівництво працівниками підприємства та виконання стратегічних планів тощо) мають меншу імовірність реалізації в умовах активізації менторингу.

Висновки. Використання графу Марківського процесу (ланцюга Маркова, що відображає сукупність взаємодіючих ідентифікаторів станів) дозволило сформулювати модель стратегічного

планування інноваційної діяльності підприємства. Проте в умовах активізації менторингу перехід між станами моделі залежить від інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства, що підлягає оцінюванню. Це можливо реалізувати за допомогою порядку імітаційного моделювання, який містить такі етапи: визначення цілей і завдань імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства; інформаційне забезпечення імітаційного моделювання інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства; визначення методів та засобів імітаційного моделювання; проведення серії імітаційних прогонів (імітацій); акумуляція значень; визначення середніх значень інтенсивності менторингового впливу на учасників стратегічного планування підприємства; розрахунок імовірності переходу між дискретними станами моделі стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства під дією чинника активізації менторингової діяльності; узагальнення результатів та прийняття управлінських рішень.

Список використаної літератури

1. Doroshkevych K., Maslak O., Voronovska M. & Salata I. (2020). Use of Markov chains for modeling processes of strategic planning of innovative activity of the enterprise. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 16, 440–447.
2. Robert E. Shannon (1992). Introduction to simulation. *WSC '92: Proceedings of the 24th conference on Winter simulation*, 65–73, doi: <https://doi.org/10.1145/167293.167302>.

3. Davenport T. H. (1993). *Process innovation : reengineering work through information technology*. Harvard Business School Press, Boston.
4. Paul R. J., Giaglis G. M. & Hlupic V. (1999). Simulation of Business Processes. *The American Behavioral Scientist*, 42(10), 1551–1576.
5. De Vreede G.J., Verbraeck A. & Van Eijck D.T.T. (2003). Integrating the Conceptualization and Simulation of Business Processes: A Modelling Method and an Arena Template. *Simulation*, 79(1), 43–55.
6. Машкова А.Л., Савина О.А., Маматов А.В., Новикова Е.В. Компьютерное моделирование процессов экономической динамики в отраслевом разрезе. *Известия Юго-Западного государственного университета*. 2018. Т. 22. № 5. С. 96–108. doi: 10.21869/2223-1560-2018-22-5-96-10
7. Tumay K. (1996). Business process simulation. *Proceedings Winter Simulation Conference*, p. 93-97. doi: 10.1109/WSC.1996.873265 8-11.
8. Becker J., Kugeler M. & Rosemann M. (2003). *Process Management - A guide for the design of business processes*. Springer-Verlag: Berlin.
9. Jansen-Vullers M. H. & Netjes M. (2006). Business Process Simulation - A Tool Survey Seventh Workshop and Tutorial on Practical Use of Coloured Petri Nets and the CPN Tools Aarhus, Denmark, p. 80-101.
10. Имакаева Д. А. Имитационное моделирование при экономической оптимизации. *Проблемы экономики и юридической практики*. 2017. № 4. С. 11-14.
11. Marvel J. H. & Standridge Ch. R. (2009). Simulation-enhanced lean design process. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 2 (1), doi:10.3926/jiem.2009.v2n1.p90-113.
12. Скородумов П. В. (2015) Имитационное моделирование экономических систем: программные средства и направления их совершенствования. *Проблемы развития территории*. Вып 2 (76). С. 62-72.
13. Jagadeesh Chandra Bose, R. P., van der Aalst, W. M. P., Zliobaite I. & Pechenizkiy M. (2011). Handling Concept Drift in Process Mining. *International Conference on Advanced Information Systems Engineering (Caise 2011)*, volume 6741 of Lecture Notes in Computer Science, p. 391–405.
14. Кислицын Е. В., Городничев В. В. (2021). Имитационное моделирование развития отдельных отраслей тяжелой промышленности. *Бизнес-информатика*. Т. 15. № 1. С. 59–77. doi:10.17323/2587-814X.2021.1.59.77.
15. Романова Е. Ю. Марковская модель самоорганизующейся социо-эколого-экономической системы с учетом переходов в различные состояния под дей-

ствием информационных потоков. *Вестник Брянского государственного технического университета*. 2018. № 5(66). С. 51-55.

16. Shpak N., Odrekhivskiy M., Doroshkevych K. & Sroka W. (2019). Simulation of Innovative Systems under Industry 4.0 Conditions. *Social Sciences*, 8: 7, 202. doi: <https://doi.org/10.3390/socsci8070202>.

17. Вентцель Е. С. Исследование операций. Задачи, принципы, методология. М.: Высш. Шк, 2001. 208 с.

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.546366](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.546366)

JEL Classification: O3, C6, D24, L21

MODELS OF STRATEGIC PLANNING OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF ACTIVATION OF MENTORING

DOROSHKEVYCH Kateryna

*Ph.D in Economics, Associate Professor,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3966-224X>*

IVASYUK Volodymyr

*Ph.D in Economics, Associate Professor,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4057-5442>*

DZVONYK Roman

*PhD student,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1702-0775>*

KOVTOK Halyna

*Junior researcher,
Research Laboratory of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0533-9268>*

Abstract. *The article uses the graph of the Markov process to form a model of strategic planning of innovative activities of the enterprise in terms of mentoring activation. This allows to assess the intensity of mentoring influence on participants in the strategic planning of innovation activities of the enterprise using the recommended procedure for simulation.*

Key words: *innovation activity, enterprises, strategic planning, mentoring, simulation, Markov chain.*

Mentoring is a method of personalized training and staff development, during which a more experienced employee (mentor) shares knowledge with his colleagues (mentee) over time. It can be considered as an important factor of strategic and tactical innovative development of the enterprise. In

particular, mentoring allows mentee to gain benefits in the form of acquiring knowledge about the enterprise innovation strategy; formation of personal interest of employees in the implementation of the strategy of innovative activity of the enterprise;

systematic motivational influence on the participants of strategic planning, etc.

The use of the graph of the Markov process (Markov chain, which reflects the set of interacting identifiers of states) allowed to modeling strategic planning of innovation activities of the enterprise. However, in the conditions of activation of mentoring, the transition between the states of the model depends on the intensity of mentoring influence on the participants of strategic planning of innovative activity of the enterprise that should to be evaluated. It is possible to implement by simulation that have some order. It contains the following stages: definition of the purposes and tasks of simulation modeling of intensity of

mentoring influence on participants of strategic planning of the enterprise; information support of simulation; definition of methods and means of simulation; conducting a series of simulation runs (imitations); accumulation of values; determination of average values of intensity of mentoring influence on participants of strategic planning of the enterprise; calculation of the probability of transition between discrete states of the model of strategic planning of innovative activity of the enterprise under the influence of the factor of activation of mentoring; generalization of results and management decisions.

References

1. Doroshkevych, K., Maslak, O., Voronovska, M. & Salata, I. (2020). Use of Markov chains for modeling processes of strategic planning of innovative activity of the enterprise. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 16, 440–447.
2. Shannon, Robert E. (1992). Introduction to simulation. *WSC '92: Proceedings of the 24th conference on Winter simulation*, 65–73, doi: <https://doi.org/10.1145/167293.167302>.
3. Davenport, T. H. (1993). *Process innovation : reengineering work through information technology*. Harvard Business School Press, Boston.
4. Paul, R. J., Giaglis, G. M. & Hlupic, V. (1999). Simulation of Business Processes. *The American Behavioral Scientist*, 42(10), 1551–1576.
5. De Vreede G.J., Verbraeck, A. & Van Eijck D.T.T. (2003). Integrating the Conceptualization and Simulation of Business Processes: A Modelling Method and an Arena Template. *Simulation*, 79(1), 43–55.
6. Mashkova, A.L., Savina, O.A., Mamatov, A.V. & Novikova, E.V. (2018). Kompyuternoe modelirovanie processov ekonomicheskoy dinamiki v otraslevom razreze [Computer modeling of the processes of economic dynamics in the sectoral context]. *Izvestiya Yugo-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta - Bulletin of the South-West State University*, 22:5, 96–108. doi: 10.21869/2223-1560-2018-22-5-96-10. [in Russian].

7. Tumay, K. (1996). Business process simulation. *Proceedings Winter Simulation Conference*, 93-97. doi: 10.1109/WSC.1996.873265 8-11
8. Becker, J., Kugeler, M. & Rosemann, M. (2003). *Process Management - A guide for the design of business processes*. Springer-Verlag: Berlin.
9. Jansen-Vullers, M.H. & Netjes, M. (2006). *Business Process Simulation - A Tool Survey Seventh Workshop and Tutorial on Practical Use of Coloured Petri Nets and the CPN Tools Aarhus*, Denmark, p. 80-101.
10. Imakaeva, D.A. (2017). Imitacionnoe modelirovanie pri ekonomicheskoy optimizacii. [Simulation modeling for economic optimization]. *Problemy ekonomiki i yuridicheskoy praktiki - Problems of Economics and Legal Practice*, 4, 11-14. [in Russian].
11. Marvel, J. H. & Standridge, Ch. R. (2009). Simulation-enhanced lean design process. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 2 (1), doi:10.3926/jiem.2009.v2n1.p90-113.
12. Skorodumov, P. V. (2015). Imitacionnoe modelirovanie ekonomicheskikh sistem: programnye sredstva i napravleniya ih sovershenstvovaniya. [Simulation of economic systems: software tools and directions for their improvement]. *Territory development problems - Problemy razvitiya territorii*. 2 (76), 62-72. [in Russian].
13. Jagadeesh Chandra Bose, R. P., van der Aalst, W. M. P., Zliobaite, I. & Pechenizkiy, M. (2011). Handling Concept Drift in Process Mining. *International Conference on Advanced Information Systems Engineering (Caise 2011)*, 6741: 391–405.
14. Kislicyn, E. V. & Gorodnichev, V. V. (2021). Imitacionnoe modelirovanie razvitiya otdelnykh otraslej tyazheloj promyshlennosti [Simulation of the development of individual branches of heavy industry]. *Biznes-informatika - Business Informatics*, 15 (1), 59–77. doi:10.17323/2587-814X.2021.1.59.77. [in Russian].
15. Romanova, E. Yu. (2018). Markovskaya model' samoorganizuyushchejsya socio-ekologo-ekonomicheskoy sistemy s uchetom perekhodov v razlichnye sostoyaniya pod dejstviem informacionnyh potokov. [Markov model of a self-organizing socio-ecological-economic system, taking into account the transitions to various states under the influence of information flows]. *Vestnik Bryanskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta - Bulletin of the Bryansk State Technical University*, 5(66), 51-55. [in Russian].

16. Shpak, N., Odrekhivskyi, M., Doroshkevych, K. & Sroka, W. (2019). Simulation of Innovative Systems under Industry 4.0 Conditions. *Social Sciences*, 8:7, 202. doi: <https://doi.org/10.3390/socsci8070202>.
17. Ventcel, E. S. (2001) *Issledovanie operacij. Zadachi, principy, metodologiya [Operations research. Objectives, principles, methodology]*. M.: Vyssh. shk. [in Russian].

ПОБУДОВА СИСТЕМИ АНАЛІТИКИ СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЛАКІЗА Вікторія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

і міжнародного підприємництва,

Інститут економіки і менеджменту

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6764-8536>

Анотація. *Висвітлено питання актуальності використання цифрових технологій. Наведено порівняння підходів до визначення категорій «хмарні технології», «обліково-аналітичне-забезпечення». Виділено типи хмарних послуг, систематизовано вимоги до аналітичної інформації, запропоновано перелік завдань для обліково-аналітичних систем суб'єктів електронного бізнесу, альтернативи використання ними хмарних технологій.*

Ключові слова: *хмарні технології, система аналітики, електронна комерція, суб'єкти електронного бізнесу.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації економіки, а також тотального переходу суб'єктів бізнесу до європейських та світових стандартів надзвичайної значущості набуває застосування інформаційних комп'ютерних технологій, на основі чого виникає можливість підвищення результативності їх функціонування за умов лібералізації економічного простору. З практики господарювання підприємств можна стверджувати, що їх

Аннотация. *Освещены вопросы актуальности использования цифровых технологий. Приведено сравнение подходов определения категорий «облачные технологии», «учетно-аналитическое-обеспечение». Выделено типы облачных услуг, систематизировано требования к аналитической информации, предложено перечень задач и альтернатив использования облачных технологий учетно-аналитическими системами субъектов электронного бизнеса.*

Ключевые слова: *облачные технологии, система аналитики, электронная коммерция, субъекты электронного бизнеса.*

інформаційні системи дають позитивний ефект лише при якісній інтеграції з новітніми Інтернет-технологіями, зокрема розробці революційних технологічних рішень надзвичайно сприяє використання хмарних технологій. Їх застосування у всіх сферах традиційного та електронного бізнесу набуває все більшої актуальності, оскільки дозволяє суб'єктам підприємництва бути адаптивними та гнучкими, оптимізувати при цьому витрати та уни-

кати проблем перевиробництва в періоди економічного спаду та дефіциту під час активізації ділової активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань використання хмарних технологій суб'єктами бізнесу опікуються як закордонні так і вітчизняні науковці та практики бізнесу, проте вони досліджують дану проблематику здебільшого з технічної точки зору.

Зокрема, М. А. Александрова зазначає, що «хмарні технології – це галузь обчислювальних технологій, у якій закладено принцип віддаленого доступу до обладнання і програм, що на ньому встановлені» [1].

У свою чергу О. І. Волот стверджує, що хмарні технології – це «технологія розподіленої обробки даних, в якій комп'ютерні ресурси і потужності надаються користувачеві як бізнес-сервіс» [2].

Хмарні технології – це технології розподіленої обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн-сервіс [3]. Зі всього вищенаведеного можна зробити висновок, що сутність терміну є простою: користувачі комп'ютерів не придбавають дороге вартісне устаткування та програмне забезпечення, а беруть його у оренду, оплачуючи при цьому тільки за термін його реального використання. Програмне забезпечення та обчислювальні потужності знаходяться на окремому видаленому сервері, в «хмарах».

Деякі автори також розглядають можливість використання хмарних технологій в системі аналітики суб'єктів бізнесу.

С.Я. Королем і А. Ключко охарактеризовано перспективи використання

цифрових технологій у сфері бухгалтерського обліку, здійснено детальний аналіз видів цифрових технологій, які застосовуються в сфері бухгалтерського обліку та аудиту, а також наведено приклади їх впровадження [4]. Авторами зазначено, що «хмарні технології – це технології зберігання і роботи з даними онлайн в хмарі, а не на жорсткому диску комп'ютера або ноутбука».

А.М. Гафіяком [5] досліджено проблеми бізнесової аналітики та її взаємозв'язку з сучасними ІТ-технологіям, а також взаємозв'язок інформаційних технологій та бізнесового аналізу. Доведено, що хмари значно скорочують витрати, в хмарах можна в найкоротші терміни розгорнути ІТ-інфраструктуру чи окремі рішення, взявши у оренду необхідні ресурси й не переплачуючи при цьому на перспективу.

Значний внесок у дослідження та розробку додатків, що носять прикладний характер у галузі хмарних обчислень здійснено міжнародними ІТ-гігантами, такими як Microsoft, Google, Amazon.com, Intel, Dell, HP, Canonical, SUSE Linux та низкою інших. Проте на момент сьогоднішнього потребують більш глибокого вивчення питання використання хмарних технологій в системі аналітики суб'єктів електронного бізнесу.

Метою статті є вивчення системи аналітики суб'єктів електронного бізнесу на основі використання хмарних технологій. Об'єктом дослідження є системи аналітики суб'єктів електронного бізнесу на основі використання хмарних технологій. Предметом дослідження є оцінювання перспектив розвитку систем аналітики суб'єктів електронного бізнесу на основі вико-

ристання хмарних технологій. Завданням статті являється дослідження перспектив застосування хмарних технологій у системах аналітики суб'єктів електронного бізнесу, визначення їх впливу на результати провадження електронного бізнесу тощо.

Виклад основних результатів дослідження. Бізнесова аналітика є процесом трансформації даних у інформацію, тобто в нові знання, котрі можуть застосовуватись з метою нарощування результативності та конкурентоспроможності суб'єктів електронного бізнесу. Основою аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання є інформація – сукупність відомостей стосовно їх внутрішнього та зовнішнього середовищ, які використовують з метою оцінювання та аналізу економічних явищ і процесів, розроблення альтернативних варіантів та прийняття управлінських рішень.

Можемо стверджувати, що аналітична інформація повинна відповідати наступним вимогам [6]:

- чіткість і достовірність відображення в зовнішніх та внутрішніх формах звітності усіх господарських операцій, котрі здійснюються суб'єктами електронного бізнесу;
- подавання стейкхолдерам інформації стосовно поточного стану суб'єкта електронного підприємства за допомогою розрахунку найважливіших якісних і кількісних фінансово-господарських та техніко-економічних параметрів;
- виявлення, ідентифікування й відстеження розвитку внутрішніх і зовнішніх викликів, ризиків і загроз;
- протидія витоку конфіденційної інформації і промислового Інтернет - шпигунству;

- формування інформаційної бази для прийняття альтернативних управлінських рішень у процесі управління діяльністю суб'єктів електронного бізнесу.

Отже, обліково-аналітична інформація є результатом функціонування відповідної системи інформаційного забезпечення.

А. М. Штангрет пропонує обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктів господарювання розглядати як систему, так як воно, на думку автора «має ознаки, властиві системі: наявність зв'язків (у тому числі зворотних), поділ на частини, наявність структури (упорядкованих елементів), цілеспрямованість, збереження певної стійкості в заданих межах під впливом зовнішніх факторів та багатоаспектність» [6].

О. Гудзинський стверджує про те, що обліково-аналітична система є інтегрованою системою прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту за допомогою здійснення специфічних внутрішньо системних і загальносистемних функцій [7].

У свою чергу Г. Тітаренко й М. Корінько зазначають, що обліково-аналітична система представляє збирання, опрацювання й оцінювання всіх видів інформації, котрі використовуються з метою прийняття управлінських рішень як на макро-, так і на макрорівнях [8].

На основі вищезазначеного можна зробити висновки, що обліково-аналітична система є системою, котра ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового та управлінського обліку, включає в себе оперативні дані, використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову й інші види інформації.

ції за допомогою викорис-тання аналі-тичних та економіко-математичних методів дослідження, і це дозволяє формувати інформаційну базу для прийняття зважених та обґрунтованих управлінських рішень суб'єктами біз-несу.

При цьому до основних завдань обліково-аналітичних систем суб'єктів електронного бізнесу належать [9]:

- аналізування результатів їх діяльнос-ті за наперед визначеними напрям-ми;
- облікування господарських операцій за цільовими напрямками на основі бухгалтерського обліку із додаванням нефінансових показників;
- контролювання використання мате-ріальних і нематеріальних запасів, коректності відображення усіх господарських операцій на всіх етапах планування, облікування, а також перманентний моніторинг достовірності аналітичних даних;
- планування діяльності суб'єкта під-приємства, його господарських операцій; видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової);
- формування аналітичних бюджетів, як джерел акумулювання планової, облікової й аналітичної інформації на основі даних, отриманих від центрів відповідальності тощо.

Обліково-аналітичні системи суб'єктів електронного бізнесу формуються на основі Business Intelligence (BI) – програмних засобів, які функціонують в рамках самих підприємств та забезпечують функції доступу й аналізування інформації, що міститься в сховищі даних, забезпечують прийняття обґрунтованих і коректних управлінських рішень.

Свого часу компаніями Gartner, Forrester, IDC було розроблено та за-

пропоновано класифікації програмних засобів типу BI. Зокрема пропонована Gartner класифікація ґрунтується на тому, що програмні продукти кожного класу виконують певний набір операцій чи функцій із застосуванням спеціальних технологій. Компанією виділено наступні класи BI: системи оперативної аналітичної обробки (OLAP); засоби побудови сховищ даних (data warehousing); засоби інтелектуального аналізу даних (data mining); інформаційно-аналітичні системи (Enterprise Information Systems, EIS); інструменти для виконання запитів та побудови звітів (query and reporting tools) [10].

Компанія Forrester пропонує розглядати програмні засоби типу Business Intelligence насамперед в розумінні «набору методологій, процесів, архітектури та технологій, що перетворюють вихідні дані в корисну та змістовну інформацію, котра використовується для прийняття рішень, ефективних щодо стратегії, тактики та функціонування компанії» (традиційне визначення терміну «Business Intelligence»); на момент сьогодення активно використовується також і додаткове (вужке) визначення терміну «Business Intelligence», шл передбачає врахування двох сегментів BI – підготовка даних (data preparation) і використання даних (data usage) зокрема: «набору методологій, процесів, архітектури та технологій, що використовують результат процесу інформаційного менеджменту для аналізу, звітності, управління продуктивністю та доставки інформації» [10].

Компанія IDC, в свою чергу, програмні засоби типу BI пропонує розглядати як засоби кінцевого користувача для звітності, запитів та аналізу (end-user query, reporting and analysis –

QRA); розширену аналітику (advanced analytics software). До першої групи пропонується включити засоби формування та виконання запитів користувача й звітності, а також здійснення простого аналізу. Інструменти багатомірного аналізу включають і OLAP-сервери, і клієнтські аналітичні інструменти, котрі забезпечують середовище управління даними з метою моделювання бізнес-проблем і аналізування бізнес-даних. Розширена аналітика при цьому включає в себе засоби вилучення даних (data mining) та статистичне програмне забезпечення (statistical software). Інструментальні засоби цієї категорії використовують вивід правил методом індукції, нейронні мережі, кластеризацію, виявлення зв'язків у даних, прогнозування схованих тенденцій (котрі неможливо розпізнати лише за рахунок OLAP-засобів) [10].

Сучасний електронний бізнес активно розвивається, задаючи при цьому нові бізнес-тенденції, на які потрібно орієнтуватися. Хмарні технології відіграють у цьому важливу роль, так як їх використання дозволяє встановлювати пріоритети, прискорювати процес прийняття важливих стратегічних рішень, поліпшувати переробку та отримання інформації, підвищувати продуктивність і операційну ефективність функціонування. Хмарні технології являються одним із прогресивних підходів стосовно автоматизації бухгалтерського обліку та оптимізації бізнес-процесів. Хмарні технології є технологіями зберігання та роботи з даними онлайн у хмарі, а не на жорсткому диску комп'ютера чи ноутбука. Саме доступ до програм через хмару незалежно від того, де знаходиться користувач та який пристрій він засто-

совує, забезпечує вільний потік інформації. Хмара також дозволяє внутрішнім і зовнішнім користувачам отримати доступ до даних стосовно результатів діяльності суб'єкта підприємства, полегшуючи при цьому спільну роботу та оптимізуючи процес обміну інформацією.

Схематично всі види хмарних послуг поділимо на три типи:

- Platform as a Service (платформа як послуга) – набори готових компонентів для створення додатків, а також фреймворки для керування платформою (наприклад, Google AppEngine, Red Hat's OpenShift; VMWare Pivotal Cloud Foundry та ін.);

- Infrastructure as a Service (інфраструктура як послуга) – найбільш наближена до володіння власним «залізом» і віртуалізацією, клієнт отримує в своє розпорядження хмарні процесори, диски й мережі, пам'ять, із яких згодом створить сервери-маршрутизатори й налаштує мережеву топологію так, як йому необхідно ;

- Software as a Service (програмне забезпечення як послуга) – передбачає надання клієнту готового рішення з мінімальною необхідністю налаштування (наприклад, Dropbox, Evernote, Trello).

Адаптувати SaaS точно під власні бізнес-потреби клієнту навряд чи вдасться, проте й здійснити побудову готового рішення на базі IaaS за декілька годин також майже неможливо. Також слід звернути увагу на потребу побудови мультивендорних рішень, а це в випадку із SaaS та PaaS може бути дуже навіть складно. В Україні ж чим більшою є компанія, тим більш різно-рідною є її інфраструктура, й тим частіше вона схиляється до використання хмарних IaaS послуг. Малий і середній

бізнес здебільшого орієнтується на SaaS-рішення.

Про динамічність розвитку ринку хмарних технологій можна зробити висновок вже навіть по тому, що обсяг ринку хмарних сервісів лише класу IaaS в 2019 р. склав близько 29 млн. дол. США. Зростання порівняно з 2018 р. становило 45%. Проте 2020 р. для ринку хмарних сервісів як України, так і решти країн світу через вплив пандемії Covid-19 був обвальний. Припускається, що обсяг продажів ІТ товарів та послуг в Україні в 2020 р скоротився, і схожа яма була лише в 2015 р. [13]. В цілому економічна турбулентність, а також нестабільність курсу гривні підсилюють позиції хмарних сервісів порівняно з традиційними CapEX-орієнтованими сегментами ІТ ринку. Власне тому одним із найсильніших стимулів стосовно розвитку та модернізації в Україні являється погіршення, загроза, криза. Слід звернути увагу на той факт, що за умови економічних «гойдалок» із широкою амплітудою українські хмарні оператори збільшують власні частки ринку значно швидшими темпами, аніж їх закордонні колеги.

На основі досліджень, які здійснює консалтингова компанія Gartner, за останні роки спостерігається стрімкий розвиток індустрії хмарних рішень. Зокрема, за прогнозами компанії, сукупні світові витрати на публічні хмарні сервіси збільшаться на 23,1% у 2021 р. та становитимуть 332,3 млрд. дол. США порівняно з 270 млрд. дол. США в 2020 р. Витрати на хмарні IaaS послуги у 2021 р. становитимуть 82,02 млрд. дол. США та у 2022 р. збільшаться до 106,8 млрд. дол. США., продемонструвавши при цьому 24,7% прогнозний у 2022 р., порівняно із

2021 р. Також на основі прогнозів Gartner спостерігаємо перманентне зростання світових витрат кінцевих споживачів на публічні хмарні послуги з 242,6 млрд. дол. США в 2019 р. до 692,1 млрд. дол. США в 2025 р., і це становитиме 16,1% середньорічних темпів приросту [15].

На момент сьогоднішнього дня сотні українських підприємств підтвердили їх поведінкою, що хмарна модель споживання ІТ сервісів є вигіднішою, ефективнішою і кращою не лише в період активного бізнес-зростання, але й за умов максимальної економічної нестабільності. Сектор невеликих споживачів хмарних сервісів, а з ними й усі оператори, котрі їх обслуговували, несуть найбільш відчутні втрати. Пандемічні кризові явища негативно впливають на діяльність маленьких та слабких гравцями.

Сьогодні «хмарний» світ контролюють інформаційні гіганти – Microsoft Azure, De Novo, AWS, Gigacloud, Google Cloud Platform і латвійський TET. Ці компанії по всьому світові обіймають істотну частку ринку (окрім Китаю, в якому є ще й Alibaba Cloud) та є технологічними лідерами, що задають тренди у розвитку хмарних IaaS сервісів. Наступними йдуть дрібніші гравці світового ринку (наприклад OVH, iLand, GreenCloud), хоча кожен із них в цілому міг би заповнити власними виробничими потужностями український ринок. Здебільшого це є гравці, що орієнтуються на певний регіон або ж країну та не розповсюджені за межами власного ареалу.

Говорячи про українських локальних провайдерів, вітчизняні замовники отримують більшу вартість ресурсів, а також локальну угоду. Надзви-

чайно важливим є факт відсутності прив'язки до іноземної валюти. Окрім того, на вітчизняному ринку представлено декілька незалежних провайдерів, зокрема, компанії «FreeAgent» (Великобританія), «Baltnet» (Литва), «GigaCloud» (Україна), «Netsuite» (США), «KashFlow» (США), «Intuit Quickbooks» (США), «Netsapiens» (США), «Sage 50c Premium» (США), «SAP Business One» (Німеччина), «Xero» (Нова Зеландія), «Wave» (Канада) та ін. Головною технологічною опорою ключових українських операторів є платформа від VMware – американського виробника хмарного програмного забезпечення світового класу.

На закордонних ринках пропонуються такі варіанти експлуатації хмарних технологій [4]:

- використання ресурсів ІТ-інфраструктури провайдера на умовах оренди чи інфраструктури як послуги. При цьому клієнт використовує інфраструктуру з метою встановлення будь-якого програмного забезпечення та додатків (на основі низки різних технологічних платформ) і виконання бізнес-операцій. Провайдер надає й обслуговує сервери, мережеві компоненти та сховища даних;
- використання ІТ-інфраструктури та платформи (веб-сервер чи база даних) провайдера на умовах оренди у вигляді послуги чи платформи як послуги. При цьому клієнт здійснює управління програмними продуктами (додатками), а провайдер – самою операційною системою;
- використання програмного забезпечення провайдера на умовах оренди у вигляді послуги чи програмного забезпечення у вигляді послуги, коли клієнт користується додатком, а базовими налаштуваннями додатку керує сам провайдер.

Слід звернути увагу на те, що вітчизняний оператор GigaCloud пропонує переводити програмні продукти, що розроблені на платформі «1С», й відповідної бази даних на хмарний сервіс – у Інтернет із застосуванням програмного продукту «1С: Фреш» [12]. Такий перехід на подібні продукти не лише істотно полегшить роботу бухгалтера за рахунок автоматизування низки технічних процедур, надання цілодобової технічної підтримки, високої швидкості роботи й змоги працювати у програмі одночасно двом і більше працівникам, проте й сприятиме поширенню практики застосування хмарних технологій у обліку й інших сферах професійної діяльності.

Позитивні і негативні сторони застосування хмарних технологій в системах обліку суб'єктів підприємництва узагальнено подано в табл. 1 [2, 4].

Новітні ІТ-технології все активніше проникають в діяльність всіх суб'єктів бізнесу, причому тотальній автоматизації підлягають всі сфери їх діяльності, і це дозволяє їм у всіх напрямках переходити на новий рівень взаємодії.

«Хмарні» технології дозволяють суб'єктам електронного бізнесу:

- 1) забезпечувати повсюдний доступ та належний рівень обчислювальних потужностей «за вимогою»;
- 2) значно простіше вирішувати проблеми нерівномірності потреб у обчислювальних потужностях під час пікового навантаження, або ж навпаки, затишшя;
- 3) оптимізувати та передбачати низку витрат за умови переміщення процесів на спеціалізовані сторонні «хмарні» хостинги та використання за потребою лише певних їх опцій, зокрема, й у

сфері аналітики, а також приймати на основі цього більш виважені та обґрунтовані управлінські рішення, покращити систему документообігу та опе-

раційну ефективність за допомогою інфраструктури, збільшити ефективність обслуговування клієнтів тощо.

Таблиця 1

Позитивні і негативні сторони застосування хмарних технологій

Позитивні	Негативні сторони
сприяння переходу з «паперового» на електронний варіант роботи й зберігання даних із застосуванням сховищ даних	відсутність чітких угод стосовно рівнів обслуговування значно ускладнює процес оцінювання клієнтами міри безпеки й розробку власних заходів із забезпечення виконання своїх стандартів і стандартів контролюючих організацій
забезпечення безперервності діяльності на основі здійснення регулярного автоматичного резервного копіювання, зберігання в хмарі архівних копій баз даних, їх швидкого відновлення після аварій тощо	необхідність постійного підключення до Інтернету, причому якісного та бажано широкосмугового
мобільність застосування баз даних, котрі розміщені на хмарі, в будь-якій точці світу, де існує Інтернет та наявні відповідні технічні засоби	зростання кількості підключень до сервісів, що обумовлює питання доступу та потребує централізованого процесу авторизації
оновлення програмних продуктів провайдерами здійснюється автоматично без участі персоналу компанії, що сприяє зменшенню потреби в обслуговуванні апаратного забезпечення та комунікаційних мереж	недостатній рівень безпеки зберігання та передачі даних, що впливає з архітектури хмари даних.
масштабованість відповідно до зростання бізнесу інфраструктури суб'єкта підприємництва	складність відновлення втрачених в «хмарі» інформаційних ресурсів
суттєве скорочення капітальних витрат користувачів інформаційних технологій, які перебирають на себе провайдери	
Перманентне розширення спектру послуг, що пропонуються виробниками і провайдерами хмарних рішень, що зазвичай відповідає зростаючим можливостям сучасної комп'ютерної техніки	

Джерело: узагальнено автором на основі [2, 4]

Висновки. Хмарні технології сьогодні є одним із істотних факторів міжнародного розвитку, вплив котрого на глобальний ринок найближчим часом суттєво збільшиться. Застосування в практиці електронного бізнесу новітніх технологій відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки їх чітке розуміння дасть можливість істотно

підвищити надійність, якість праці всіх користувачів хмарних сервісів, оптимізувавши при цьому витрати на створення та підтримку самих сервісів, а також збільшивши ефективність функціонування суб'єктів бізнесу за умови зваженої політики використання їх ресурсів.

Список використаної літератури

1. Александрова М. А. Використання хмарних технологій у бізнесі та побудова моделі переходу до них. *Вісник Національного технічного університету "ХПИ": збірник наукових праць. Тематичний випуск: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. 2014. № 66 (1108). С. 3-6.
2. Волот О. І. Застосування хмарних технологій в обліку та управлінні підприємствами реального сектору економіки. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2019. №2(35). С. 190-198.
3. Що таке хмарні технології і навіщо вони потрібні. веб-сайт. URL: <https://edin.ua/shho-take-xmarni-tehnologij-i-navishho-voni-potribni/> (дата звернення: 09.10.2021).
4. Король С.Я., Клочко А. Технології в обліку й аудиті. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 1 (112). С.170-176.
5. Гафіяк А.М. ІТ-технології та бізнес-аналітика. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 933-937.
6. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Вісник асоціації докторів філософії України*. 2015. № 1. URL: <http://aphd.ua/publication-31/> (дата звернення: 09.10.2021).
7. Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3. С. 89–93.
8. Тітаренко Г. Б., Корінько М. Д. Методичні підходи для побудови обліково-аналітичної системи з використанням експертних оцінок. *Облік і фінанси АПК*. 2010. № 4. С. 66–69.
9. Садовська І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу. *Вісник НУ «Львівська політехніка»: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2009. № 647. С. 498–503.
10. Карлберг К. Бизнес-анализ с использованием Excel. Решение бизнес-задач, 4-е издание Business Analysis: Microsoft Excel. Москва: «Вильямс», 2013. 576 с.
11. Хмарні технології підвищують ефективність роботи та допомагають зменшити витрати. URL: <https://cloudfresh.com/ua/cloud-blog/hmarni-tehnologij-pidvyshhuyut-efektyvnist-roboty-ta-dopomagayut-zmenshyty-vytraty/> (дата звер-

нення: 10.10.2021).

12. Гаврилюк А. Яку ІС вибрати: в хмарі чи локальну? URL: <https://golossokal.com.ua/cikavo/yaku-1s-vybraty-vkhmari-chy-lokal-nu.html> (дата звернення: 11.10.2021).

13. Агєєв М. Ринок хмарних сервісів в Україні в 2020 році. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/708733.html.html> (дата звернення: 10.10.2021).

14. Кобелєв В. М., Кучма, В. Д. Використання хмарних технологій в маркетингу та електронній комерції. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія: Економічні науки.* 2017. № 24 (1246). С. 35-39

15. Gartner, 2021. URL: <https://www.gartner.com/en/industries/high-tech> (дата звернення: 12.10.2021).

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.677680](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.677680)

JEL Classification: M42, F1

BUILDING A SYSTEM OF ANALYSIS OF E-BUSINESS SUBJECTS BASED ON THE USE OF CLOUD TECHNOLOGIES

LAKIZA Viktoriia

Ph.D in Economics, Associate Professor

of the Department of Management and International Business,

Institute of Economics and Management of Lviv Polytechnic National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6764-8536>

Abstract. *The relevance of the use of digital technologies, approaches in defining the categories of "cloud technologies", "accounting and analytical support" are studied. The types of cloud services are identified, the requirements for analytical information are systematized, the list of tasks for accounting and analytical systems of e-business entities, alternatives to their use of cloud technologies.*

Keywords: *cloud technologies, analytics system, e-commerce, e-business entities.*

Under the conditions of total globalization of the economy, the transition of business entities to European and world standards, the use of information computer technology becomes extremely important, based on which there is an opportunity to increase the efficiency of their activities in the liberalization of the economic space. The use of the latest Internet technologies in all areas of traditional and e-business is becoming increasingly important, as it allows businesses to be adaptable and flexible, while optimizing costs and avoiding problems of overproduction during periods of economic downturn and shortages during the intensification of business activity.

The object of research is the systems of analytics of e-business entities based on the use of cloud technologies. The subject of the study is to assess the

prospects for the development of analytics systems for e-business entities based on the use of cloud technologies. The purpose of the study is to study the system of analytics of e-business entities based on the use of cloud technologies. The task of the article is to study the prospects for the use of cloud technologies in the systems of analysis of e-business entities, to determine their impact on the results of e-business.

The article examines the interpretation of modern scientists of the concept of "accounting and analytical system", offers its own understanding of this category. The specifics of the formation of accounting and analytical systems of e-business entities are considered, statistical material on the dynamics of the market of cloud technologies for the period 2015-2021 is developed, forecasts of the development of the cloud solutions

industry are given. The market of domestic and international providers is studied, variants of operation of cloud technologies are offered, the positive and negative sides of application of cloud technologies are generalized.

The practical use of the latest technologies in e-business plays an

extremely important role, as it can significantly improve the reliability, quality of work of all users of cloud services, optimize the cost of creating and maintaining services, increase business efficiency with a balanced approach to available resources.

References

1. Aleksandrova, M. A. (2014). Vykorystannia khmarnykh tekhnolohii u biznesi ta pobudova modeli perekhodu do nykh [The use of cloud technologies in business and building a model of transition to them]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI": zbirnyk naukovykh prats. Tematychnyi vypusk: Aktualni problemy upravlinnia ta finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva- Thematic issue: Actual problems of management and financial and economic activity of the enterprise*, 66 (1108), 3-6. [In Ukrainian].
2. Volot, O. I. (2019). Zastosuvannia khmarnykh tekhnolohii v obliku ta upravlinni pidpriemstvamy realnoho sektoru ekonomiky [Application of cloud technologies in accounting and management of enterprises of the real sector of the economy]. *Tsentralkoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky- Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic sciences*, 2(35), 190-198 [in Ukrainian].
3. Shcho take khmarni tekhnolohii i navishcho vony potribni [What are cloud technologies and why they are needed]. edin.ua. Retrieved from: <https://edin.ua/shho-take-xmarni-texnologi%D1%97-i-navishho-voni-potribni/> [in Ukrainian].
4. Korol, S.Ya. & Klochko A. (2020). Tekhnolohii v obliku y audyti [Technologies in accounting and auditing]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo- State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, 1 (112), 170-176 [in Ukrainian].
5. Hafiak, A.M. (2018). IT-tekh nolohii ta biznes-analytyka [IT technologies and business analytics]. *Ekonomika i suspilstvo- Economy and society*, 15, 933-937 [in Ukrainian].
6. Shtanhret, A. M. (2015). Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Accounting and analytical support of economic security management of the enterprise]. *Visnyk asotsiatsii doktoriv filosofii Ukrainy- Bulletin of the Association of Doctors of Philosophy of Ukraine*, 1.

Retrieved from <http://aphd.ua/publication-31> [in Ukrainian].

7. Hudzynskyi, O. D., Kireitsev, H. H. & Pakhomova T. M. (2008). Teoretychni aspekty formuvannia oblikovo-analitychnoho mekhanizmu menedzhmentu [Theoretical aspects of the formation of accounting and analytical management mechanism]. *Oblik i finansy ahropromyslovoho kompleksu- Accounting and finance of the agro-industrial complex*, 3, 89–93 [in Ukrainian].

8. Titarenko, Gh. B. & Korinjko, M. D. (2010). Metodychni pidkhody dlja pobudovy oblikovo-analitychnoji systemy z vykorystannjam ekspertnykh ocinok [Methodical approaches for building an accounting and analytical system using expert assessments]. *Oblik i finansy ahropromyslovoho kompleksu- Accounting and finance of the agro-industrial complex*, 4, 66-69 [in Ukrainian].

9. Sadovsjka, I. B. Oblikovo-informacijne zabezpechennja upravlinsjkogho analizu [Accounting and information support of management analysis]. *Visnyk NU «Lvivjsjka politehnika»: «Menedzhment ta pidpryjemnyctvo v Ukrajinii: etapy stanovlennja i problemy rozvytku» - Bulletin of Lviv Polytechnic National University: "Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development"*, 647, 498–503 [in Ukrainian].

10. Karlbergh, K. (2013). *Byznes-analyz s yspoljzovanyem Excel. Reshenye byznes-zadach [Business analysis using Excel. Solving business problems]*. Moskva: «Vyljjams» [in Russia].

11. Khmarni tekhnologhiji pidvyshhujutj efektyvnistj roboty ta dopomaghajutj zmenshyty vytraty [Good technology to improve the efficiency of the robot and to help to change the VALUE of STAINLESS]. cloudfresh.com. Retrieved from: <https://cloudfresh.com/ua/cloud-blog/hmarni-tehnologij-pidvyshhuyut-efektyvnist-roboty-ta-dopomagayut-zmenshyty-vytraty/> [in Ukrainian].

12. Jaku 1S vybraty: v khmari chy lokaljnu? [Which 1C to choose: in the cloud or local] golossokal.com.ua. Retrieved from: <https://golossokal.com.ua/cikavo/yaku-1s-vybraty-vkhmari-chy-lokal-nu.html> [in Ukrainian].

13. Rynok khmarnykh servisiv v Ukrajinii v 2020 roci [Cloud services market in Ukraine in 2020] ua.interfax.com.ua. Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/708733.html.html> [in Ukrainian].

14. Kobjeljev, V. M. & Kuchma, V. D. (2017). Vykorystannja khmarnykh tekhnologhij v marketynghu ta elektronnij komerciji [Use of cloud technologies in marketing and e-commerce]. *Visnyk Nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu "KhPI". Seri: Ekonomichni nauky- Bulletin of the National Technical University*

"KhPI". Series: *Economic Sciences*, 24 (1246), 35-39 [in Ukrainian].

15. Gartner. www.gartner.com. Retrieved from: <https://www.gartner.com/en/industries/high-tech> [in Ukrainian].

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.859610](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.859610)

УДК 657.37:336.73

РОЗВИТОК ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ТЕХНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЛОМБАРДАХ

ГОНЧАРЕНКО Олена Олексіївна*к.е.н., доцент,**доцент кафедри фінансів і обліку**Черкаського навчально-наукового інституту**Університету банківської справи**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9479-9797>***ШИНКАРЕНКО Ольга Миколаївна***к.е.н., доцент,**доцент кафедри фінансів і обліку**Черкаського навчально-наукового інституту**Університету банківської справи**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7621-7017>*

Анотація. В статті деталізовані вимоги до програмного забезпечення ломбардів, що повинні корелювати як з нормативним вимогам, так і забезпечувати інформаційні потреби внутрішніх користувачів. Відповідно до визначених вимог, надано оцінку сучасним програмним продуктам і сервісам, призначеним для ведення бухгалтерського обліку діяльності ломбардів, та відзначено їх «неповноцінність» в реалізації процесу звітування. Виокремлено системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами, які можуть бути інтегровані з існуючими програмними продуктами і сервісами ломбардів. Обґрунтовано та деталізовано критерії оптимального вибору програмного забезпечення ломбардів, конкретизація яких повинна здійснюватися кожною установою самостійно та враховувати реципрокність технічних пристроїв та програмного забезпечення.

Ключові слова: ломбарди, організація бухгалтерського обліку, програмне забезпечення, програмні продукти і сервіси.

Аннотация. В статье детализованные требования к программному обеспечению ломбардов, которые должны коррелировать как с нормативными требованиями, так и обеспечивать информационные потребности внутренних пользователей. В соответствии с определенными требованиями, дана оценка программным продуктам и сервисам, предназначенным для ведения бухгалтерского учета деятельности ломбардов, и отмечено их «неполноценности» в реализации процесса формирования и подачи отчетности. Выделены системы обеспечения подачи электронной отчетности и обмена электронными документами, которые могут быть интегрированы с существующими программными продуктами и сервисами ломбардов. Обосновано и детализовано критерии оптимального выбора программного обеспечения ломбардов, конкретизация которых должна осуществляться каждым учреждением самостоятельно и учитывать взаимозависимость технических устройств и программного обеспечения.

Ключевые слова: ломбарды, организация бухгалтерского учета, программное обеспе-

Постановка проблеми. В практичній діяльності ломбардів система бухгалтерського обліку функціонує в тісному взаємозв'язку з системою менеджменту, у зв'язку з чим відбуваються взаємні проникнення об'єктів їх регулювання, що спричинює необхідність врахування теоретичних положень менеджменту з метою пошуку оптимальної моделі організації бухгалтерського обліку ломбардів.

Специфіка діяльності ломбардів як небанківських фінансових установ при організації бухгалтерського обліку зумовлює необхідність враховувати законодавчі вимоги, вимоги регулятора і потреби управлінського персоналу. Виокремлюючи в організації бухгалтерського обліку ломбардів ряд компонентів, як то методика, обліковий персонал, техніка і технологія, наголошуємо на особливій актуальності саме технічної складової бухгалтерського обліку, до якої будемо відносити технічні пристрої (комп'ютерна техніка, засоби зв'язку, мережеві пристрої) і програмне забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вибору бухгалтерського програмного забезпечення піднімали у своїх працях С. Івахненко [1], О. Павелчак-Данилюк [2], І. Чернікова [3], І. Гриб-чук і Г. Ляхович [4], В. Одноволик [5], О. Гончаренко і О. Лук'янець [6], К. Вольська і А. Дикий [7] та інші.

Діяльність ломбардів є нормативно зарегламентованою, тобто, окрім законодавчих актів, вимоги щодо окремих аспектів провадження діяльності зазначених установ конкретизуються в розпорядчих документах Національної комісії, що здійснює регулювання ри-

чення, програмні продукти і сервіси.

нку фінансових послуг¹, та Національного банку України. І саме такими документами визначаються вимоги до технічного і програмного забезпечення ломбардів.

Необхідність дотримання зазначених вимог для ломбардів встановлюється ще до початку надання фінансових послуг, і підтверджується документами (довідками) про наявність і відповідність вимогам технічного і програмного забезпечення, що подаються установами до Державного реєстру фінансових установ для набуття статусу фінансової установи та отримання ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг [8, 9].

Відповідно, ще на етапі планування техніки, як компоненту організації бухгалтерського обліку, необхідним є виконання завдання вибору технічного і програмного забезпечення, що буде відповідати нормативним вимогам, вимогам користувачів (облікових працівників, управлінського персоналу тощо) та забезпечувати реалізацію технології в процесі досягнення мети бухгалтерського обліку.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні вітчизняного ринку програмних продуктів, призначених для ведення бухгалтерського обліку діяльності ломбардів, визначенні груп вимог та виокремленні критеріїв вибору оптимального бухгалтерського програмного забезпечення ломбардів.

¹ Державне регулювання і нагляд у сфері ринків фінансових послуг з 01 липня 2020 здійснює Національний банк України, проте, щодо небанківських фінансових установ діють розпорядчі документи Національної комісії, що здійснює регулювання ринку фінансових послуг, до визнання відповідних актів такими, що втратили чинність в установленому порядку [22]

Виклад основних результатів дослідження. Положенням про Державний реєстр фінансових установ та Положенням про визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов) вимоги до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання представлені як вимоги до облікової та реєструючої систем, хоча ні самих вимог, ні визначень цих понять зазначені нормативні документи не містять. Більш-менш конкретні вимоги передбачені для комп'ютерної техніки і засобів зв'язку: комп'ютерна техніка повинна забезпечувати «ведення обліку та реєстрацію операцій з надання фінансових послуг та виконання вимог щодо подання до Національного банку інформації», а засоби зв'язку повинні включати телефон, Інтернет, електронну пошту [8, 9].

Якщо попередні вимоги стосуються всіх небанківських фінансових установ (кредитні спілки, ломбарди, фінансові компанії), то для ломбардів передбачені деталізовані вимоги до технічного і програмного забезпечення:

1. технічне забезпечення:

- повинно створюватись на основі комп'ютерних систем;
- має забезпечувати виконання технологічних операцій з ведення обліку;

2. програмне забезпечення:

- захист від несанкціонованого доступу;
- забезпечує синтетичний, аналітичний, в т.ч. натуральний облік, а також формування звітності;

- експорт інформації (звітних даних) у форматі, визначеному Національним банком України [10].

Зважаючи на нормативні вимоги, оновлення складу і розширення функціонального призначення програмних продуктів відбувається постійно і на сьогодні ринок комп'ютерних систем бухгалтерського обліку пропонує:

- традиційні бухгалтерські програми (локальна, мережева або «клієнт-серверна» версія);
- програмні сервіси для ведення обліку на основі хмарних технологій;
- системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами (термінальні та online).

Вітчизняний ринок програмних продуктів, призначених для ведення бухгалтерського обліку діяльності ломбардів представлений наступними бухгалтерськими програмами: «Lombard gold», «Pawn Shop», «Pawn Expert», «Все в одному: CUProgram», «ISpro». В той же час, програмні продукти «Pawn Shop» і «Pawn Expert» не є комплексними програмними рішеннями, а призначені для автоматизації роботи (в тому числі і облікової) front-офісів щодо операційної діяльності, а для обліку загальнокорпоративних об'єктів (основних засобів, нематеріальних активів, запасів, заробітної плати тощо) передбачена їх інтеграція з «1С:Підприємство. Бухгалтерія для України» шляхом завантаження агрегованих даних з «Pawn Shop» або «Pawn Expert», що зумовлює неможливість отримання аналітичної інформації за різними об'єктами обліку в одній програмі, спричинює витрати на придбання та підтримку двох програмних продуктів, «ручні» операції завантаження і завантаження даних є

ризиковими щодо коректності та технічної сумісності у випадках оновлення програм.

Програмний продукт «Lombard gold» є галузевою конфігурацією, яка працює на платформі «1С:Підприємство. Бухгалтерія для України», що обумовлює необхідність здійснення витрат як на платформу, так і на відповідну конфігурацію. При цьому, програмне забезпечення «Lombard gold» має дві конфігурації під версії 7.7 і 8.3 платформи «1С:Підприємство», що суттєво відрізняються в ціні.

Універсальність і незалежність програмного забезпечення «Все в одному: CUProgram» і «ISpro» є як їх перевагою, так і недоліком, оскільки ломбарди мають свої специфічні характеристики операцій господарської діяльності, які зумовлюють необхідність додаткових налаштувань і, відповідно, додаткових витрат. Так, базова версія «Все в одному: CUProgram» найкраще підходить для кредитних спілок, але певні доопрацювання програмного продукту дозволяють використовувати його й ломбардам. «ISpro» є модульною програмою, тобто її функціонал залежить від кількості придбаних мо-

дулів (бухгалтерський і податковий облік, ведення договорів, відносини з клієнтами, управління персоналом, розрахунки з контрагентами тощо), які потребують налаштувань під конкретний вид діяльності і специфіку установи. В той же час, «ISpro» відзначається швидкістю і надійністю роботи з великими масивами даних і значною кількістю робочих місць (понад 100), в тому числі і віддалених.

Програмні сервіси для ведення обліку на основі хмарних технологій представлені на ринку з типом хмари SaaS (Software as a service - програмне забезпечення як послуга). Проте, наявні на сьогодні бухгалтерські хмарні сервіси не пропонують конфігурацій для ломбардів, що унеможливорює їх використання як повноцінного програмного забезпечення. Проте, такі хмарні продукти як «Бухгалтерія Онлайн» (Приватбанк) і «1С: Підприємство» (Актив-Софт, Cloudhub Online24, Victoria IT Lab) забезпечують можливість інтеграції даних з «Pawn Shop» і «Pawn Expert», аналогічно з традиційною програмою «1С: Підприємство» (локальна, мережева, клієнт-серверна версії) (табл. 1).

Таблиця 1

Бухгалтерські хмарні сервіси в Україні

Назва продукту/ провайдер	Інтернет-джерело	Інтеграція
«Бухгалтерія Онлайн» / Приватбанк	https://bo.pb.ua/	«Pawn Shop», «Pawn Expert»
Облік Saas	https://ioblik.com/	-
«1С: Підприємство» / Актив-Софт	https://aktiv.ua/1c-online/about-1c-online	«Pawn Shop», «Pawn Expert»
«1С: Підприємство» / Cloudhub Online24	http://online24.net.ua/products/1c-ukr.html	«Pawn Shop», «Pawn Expert»
«1С: Підприємство» / Victoria IT Lab	https://saas-vic.com/zamoviti-orendu-1s-v-hmari/	«Pawn Shop», «Pawn Expert»
Bookkeeper	https://bookkeeper.kiev.ua/	-

Джерело: власна розробка авторів

Ломбарди потенційно можуть використовувати бухгалтерські хмарні сервіси, але не поспішають переходи-

ти на цей вид технологій у зв'язку з ризиками втрати даних, гальмування роботи всієї установи, перебоїв в Інте-

рнет-мережі, хакерських атак тощо, а також релевантністю витрат на сервіс.

Отже, під час вибору програмного забезпечення для ведення обліку в ломбардах варто враховувати його відповідність як нормативним, так і користувачьким вимогам (табл. 2).

На вибір програмного забезпечення також впливає здатність останнього автоматично формувати регламенто-

вану звітність в електронному вигляді та передавати її контролюючим органам (Національному банку України, Державній фіскальній службі, Державній службі статистики України тощо) з накладанням кваліфікованих електронних підписів, а також здатність здійснювати обмін електронними документами з контрагентами.

Таблиця 2

Оцінка програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку в ломбардах

№	Критерії	Програмне забезпечення					
		Lombard gold	Pawn Shop	Pawn Expert	Все в одному: CUProgram	ISpro	ІС: Підприємство: Бухгалтерія для України
Нормативні							
1.	резервне копіювання та відновлення даних	+	+	+	+	+	+
2.	розмежування та обмеження прав доступу до даних	+	+	+	+	+	+
3.	конфіденційність (використання паролів)	+	+	+	+	+	+
4.	наявність інформаційно-довідкової системи	+	-	-	+	+	+
5.	можливість відстеження інформації про порушення планових платежів за кредитними договорами	+	+	+	+	+	+
6.	розрахунок фінансових нормативів діяльності	-	-	-	+	-	+
7.	формування регламентованої звітності	+	-	-	+	+	+
8.	формування спеціальної звітності (звітних даних)	+	-	-	+	-	-
9.	відповідність форматів файлів електронної форми звітних даних формату, установленому Національним банком України	-	-	-	-	-	-
10.	підтримка багатопоточності	+	+	+	+	+	+
11.	зберігання аудит-інформації про автора та час створення, модифікації та видалення будь-якої інформації у системі	+	+	+	+	+	+
12.	можливість архівування і відновлення архіву	+	+	+	+	+	+
Користувачькі							
13.	інтеграція з іншими інформаційними системами	+	+	+	+	+	+
14.	ведення обліку за центрами відповідальності (відокремленими підрозділами)	+	+	+	+	-*	+
15.	введення господарських операцій вручну	+	+	+	+	+	+
16.	оновлення регламентованих форм документів, звітності	+	+	+	+	+	+
17.	формування нерегламентованої (управлінської) звітності	+		-	-	+	-*
18.	ведення обліку загальнокорпоративних об'єктів	+		-	-	+	+
19.	ведення обліку специфічних об'єктів	+		+	+	+	-*
20.	ведення складського обліку	+		+	+	+	+

Закінчення табл. 2

21.	ведення податкових розрахунків	+		-	-	+	+
22.	підтримка формату iXBRL	-		-	-	-	-
23.	інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс	+		+/	+/-	+/	+
Інші							
24.	варіант постачання:						
25.	локальна версія програми	+		+	+	+	+
26.	мережева версія програми	+		+	+	+	-
27.	«клієнт-серверна» версія програми	+		-	-	+	+
28.	хмарні технології	-		-	-	-	-
29.	необхідність придбання додаткового програмного забезпечення	+		+	+	-	-

*можливість реалізації вимог за додаткову плату шляхом індивідуального замовлення щодо доопрацювання програмного модуля та придбання додаткових модулів

Джерело: складено на основі опрацювання [11, 12, 13, 14, 15]

Нажаль, наявне програмне забезпечення для ведення бухгалтерського обліку в ломбардах не здатне самостійно виконати таке завдання. Проте, існують системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами, які можуть бути застосовані одночасно зі спеціалізованим програмним забезпеченням ломбардів або ж інтегровані з ними.

Ринок такого програмного забезпечення (термінального) та/або сервісів (online) представлений досить широко: М.Е.ДОС, Соната, Арт-Звіт, 1С:Звіт, FreeZvit, Sota, iFin, Taxer. Найбільш інтегрованими є облікові програмні продукти, що побудовані на платформі 1С:Підприємство: «Lombard gold» і «ISpro», для інших або необхідна «програма-посередник» «1С:Підприємство. Бухгалтерія для України» («Pawn Shop», «Pawn Expert»), або звужується вибір інтегрованої системи до використання тільки програми М.Е.ДОС, Все в одному: CUProgram (табл. 3).

Окрім регламентованої звітності, ломбарди зобов'язані подавати регулятору звітні дані в електронній формі

у вигляді файлів з показникам звітності відповідно до Реєстру показників звітності учасників ринку небанківських фінансових послуг, розміщеного на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку України в розділі «Статистика/Організація статистичної звітності/Реєстр показників звітності учасників ринку небанківських фінансових послуг», у форматі XML через вебпортал Національного банку (<https://portal.bank.gov.ua>).

Наразі декілька систем забезпечення подання електронної звітності надають можливість формувати та подавати звітні дані встановленого формату регулятору: М.Е.Дос (модуль «Звітність до НБУ для небанківських фінустанов»), Арт-Звіт (Тип звіту - НБУ), FREDO (Звітність до НБУ) [16, 20, 21].

Висновки. Програмне забезпечення для ведення бухгалтерського обліку в ломбардах, системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами мають відповідати ряду критеріїв, які доречно об'єднати в чотири групи:

Таблиця 3

Системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами

Критерії	Системи забезпечення подання електронної звітності							
	M.E.DOC	Sota	iFin	Сонага	Арт-Звіт	ІС:Звіт	FreeZvit	Тахер
варіант постачання								
термінал	+	-	-/+	+	+	+	+	-
online	-	+	+	-	+	-	-	+
подання електронної звітності (окрім формату iXBRL)	+	+	+	+	+	+	+	+
подання електронної звітності в форматі iXBRL	+	+	-	-	+	-	-	-
подання електронної звітності до НБУ в форматі XML	+	+	-	-	+	-	-	-
обмін електронними документами	+	+	+	+	+	+	-	-
інтеграція:								
Lombard gold	+	+	+	+	+	+	-	-
Pawn Shop	-	-	-	-	-	-	-	-
Pawn Expert	-	-	-	-	-	-	-	-
Все в одному: CUProgram	+	-	-	-	-	-	-	-
ISpro	+	+	+	+	+	-	-	-
ІС:Підприємство: Бухгалтерія для України	+	+		+	+	+	-	-
інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс	+	+	+	+	+	+	+	+

Джерело: складено на основі опрацювання [16, 17, 18, 19, 20, 21]

технічні – критерії, що передбачають технічну здатність програмного продукту (копіювання, зберігання, резервування, обмеженість доступу користувачів, інтеграція, підтримка різних файлових форматів тощо);

технологічні – критерії, що визначають здатність програмного продукту реалізувати необхідну технологію бухгалтерського обліку в ломбарді відповідно до запитів користувачів (можливість налагодження форми ведення бухгалтерського обліку як системи реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінан-

сову звітність в Україні», та з урахуванням особливостей діяльності ломбарду), можливість модифікації форм первинних документів, облікових реєстрів та форм нерегламентованої (управлінської) звітності), налаштування багаторівневого аналітичного обліку тощо);

комерційний – вартісний критерій, що описує ціну придбання програмного забезпечення відповідно до комплектів їх поставки або вартість доступу до хмарного середовища відповідно до строків користування;

ергономічний – критерій, що характеризує рівень комфортності у взаємодії користувача з програмним про-

дуктом і який реалізується через інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс (табл. 4).

Таблиця 4

Вимоги до бухгалтерського програмного забезпечення ломбардів

	Критерії			
	технічні	технологічні	комерційний	ергономічний
Програмне забезпечення для ведення обліку	резервне копіювання та відновлення даних	наявність інформаційно-довідкової системи	вартість	інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс
	розмежування та обмеження прав доступу до даних	можливість відстеження інформації про порушення планових платежів за кредитними договорами, розрахунок рівня прострочення		
	конфіденційність (використання паролів)	розрахунок фінансових нормативів діяльності		
	підтримка багатопоточності	формування регламентованої звітності		
	зберігання аудит-інформації про автора та час створення, модифікації та видалення будь-якої інформації у системі	формування спеціальної звітності (звітних даних)		
	можливість архівування і відновлення архіву	ведення обліку за центрами відповідальності (відокремленими підрозділами)		
	інтеграція з іншими інформаційними системами (програмне забезпечення)	введення господарських операцій вручну		
	варіант постачання (локальна, мережева, клієнт-сервер, хмара)	формування нерегламентованої (управлінської) звітності		
	необхідність додаткового програмного забезпечення	ведення обліку загальнокорпоративних об'єктів		
	підтримка формату iXBRL	ведення обліку специфічних об'єктів		
	відповідність форматів файлів електронної форми звітних даних формату, установленому НБУ	ведення складського обліку		
	оновлення регламентованих форм документів, звітності та розрахунків	ведення податкових розрахунків		
	Системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами	варіант постачання (термінал, online)		
подання електронної звітності (в тому числі в форматах XML, iXBRL)				
обмін електронними документами				
інтеграція з програмним забезпеченням для ведення обліку				

Джерело: власна розробка авторів

Оскільки функціонування програмного забезпечення передбачає наявність певної сукупності технічних пристроїв, щодо яких також можна висувати вимоги (технічні, комерційні, ергономічні), то оптимальний вибір

технічної складової організації бухгалтерського обліку буде обумовлено реципроним характером взаємодії характеристик програмного забезпечення та технічних пристроїв.

Список використаної літератури

1. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2008. 347с.
2. Павелчак-Данилюк О. Обґрунтування програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах. *Вісник Тернопільського національного технічного університету*, 2014. № 1. С. 209-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tstub_2014_1_27. (дата звернення: 26.09.2021)
3. Чернікова І.Б., Якуба С.В. Про особливості вибору інформаційних програм бухгалтерського обліку в управлінні ринковими структурами. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 2015. № 1. С. 40–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_1_6. (дата звернення: 26.09.2021)
4. Грибчук І.Л., Ляхович Г.І. Програмне забезпечення для ведення обліку: проблеми вибору та використання в ході аутсорсингу. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 2017. № 3 (38). С. 32-36. Doi: [https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-32-36](https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-32-36)
5. Одноволик В.І. Програмне забезпечення для обліку та звітності: аналіз ринку та функціоналу. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*, 2016. № 2. С. 128-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_16 (дата звернення: 26.09.2021)
6. Гончаренко О., Лук'янець О. Розвиток організації техніки і технології ведення бухгалтерського обліку в небанківських фінансово-кредитних установах. *Інфраструктура ринку*, 2019. № 30. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/76.pdf (дата звернення: 26.09.2021)
7. Вольська К.О., Дикий А.П. Бухгалтерський облік у «хмарі»: порядок переходу та адаптації інформаційної системи підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 2017. № 2 (37). С. 24-29. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-2\(37\)-24-29](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-2(37)-24-29)

8. Положення про Державний реєстр фінансових установ, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003 р. № 41 (у редакції розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг 28.11.2013 № 4368). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2161-13> (дата звернення: 26.09.2021)
9. Положення про визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов), затверджене постановою Правління Національного банку України № 27 від 30.03.2021 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30032021_27 (дата звернення: 26.09.2021)
10. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 3981 від 26.04.2005 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0565-05> (дата звернення: 26.09.2021)
11. Програмне забезпечення для ломбардів Lombard gold. URL: <http://lombardgold.com.ua/> (дата звернення: 26.09.2021)
12. Система для управління та ведення обліку в ломбарді Pawn Shop. Pawn Expert. URL: <http://da-studio.com.ua/uk/product/> (дата звернення: 26.09.2021)
13. Програмне забезпечення для фінансових установ «Все в одному: CUProgram». URL: <http://www.softcu.com/> (дата звернення: 26.09.2021)
14. Програмне забезпечення для ведення обліку та управління підприємством ISpro. URL: <https://ispro.ua/uk> (дата звернення: 26.09.2021)
15. Огляд системи 1С: Підприємство 8. URL: <http://1c.ua/ua/v8/>
16. М.Е.Дос. Звітність до НБУ для небанківських установ. URL: <https://medoc.ua/page/zvitnist-to-nbu> (дата звернення: 26.09.2021)
17. СОТА. Звітність і документообіг. URL: <https://sota-buh.com.ua/> (дата звернення: 26.09.2021)
18. Сервіс подання електронної звітності iFin. URL: <https://www.ifin.ua/> (дата звернення: 26.09.2021)
19. СОНАТА. Програма для подання електронної звітності. URL: <https://sonatazvit.com.ua/> (дата звернення: 26.09.2021)
20. Програма для подання електронної звітності Арт-Звіт. Арт-Звіт URL: <https://art-zvit.com.ua/instalyacii/> (дата звернення: 26.09.2021)

21. FREDO - звітність до НБУ для небанківських установ. URL: <https://fredo.com.ua/help/nbu.htm> (дата звернення: 26.09.2021)
22. Постанова Правління НБУ «Про забезпечення здійснення повноважень та виконання функцій з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг з питань ліцензування та реєстрації» № 83 від 25.06.2020 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/25062020_83.pdf?v=4 (дата звернення: 26.09.2021)

JEL Classification M40, M41

DEVELOPMENT OF SOFTWARE AS A TECHNICAL COMPONENT ORGANIZATION OF ACCOUNTING IN PAWNSHOPS

GONCHARENKO Olena

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of the Finance and Accounting
Banking University, Cherkasy Institute
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9479-9797>*

SHYNKARENKO Olga

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of the Finance and Accounting
Banking University, Cherkasy Institute
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7621-7017>*

Abstract. *Requirements for pawnshop software that should correlate with both regulatory requirements and provide information needs of internal users, is detailed in the article. Assessment of modern software products and services that are designed for the accounting of pawn shops, is provided in accordance with the outlined requirements and their "inferiority" in the implementation of the reporting process is noted. Systems for providing electronic reporting and exchange of electronic documents that can be integrated with existing software products and pawnshop services are defined. Criteria for optimal selection of pawnshop software are reasonable and detailed. It is noted that their specification should be carried out by each institution independently and takes into account the reciprocity of technical devices and software.*

Keywords: *pawnshops, organization of accounting, software, software products and services.*

The specifics of pawnshops as non-bank financial institutions in the organization of accounting necessitates the need to take into account legal requirements, regulatory requirements and the needs of management staff. Highlighting in the organization of accounting of pawnshops a number of components, such as methods, accounting staff, machinery and technology, emphasizes the special relevance of the technical component of accounting, which includes technical devices and software.

Even at the stage of planning equipment, as a component of the organization of accounting, it is necessary to perform the task of choosing software and hardware. Requirements for pawnshop software that should correlate with both regulatory requirements and provide information needs of internal users, is detailed.

It is noted that today the market of computer accounting systems offers: traditional accounting programs; software services for accounting on the basis of cloud technologies; systems

providing submission of electronic reporting and electronic documents exchange.

Assessment of modern software products and services that are designed for the accounting of pawn shops, is provided in accordance with the outlined requirements and their "inferiority" in the implementation of the reporting process is noted.

It is established that none of the software products for accounting in pawnshops has the function that would allow automatic formulation and submission of regulatory reports in electronic form to regulatory authorities with the addition of qualified electronic signatures, as well as the exchange of electronic documents with contractors, which causes the need to implement an additional task of choosing the optimal system for electronic reporting and electronic document exchange. The existence of a small number of systems for providing electronic reporting and exchange of electronic documents, which can be integrated with existing software products and pawnshop services, is noted.

Four groups of criteria for the optimal choice of pawnshop software are substantiated and detailed:

technical - criteria that provide the technical ability of the software product (copying, storing, backing up, limited user access, integration, support for various file formats, etc.);

technological - criteria that determine the ability of the software product to implement the necessary accounting technology in the pawnshop in accordance with user requests;

commercial - a cost criterion that describes the purchase price of software in accordance with the kits of their delivery or the cost of access to the cloud environment in accordance with the terms of use;

ergonomic - a criterion that characterizes the level of comfort in the user's interaction with the software product and which is implemented through an intuitive interface.

It is determined that the operation of the software requires a certain set of technical devices, which also have certain requirements (technical, commercial, ergonomic) and the optimal choice of technical component of the accounting organization due to the reciprocal nature of the interaction of software and technical devices.

References

1. Ivakhnenkov, S.V. (2008). *Informatsiini tekhnologii v orhanizatsii bukhhalterskoho obliku ta audytu [Information technologies in the organization of accounting and auditing]*. K.:Znannya-Pres. [in Ukrainian]
2. Pavelchak-Danilyuk, O. (2014). Obgruntuvannya programnogo zabezpechennya dlya avtomatizaciyi bukhhalterskoho obliku na pidpriyemstvakh [Substantiation of software for accounting automation in enterprises]. *Visnik Ternopil'skogo natsionalnogo tekhnichnogo universitetu - Bulletin of Ternopil National Technical*

- University*, 1, 209-218. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tstub_2014_1_27. [in Ukrainian]
3. Chernikova, I.B. & Yakuba, S.V. (2015). Pro osoblivosti viboru informacziynikh program bukhgalterskogo obliku v upravlinni rinkovimi strukturami [On the peculiarities of the choice of accounting information programs in the management of market structures]. *Ekonomichna strategiya i perspektivi rozvitku sferi torgivli ta poslug - Economic strategy and prospects of trade and services*, 1, 40–51. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_1_6. [in Ukrainian]
4. Gribchuk, Г.Л. & Lyakhovich, G.Г. (2017). Prohramne zabezpechennia dlia vedennia obliku: problemy vyboru ta vykorystannia v khodi autsorsynhu [Software for accounting: problems of selection and use during outsourcing]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu - Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 3(38), 32-36. doi: [https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-32-36](https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-32-36) [in Ukrainian]
5. Odnovolik, V.I. (2016). Prohramne zabezpechennia dlia obliku ta zvitnosti: analiz rynku ta funktsionalu [Accounting and reporting software: market and functional analysis]. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii - Accounting, analysis and audit: problems of theory, methodology, organization*, 2, 128-135. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_16 [in Ukrainian]
6. Goncharenko, O. & Luk'yanecz, O. (2019). Rozvytok orhanizatsii tekhniky i tekhnolohii vedennia bukhgalterskoho obliku v nebankivskykh finansovo-kredytnykh ustanovakh [Development of the organization of equipment and technology of accounting in non-bank financial institutions]. *Infrastruktura rynku - Market infrastructure*. Retrieved from: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/76.pdf [in Ukrainian]
7. Volska, K.O. & Dikij, A.P. (2017). Bukhhalterskyi oblik u «khmari»: poriadok perekhodu ta adaptatsii informatsiinoi systemy pidpriemstva [Cloud accounting: the order of transition and adaptation of the information system of the enterprise]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu - Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 2 (37), 24-29. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-2\(37\)-24-29](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-2(37)-24-29) [in Ukrainian]
8. Regulations on the State Register of Financial Institutions № 41, approved by the order of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of

- Ukraine (2003, August 28). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2161-13> [in Ukrainian]
9. Regulations on determining the conditions for carrying out activities for the provision of financial services, the implementation of which requires a license (license conditions), approved by the order of the Board of the National Bank of Ukraine № 27 (2021, March 30) Retrieved from: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30032021_27 [in Ukrainian]
10. Regulations on the procedure for providing financial services by pawnshops, approved by the order of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine № 3981 (2005, April 26). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0565-05> [in Ukrainian]
11. Prohramne zabezpechennia dlia lombardiv[Software for pawnshops]. Lombard gold. Retrieved from: <http://lombardgold.com.ua/> [in Ukrainian]
12. Sistema dlya upravlinnya ta vedennya obliku v lombardi Pawn Shop [System for management and accounting in pawnshop Pawn Shop]. Pawn Expert. Retrieved from: <http://da-studio.com.ua/uk/product/> [in Ukrainian]
13. Programne zabezpechennya dlya finansovikh ustanov «Vse v odnomu: SUProgram» [Software for financial institutions “All in one: SUProgram”]. Retrieved from: <http://www.softcu.com/> [in Ukrainian]
14. Programne zabezpechennya dlya vedennya obliku ta upravlinnya pidpriyemstvom ISpro [ISpro accounting and enterprise management software]. Retrieved from: <https://ispro.ua/uk> [in Ukrainian]
15. Oglyad sistemi 1S: Pidpriyemstvo 8 [Overview of the 1C system: Enterprise 8]. 1c.ua. Retrieved from: <http://1c.ua/ua/v8/> [in Ukrainian]
16. M.E.Doc. Zvitnist do NBU dlya nebankivskikh ustanov[M.E.Doc. Reporting to the NBU for non-banking institutions]. medoc.ua. Retrieved from: <https://medoc.ua/page/zvitnist-to-nbu> [in Ukrainian]
17. SOTA. Zvitnist i dokumentoobig [SOTA. Reporting and document management]. sota-buh.com.ua. Retrieved from: <https://sota-buh.com.ua/>[in Ukrainian]
18. Servis podannya elektronnoyi zvitnosti` iFin [IFin electronic reporting service]. ifin.ua. Retrieved from: <https://www.ifin.ua/>[in Ukrainian]
19. SONATA. Programa dlya podannya elektronnoyi zvi`tnosti [SONATA - Program for submitting electronic reports]. sonatazvit.com.ua. Retrieved from: <https://sonatazvit.com.ua/>[in Ukrainian]

20. Programa dlya podannya elektronnoyi zvitnosti Art-Zvit [Program for electronic reporting Art-Report]. art-zvit.com.ua Retrieved from: <https://art-zvit.com.ua/instalyacii/> [in Ukrainian]
21. FREDO - zvitnist do NBU dlia nebankivskykh ustanov [FREDO - reporting to the NBU for non-banking institutions]. fredo.com.ua. <https://fredo.com.ua/help/nbu.htm>[in Ukrainian]
22. Resolution of the Board of the NBU “On ensuring the exercise of powers and functions of state regulation and supervision in the field of financial services markets on licensing and registration” № 83 (2020, June 25). Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/25062020_83.pdf?v=4 [in Ukrainian]

УДК 347.781.51

ВВЕДЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБІГ ВЕБСАЙТІВ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

ГОЙ Василь Васильович

кандидат економічних наук,

директор Інституту оцінки та судових експертиз

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1822-4478>

Анотація. Стаття присвячена висвітленню такої актуальної теми, як тлумачення поняття вебсайту, визначення його правового режиму, ідентифікації та облікового відображення. Виявлено, що вебсайт як об'єкт інтелектуальної власності є складним явищем, яке містить у собі елементи різних правових понять права інтелектуальної власності. Обґрунтовано, що правова природа вебсайту має комплексний характер з огляду на його технічну складову частину, графічне й інформаційне оформлення. Доведено існування двох способів ідентифікації вебсайтів – символічний у вигляді доменного імені й чисельний, а також важливість облікового запису для ідентифікації користувача в мережі Інтернет. Окреслено, що подальші дослідження повинні бути спрямовані на використання методологічних підходів та методів оцінки інтелектуальної власності для визначення вартості вебсайту, як складного об'єкта інтелектуальної власності, а також рекомендацій щодо захисту прав на вебсайт на законодавчому рівні.

Ключові слова: Інтернет, вебсайт, доменне ім'я, обліковий запис, ідентифікація, сервер.

Постановка проблеми. Одне із центральних місць у сучасному праві посідає проблема важливості визна-

Аннотация. Статья посвящена актуальной теме толкование понятия вебсайта, определение его правового режима, идентификации и учетного отражения. Выявлено, что вебсайт, как объект интеллектуальной собственности, является сложным явлением, которое включает в себя элементы различных правовых понятий права интеллектуальной собственности. Обосновано, что правовая природа вебсайта имеет комплексный характер, учитывая его техническую составляющую, графическое и информационное оформление. Доказано существование двух способов идентификации вебсайтов – символный в виде доменного имени и численный, а также важность учетной записи для идентификации пользователя в сети Интернет. Определено, что дальнейшие исследования должны быть направлены на использование методологических подходов и методов оценки интеллектуальной собственности для определения стоимости вебсайта, как сложного объекта интеллектуальной собственности, а также рекомендаций по защите прав на вебсайт на законодательном уровне.

Ключевые слова: Интернет, веб-сайт, доменное имя, аккаунт, идентификация, сервер.

чення правового режиму вебсайту. Розбіжності щодо визначення як самого поняття «вебсайт», так і особливості

його правового регулювання створили певні суперечливості в процесі аналізу розуміння правовідносин, які виникають у зв'язку із користуванням вебсайтів. Тому висвітлення всіх аспектів цього феномена має сприяти вдосконаленню всіх положень як ІТ права, так і сфери права інтелектуальної власності, враховуючи, що вебсайт є складним і комплексним за структурою, окремим і самостійним об'єктом правових, інформаційних та економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зусилля сучасних правознавців спрямовані на розгляд проблем визначення поняття вебсайту та його правового режиму. Позиція дослідження вебсайту та його складників, як об'єктів права інтелектуальної власності, висвітлено в наукових працях таких учених, як Ю. Атаманової [1], Є. Булат [2], І. Губіна [3], Т. Деркач [4], Т. Михайліної [5] та ін.

Проте, треба зазначити, що на сьогоднішнє правове поле регулювання функціонування вебсайтів тільки формується, що, в свою чергу, потребує подальших досліджень.

Метою статті є узагальнення теоретичних та практичних аспектів правового режиму, ідентифікації та облікового відображення вебсайту.

Досягнення мети передбачає вирішення таких науково-дослідних завдань:

- розглянути теоретичні та практичні аспекти питання правового режиму, ідентифікації та облікового відображення вебсайту;
- проаналізувати чинне законодавство щодо цього аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні користування мережею Інтернет у Світовому Спів-

товаристві сприймається не тільки як комфортне та віддалене використання різного роду інформативного масиву, соціального спілкування тощо, а й як особливе користування певними інтелектуальними благами людства.

Всесвітня павутина, тобто World-Wibe Web, – система доступів до взаємопов'язаних гіпертекстових документів через Інтернет. Під поняттям «Інтернет» слід розуміти систему, завдяки якій здійснюється передача даних, а під поняттям «Веб» слід розуміти самі дані. Інтернет – це лише один із способів отримання даних, що поширюється через Інтернет. Тож Інтернет – це не веб, і ці два терміни не варто плутати або використовувати як взаємозамінні [6].

Від самого початку веб-сайти були класифіковані за їх доменами верхнього рівня [7], наприклад:

- вебсайти державних установ = .gov
- вебсайти навчальних закладів = .edu
- вебсайти некомерційних організацій = .org
- комерційні вебсайти = .com
- інформаційні сайти = .info

Поняття вебсайту визначено в Україні на законодавчому рівні. Згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права» встановлено, що вебсайт – це сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту і (або) облікового запису власника цього вебсайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за

Інтернет-протоколом [8]. З цього визначення можна дійти висновку, що поняття вебсайту варто розглядати через призму галузі права інтелектуальної власності, оскільки вказана дефініція пов'язана передусім з багатьма об'єктами такого права.

Варто зазначити, що на науковому рівні це поняття неодноразово висвітлювали вчені в наукових публікаціях, зокрема, на думку О.С. Яворської вебсайт – це доволі складний об'єкт інтелектуального права, так як має програмні засоби, інформаційне наповнення (зображення, тексти, тощо) та унікальне ім'я (доменне ім'я). Інформація, яка міститься на вебсайтах, зберігається на віддаленому комп'ютері (це процес характеризується як хостинг), а також що доступ до інтернет-сайту можливий з будь-якого комп'ютера, що підключений до мережі Інтернет, завдяки використанню відповідного програмного забезпечення [9, с. 33]. Такий підхід дозволяє зробити висновок про те, що таке явище як вебсайт містить в собі наступні об'єкти права інтелектуальної власності: авторські тексти, графічні зображення, музичні твори тощо. Відповідно до цього слід розуміти про наявність певного правового режиму такого явища, як вебсайт. Виражається правовий режим передусім у системі діючого законодавства, сукупності методів правового регулювання, процесах правотворчості і реалізації права, правовій свідомості суспільства.

Важливо відмітити, що правовий режим вебсайтів поки ще недостатньо вивчений. Зокрема, це питання було висвітлено у статті Л. Тарасенко, який зазначав що в переважній більшості випадків на вебсайтах розміщують об'єкти авторського права, бо перева-

жно веб-сторінки – вважаються текстовою інформацією [10].

Зауважимо, що в ст. 420 Цивільного кодексу України, де визначено перелік об'єктів права інтелектуальної власності, про вебсайт, як окремий різновид об'єктів права інтелектуальної власності, не згадується. Однак важливо розуміти, що такий перелік не вичерпний. Тобто, у тому разі, якщо вебсайт є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, його можна віднести до об'єктів права інтелектуальної власності [11].

Розвиваючи це визначення за структурним підходом, Ю.Є. Атаманова наголошує, що досягнення формальної і змістовної єдності вебсайтом забезпечується завдяки трьом основним його складовим, тобто [1, с. 7]:

- програмні та апаратні засоби;
- адреса у мережі Інтернет або доменному імені;
- інформаційне наповнення, яке охоплює текстову інформацію, графічну інформацію, аудіовізуальну інформацію.

Однак, проаналізувавши наукову позицію дослідників та законодавця, можна дійти висновку, що в них немає прямої вказівки на приналежність вебсайту до об'єктів права інтелектуальної власності. Але разом із тим до переліку об'єктів авторського права у ст. 8 Закону № 3792-ХІІ включено «інші твори», тому виникає суперечка між науковцями щодо того, чи є вебсайт окремим об'єктом права інтелектуальної власності або він є просто носієм інформації, яка належить до об'єктів права інтелектуальної власності.

Відзначимо, що, на думку Є.А. Булата, правова природа вебсайту має комплексний характер відповідно до

його технічної складової частини і графічного та інформаційного оформлення [2, с. 16].

Таким чином, можна зробити висновки про те, що вебсайт є за своєю структурою комплексним, самостійним і окремим об'єктом права інтелектуальної власності в сфері авторського права, так як під час створення потребує використання певних творчих здібностей людини і не має чітко визначеної структури, складається з різноманітних об'єктів права інтелектуальної власності, в різних комбінаціях і з особливим їх впорядкуванням, що, породжує унікальність і оригінальність кожного вебсайту, а саме поєднуючи різні рідні за своїм характером об'єкти, вебсайт має ознаки, які не є сукупністю ознак його складових частин.

На підставі вищезазначеного вважаємо за необхідне здійснити на законодавчому рівні заходи з розширення поняття вебсайту та пропонуємо авторське тлумачення: вебсайт – це комплексний об'єкт авторського права, який являє собою сукупність програмного й апаратного забезпечення, веб-дизайну, доменного імені, інформаційного наповнення (контента) і інших об'єктів авторського права та (або) суміжних прав, які пов'язані між собою в різних комбінаціях і з особливим їх впорядкуванням. Також варто доповнити перелік об'єктів авторського права у ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» та переліку об'єктів права інтелектуальної власності у ст. 420 Цивільного кодексу України окремим пунктом «вебсайт» [5, с. 7].

Вивчаючи дану тематику, варто відзначити, що створення сайту також слід розпочати з вибору домену, тобто

інтернет-території, що становить собою доменне ім'я, та його реєстрації. Можна навести приклад за аналогією, коли із зведенням будівельного зеленого паркану, майбутній власник сайту отримує свідоцтво про реєстрацію доменного імені, яке і є «адресою» майбутнього «будинку» сайту в Інтернеті.

Слід зазначити, що доменне ім'я має доволі складну правову природу. Існує думка, що під доменним ім'ям варто розуміти нематеріальний самостійний актив, що може бути окремим об'єктом обліку та може самостійно брати участь в операціях оренди, відчуження тощо. Але під час створення вебсайта реєстрація доменного імені це один із основних етапів, так як сайт існувати в Інтернеті без доменного імені не може [3, с. 166]. Доменне ім'я може не змінюватися, навіть коли вебсайт переміщується на інший хост-комп'ютер чи сервер. Для прикладу, коли бізнес або домогосподарство переміщують своє місцезнаходження – навіть назва родини чи підприємства залишається незмінною у разі зміни адреси [13].

DNS (служба доменних імен) – вважається однією з найважливіших технологій, які пов'язані з адресою вебсайту. Без DNS доступ до вебсайтів можливий лише через відповідну IP-адресу, що включає також ряд номерів (наприклад, 562.123.1.2). Для того, щоб потрапити на ваші улюблені вебсайти в Інтернеті, потрібна довіра до номерів [14].

Варто зазначити, що можуть бути зареєстровані кілька доменних імен, які вказують на один і той самий вебсайт – що є первинним та вторинним доменним іменем. Первинне доменне ім'я – потрібно, для того, щоб системи

пошуку індексували та розпізнавали. А вторинні доменні імена можна використати для зручності запам'ятовування та/або реклами [15].

Крім того, для того щоб сайт повноцінно функціонував, слід зареєструвати доменне ім'я, яке ідентифікує сайт в загальному інформативному масиві, та підтримувати роботу комп'ютера, на якому розміщений сайт, а також вирішувати виникаючі проблеми, періодично оновлювати розміщені матеріали, і тощо.

Сьогодні існує два способи ідентифікації вебсайтів – чисельний у вигляді IP-адреси та символічний у вигляді доменного імені. Іноді ці способи називають адресацією.

Доменне ім'я є певним позначенням адреси сервера (комп'ютера), на якому знаходиться потрібна користувачам інформація. Доменне ім'я зазвичай виглядає як, наприклад: `www.solnishko.ua`. Натомість адреса сервера, тобто комп'ютера, до якого приводить це доменне ім'я (IP-адреса), має, наприклад, такий вигляд: 314.145.137.365. відповідно такий унікальний номер повинен бути присвоєний кожному комп'ютеру [4, с.173].

Зауважимо, що сам чисельний спосіб адресації даних є зрозумілим комп'ютеру, однак як виявилось, він не є зручним у використанні для користувачів. Тому було застосовано символічну систему адресації даних. За умови запиту одного комп'ютера на пошук інформації, який міститься на сайті з певним доменним ім'ям, система DNS перетворить запитуване доменне ім'я на IP-адресу комп'ютера, який має у своєму розпорядженні цю інформацію [3]. Таким чином доменне ім'я можна порівняти з ініціалами,

тобто ПІБ людини, а IP-адресу – з номером її паспорта.

Треба зауважити, що важливу роль у розумінні функціонування сайтів відіграє його ідентифікація.

Важливим показником при розміщенні певного сайту в Інтернеті вважається Uniform Resource Locator (URL). Тобто існує таке поняття, як URL-адреса, яка складається з вказівки шляху до сторінки та доменного імені. Uniform Resource Locator значить показник ресурсів, який є уніфікованим та може використовуватися для вказівки адреси у всесвітній мережі. URL-адреса є основною мережевою ідентифікацією для різних ресурсів, які підключені до Інтернету (наприклад, звукових файлів, зображень і гіпертекстових сторінок). Для прикладу зазначимо, що, URL-адреса домашньої сторінки Університету Індіани – це `http://www.indiana.edu/`. URL може працювати лише з цифрами, буквами латинського алфавіту, та деякими символами [16].

Зауважимо і про особливості безпеки використання URL. Так, в компанії Google було переглянуто безпеку використання URL у зв'язку з підвищенням мобільного пошукового трафіку. Насамперед через те, що певні сучасні смартфони користуються іншою системою ідентифікації сайтів. Таким чином за умови слабкості даних технологій, хакери зможуть вкрати інформацію, яка є важливою для користувача. Також було відмічено, що звичайному користувачеві доволі важко читати URL-адреси, саме тому важко і розпізнавати, яка інформація є достовірною, а яка – ні. У зв'язку з чим компанія Google заявила, що їхніми спеціалістами розробляється нова технологія задля ідентифікації сайтів, яка

прийде на заміну URL-адрес, важливою метою якої є понад усе безпека функціонування вебсайтів [17].

Окрім важливості ідентифікації сайтів, значну роль, з юридичної точки зору, відіграє механізм облікового відображення вебсайтів.

О. С. Яворська зазначає, що згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» поняття «обліковий запис», що представляє собою «формалізований згідно зі стандартами мережі Інтернет запис на комп'ютерному обладнанні (комп'ютерах, серверах), підключеному до мережі Інтернет, що ідентифікує користувача (наприклад, власника веб-сайту) на такому обладнанні, включає в себе дані про доступ до частини каталогів і програмного забезпечення комп'ютерного обладнання, а також визначає права такого доступу, що надають можливість володільцю облікового запису додавати, видаляти, змінювати електронну (цифрову) інформацію і дані веб-сайту, надавати доступ до веб-сайту або його частин, окремих даних іншим особам, припиняти функціонування такого веб-сайту або його частини в межах облікового запису» [9, с.33].

Щодо облікового запису, то слід зауважити, що завдяки йому можна ідентифікувати користувача мережі Інтернет, зокрема власника вебсайту, і користувача соціальних мереж або інших веб-ресурсів (обліковий запис в Google) [18].

Зауважимо, що вебсайт складається з веб-сторінок. Реєстрант, тобто власник вебсайту, не завжди є власником веб-сторінки. Крім того, власник вебсайту не є власником веб-сторінки, якщо останній володіє обліковим записом, що дає йому можливість самостійно, незалежно від власника

вебсайту, розміщувати інформацію на веб-сторінці та керувати нею (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [12].

Такий підхід вважається доволі виправданим, так як дуже часто користувачі вебресурсів наділені технічною можливістю наповнювати контент самостійно [19]. Для прикладу це може бути обліковий запис на веб-порталах, у різних соціальних мережах, коли користувач сам формує інформаційну складову свого облікового запису, викладаючи в публічний доступ ту інформацію, яку вважає за необхідне. Окрім того, норма є важливою з огляду на потенційний суб'єктний склад спору, який може виникнути за умови порушення цією особою авторських або суміжних прав. У такому випадку саме власник веб-сторінки повинен бути відповідачем у даній категорії справ. Відповідаючи на питання, чи повинен власник вебсайту нести відповідальність за порушення авторських прав, яке відбувається на його вебсайті, варто провести порівняння зі суб'єктом складом розгляду справ, які пов'язані з порушенням авторських прав у друкованих ЗМІ або різноманітних виданнях. Також слід зауважити, що на рівні з автором публікації, відповідачем вважається також і видавець. Так, з Постанови Пленуму ВСУ «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [20] слід розуміти, що у справі про захист авторського права належним відповідачем слід вважати особу, якою було порушено майнові або особисті немайнові права суб'єктів авторського права. Цей аспект варто розглядати як важливий постулат з точки розу права інтелектуальної власності. Також у цій

Постанові чітко визначено, що у разі вирішення відповідних певних спорів, суд має встановити, чи перебуває вебсайт, а також розміщена на ньому інформація, в розпорядженні особи, котрій пред'явлено позовні вимоги та чим підтверджується факт порушення особою авторського права. Такі дані щодо власника вебсайту мають бути витребувані згідно чинного процесуального законодавства держави. Зазначена інформація повинна бути витребувана через адміністраторів системи реєстрації чи обліку доменних назв і адреси українського сегмента мережі Інтернет (п. 31 Постанови) [20].

Також варто наголосити про те, що подібне роз'яснення зазначено і в постанові Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», де відзначено, що власників сайтів, на яких розміщуються твори без надання дозволів відповідно до закону, слід визнати порушниками авторського права [21]. Однак вважається, що впевненість такої позиції слід вважати досить суперечливою, адже це правило не завжди має застосовуватися на практиці, так як через глобальний розвиток відносин в сфері інтернету, можуть бути спричинені появи різних видів вебсайтів, що за своєю технічною сутністю надаватимуть можливість користувачам самим викладати на них об'єкти авторських або суміжних прав тощо.

Для прикладу можна розглянути такі популярні соціальні мережі, як Instagram чи Facebook, а також сервіси компанії Google (наприклад YouTube) та інші, в межах яких користувачі інтернету можуть поширювати власний контент, наприклад фото чи

відео, що вважаються інформацією, яка містить певні об'єкти права інтелектуальної власності. Таким чином дані вебсайти визначають, що користувачі є відповідальними за порушення прав інтелектуальної власності, але разом із тим пропонують механізм припинення такого порушення [22]. Для прикладу варто зауважити, що YouTube має можливість надсилати сповіщення щодо порушення авторських прав, яке розглядається адміністрацією вебсайту і у разі існування певних підстав встановлює заходи щодо видалення відповідного потенційного неправомірного контенту. Однак такі популярні сайти як YouTube і Facebook зареєстровані не в Україні, і, відповідно, не підпадають під дію вітчизняного законодавства та роз'яснень вищих судових інстанцій [10, с.135]. Також вкрай важливим і досі нерозкритим є питання щодо права інтелектуальної власності на матеріали, розміщені науковцями [23].

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Вебсайт на законодавчому рівні вважається об'єктом права інтелектуальної власності, оскільки містить в собі сукупність апаратного й програмного забезпечення, доменного імені, веб-дизайну, інформаційного наповнення (контенту) та інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Правова природа вебсайту має комплексний характер з огляду на його технічну складову частину та графічне й інформаційне оформлення. Сьогодні існує два способи ідентифікації вебсайтів – символічний у вигляді доменного імені й чисельний. Встановлено, що завдяки обліковому запису можна ідентифікувати користувача в мережі Інтернет.

Вважаємо, що в майбутньому варто розглядати це питання з точки зору використання методологічних підходів та методів оцінки інтелектуальної власності для визначення вартості вебсайту, розроблення методики оцінки вартості вебсайту, як складного об'єкта інтелектуальної власності, розроблення рекомендацій щодо захисту прав на вебсайт на законодавчому рівні.

Список використаної літератури

1. Атаманова Ю. Є. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи. *Право та інновації*, 2014. № 3. С. 7.
2. Булат Є. А. До питання правової охорони веб-сайту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2015. № 13 (2). С. 16-17.
3. Губіна І. Веб-сайт: райський острів в Інтернет-океані. *Нематеріальні активи: правові та облікові аспекти*, 2009. № 6. С. 166-172.
4. Деркач Т. Доменне ім'я: проблеми визнання нематеріальним активом. *Нематеріальні активи: правові та облікові аспекти*, 2009. № 6 С. 173-179.
5. Михайліна Т., Борівська В. Правовий режим веб-сайту та його складників як об'єктів інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*, 2021. № 4. С. 5-9.
6. Jackson L. D. Introduction To The Internet And Web Page Design. Southern Utah University. URL: https://www.suu.edu/hss/comm/masters/capstone/project/ljackson.pdf?fbclid=IwAR3IIxVi_jlrFKel5OxhAF__Ct5ifT0y0__QFfRTIUInt6qqUZVT_Ql4rc
7. What Does Website Mean? Techopedia. URL: https://www.techopedia.com/definition/5411/website?fbclid=IwAR2Cq2kVW_c2VvnF_MSS1I57SY4vJ6LHHgS4XFga6vV2zbOv_5_LTMMMjA
8. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23.03.2017 № 1977-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#n396> (дата звернення: 28.09.2021)
9. Яворська О. С. ІТ право. Львів : Видавництво «Левада», 2017. 470 с.
10. Тарасенко Л. Правовий режим веб-сторінки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2017. № 65. С. 134-144.
11. Цивільний кодекс України: Кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.09.2021)

12. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 28.09.2021)
13. Harpham M. Suggested websites. DOI:10.4324/9781003129691-17
14. What is a URL? University Information Technology Services. Knowledge base. URL: https://kb.iu.edu/d/adnz?fbclid=IwAR1dy3u-2c-KThePEk4EgAgdTUM_KZxpP4amPDEXqIx2f8qe9da4GPJGWwc (дата звернення: 28.09.2021)
15. What Makes A Good Website Address? Onlineinnovations. URL: https://www.onlineinnovations.com/article/what-makes-a-good-website-address?fbclid=IwAR1iI-rBq76Uhlcy3O7zm1puQB_2fbT46KC3BMfnc4epuGtpYMmL3MGrhZ8 (дата звернення: 28.09.2021)
16. Kaleth J. Definition of Website Address. ItStillWorks. URL: <https://itstillworks.com/definition-website-address-11802.html> (дата звернення: 28.09.2021)
17. Новий спосіб ідентифікації сайтів від Google. PROject SEO. URL: <https://project-seo.net/uk/blog-uk/novyj-sposib-identifikaciji-sajtov-vid-google/> (дата звернення: 28.09.2021)
18. Aziz N. S. A Review of Website Measurement for Website Usability Evaluation. Journal of Physics Conference Series. DOI:10.4324/9781003129691-17DOI:10.1088/1742-6596/1874/1/012045
19. Meredith D. Build a Quality Website. Explaining Research. URL: DOI:10.1093/oso/9780197571316.003.0008 (дата звернення: 28.09.2021)
20. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Верховного суду України від 04.06.2010 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (дата звернення: 28.09.2021)
21. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Вищий господарський суд: Постанова від 17.10.2012 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 28.09.2021)
22. Beginner's Guide to Domain Names. ICANN URL: <https://www.icann.org/en/system/files/files/domain-names-beginners-guide-06dec10->

en.pdf?fbclid=IwAR1CaCKdJIFegWAmJUMztQ227oxVpNsfyat1TS6Dty1k7SRl8n
P8Pu5Jp9o (дата звернення: 28.09.2021)

23. Kuchner M.J. What makes a: Good website for scientists? Researchgate. URL:
https://www.researchgate.net/publication/297708286_What_makes_a_Good_website_for_scientists (дата звернення: 28.09.2021)

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.100112](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.100112)

JEL Classification L86, M15, O34

INTRODUCTION OF WEBSITES TO THE ECONOMIC CIRCULATION: PROBLEMS OF IDENTIFICATION AND ACCOUNTING

GOI Vasyl

PhD in Economics,

Director,

Institute of Valuation and Forensic Science

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1822-4478>

Abstract. *The article is devoted to the actual topic of the interpretation of the concept of a website, the definition of its legal regime, identification and accounting. Revealed that a website, as an object of intellectual property, is a complex phenomenon that includes elements of various legal concepts of intellectual property rights. It is substantiated that the legal nature of the website is complex, taking into account its technical component, graphic and informational design. The existence of two ways of identifying websites - symbolic in the form of a domain name and numerical has been proven, as well as the importance of an account for identifying a user on the Internet. It was determined that further research should be aimed at using methodological approaches and methods for assessing intellectual property to determine the value of a website as a complex object of intellectual property, as well as recommendations for protecting the rights to a website at the legislative level.*

Keywords: *Internet, website, domain name, account, identification, server.*

The article is devoted to such a topical issue as explaining the concept of a website. The purpose of the article is to summarize the review in scientific research of theoretical and practical aspects of the legal regime, identification and accounting of the website. Analyze the current legislation on its legal regime. It has been updated that a website as an object of intellectual property is a complex phenomenon that contains elements of various legal concepts of intellectual property rights. Defined ways to identify a website. Types such as a website contain intellectual property such as copyrighted texts, graphics, music, and so on. It is established that the website is a complex structure, a separate and independent object of intellectual

property rights in the field of copyright, because at the time of creation requires the use of human creativity and does not have a clearly defined structure, namely may consist of different objects intellectual property rights. It should be understood that in the future it is necessary to consider this issue by using methodological approaches and methods of intellectual property valuation to determine the value of the website, developing methods of valuing the website as a complex object of intellectual property, developing recommendations for protection of web rights -site at the legislative level. It is concluded that the website at the legislative level is considered an object of intellectual property rights, as it

contains a set of hardware and software, domain name, web design, content (content) and other objects of copyright and (or) related rights. The legal nature of a website is complex in terms of its technical component and graphic and informational design. Today, there are two ways to identify websites – symbolic in the form of a domain name and numerical. It has also been established that an account can identify a user on the Internet.

References

1. Atamanova, Yu. Ye. (2014). Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti u merezhi Internet: svitovyi dosvid ta vitchyzniani perspektyvy [Protection of intellectual property rights on the Internet: world experience and domestic prospects]. *Pravo ta innovatsii- Law and Innovation*, 3, 7 [in Ukrainian].
2. Bulat, Ye. A. (2015). Do pyannia pravovoi okhorony veb-saitu [On the issue of legal protection of the website]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu- Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 13(2), 16-17 [in Ukrainian]
3. Hubina, I. (2009). Veb-sait: raiskyi ostriv v Internet-okeani [Website: a paradise island in the Internet]. *Nematerialni aktyvy: pravovi ta oblikovi aspekty-Intangible assets: legal and accounting aspects*, 6, 172 [in Ukrainian].
4. Derkach, T. (2009). Domenne imia: problemy vyznannia nematerialnym aktyvom [Domain name: problems of recognition as an intangible asset]. *Nematerialni aktyvy: pravovi ta oblikovi aspekty- Intangible assets: legal and accounting aspects*, 6, 173-179 [in Ukrainian]
5. Mykhailina, T.& Borivska, V. (2021) Pravovyi rezhym veb-saitu ta yoho skladnykiv yak obektiv intelektualnoi vlasnosti [Legal regime of the website and its components as objects of intellectual property]. *Pidpryemnytstvo, gospodarstvo i pravo-Entrepreneurship, economy and law*, 4, 5-9 [in Ukrainian]
6. Jackson, L. D. Introduction To The Internet And Web Page Design. Southern Utah University. Retrieved from: https://www.suu.edu/hss/comm/masters/capstone/project/ljackson.pdf?fbclid=IwAR3IIXVi_jlrFKeI5OxhAF__Ct5ifT0y0__QFfRTIUInt6qqUZVT_Ql4rc
7. What Does Website Mean? Techopedia. Retrieved from: https://www.techopedia.com/definition/5411/website?fbclid=IwAR2Cq2kVW_c2VvnF_MSS1I57SY4vJ6LHHgS4XFga6vV2zbOv_5_LTMMMjA
8. Law of Ukraine on state support of cinematography in Ukraine No 1977. (2017, March 23). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#n396> [in

Ukrainian]

9. Yavorska, O. S. (2017). *IT pravo [IT law]*. Lviv: Vydavnytstvo «Levada». [in Ukrainian]

10. Tarasenko, L. (2017). Pravovyi rezhym veb-storinky [Legal regime of the web page]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna- Visnyk of Lviv National University*, 65, 134-144 [in Ukrainian]

11. The Civil Code of Ukraine (2003, January 16). Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. [in Ukrainian].

12. Law of Ukraine on Copyright and Related Rights No 3792. (1993, December 23). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12?lang=en#Text>[in Ukrainian]

13. Harpham, M. (2021) Suggested websites. *The School Leader's Year*, 209-215. DOI:10.4324/9781003129691-17

14. What is a URL? (Last modified on 08.09.2021). University Information Technology Services. Knowledge base. Retrieved from: https://kb.iu.edu/d/adnz?fbclid=IwARy3u-2c-KThePEk4EgAgdTuM_KZxpP4amPDEXqIx2f8qe9da4GPJGWwc

15. What Makes A Good Website Address? Blog Onlineinnovations. Retrieved from: https://www.onlineinnovations.com/article/what-makes-a-good-website-address?fbclid=IwAR1iI-rBq76Uhlcy3O7zm1puQB_2fbT46KC3BMfnc4epuGtpYMmL3MGrhZ8

16. Kaleth, J. Definition of Website Address (n. d.). ItStillWorks. Retrieved from: <https://itstillworks.com/definition-website-address-11802.html>

17. A new way to identify sites from Google (n. d.). PROject SEO. Retrieved from: <https://project-seo.net/uk/blog-uk/novyj-sposib-identifikaciji-sajtov-vid-google/>

18. Aziz, N. S., Sulaiman, N. S., Tun, M. H. Wan, N. I., Zakaria, N. L., & Yacob, A. (2021). A Review of Website Measurement for Website Usability Evaluation. *Journal of Physics Conference Series*, 1874(1). DOI:10.1088/1742-6596/1874/1/012045

19. Meredith, D. (2021). Build a Quality Website. *Explaining Research*, 89-104. DOI:10.1093/oso/9780197571316.003.0008

20. Resolution on the application by courts of the norms of the legislation in cases of protection of copyright and related rights No 5 (2010, June 4). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10?lang=en#Text> [in Ukrainian]

21. Resolution on some issues of dispute resolution practice related to the protection of intellectual property rights: Supreme Commercial Court No 12 (2012, October 17). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> [in Ukrainian]
22. Beginner's Guide to Domain Names. ICANN. Retrieved from: <https://www.icann.org/en/system/files/files/domain-names-beginners-guide-06dec10-en.pdf?fbclid=IwAR1CaCKdJIFegWAmJUMztQ227oxVpNsfyat1TS6Dty1k7SR18nP8Pu5Jp9o>
23. Kuchner, M.J. (2012). What makes a: Good website for scientists? Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/297708286_What_makes_a_Good_website_for_scientists

УДК 336.225

ПОДАТКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СЕРПЕНІНОВА Юлія Сергіївна*кандидат економічних наук, доцент,**Сумський державний університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4448-3484>***ПОБОЖІЙ Антоніна Сергіївна***магістр,**Сумський державний університет*

Анотація. У статті розглянута суть податкової оптимізації з точки зору господарюючого суб'єкту та державних органів. У ході дослідження проаналізовано законодавчу і нормативно-правову базу та визначені наявні інструменти зменшення податкового тиску на платників податків у сфері зовнішньоекономічної діяльності, шляхом наданих законодавством пільг та інших можливостей оптимізації податкових платежів. Розглянуті наступні інструменти податкової оптимізації суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності: стратегічне планування діяльності, враховуючи міжнародні договори України стосовно уникнення подвійного оподаткування; врахування місця постачання товарів і послуг; окремі специфічні підходи до організації бізнесу; планування розрахунку з брокером для збереження права на податковий кредит та ін. Обґрунтовано, що превентивні методи направлені на уникнення надмірної сплати податків або отримання штрафів та пені.

Ключові слова: податкове навантаження, оптимізація податкового навантаження, інструменти податкового навантаження, зовнішньоекономічна діяльність.

Аннотация. В статье рассмотрена суть налоговой оптимизации с точки зрения хозяйствующего субъекта и государственных органов. В ходе исследования проанализированы законодательная и нормативно-правовая база и определены имеющиеся инструменты уменьшения налогового давления на налогоплательщиков в сфере внешнеэкономической деятельности, путем предоставленных законодательством льгот и других возможностей оптимизации налоговых платежей. Рассмотрены следующие инструменты налоговой оптимизации субъекта внешнеэкономической деятельности: стратегическое планирование деятельности, учитывая международные договоры Украины о избежании двойного налогообложения; учет места поставки товаров и услуг; отдельные специфические подходы к организации бизнеса; планирования расчета с брокером для сохранения права на налоговый кредит и др. Обосновано, что превентивные методы направлены на избежание излишней уплаты налогов или получения штрафов и пеней.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, оптимизация налоговой нагрузки, инструменты налоговой нагрузки, внешнеэкономическая деятельность.

Постановка проблеми. Відповідно до проведеного Світовим банком дослідження «Doing business» за 2019-2020 рр. розрахунку сумарної податкової ставки, яка виражається як частка від комерційного прибутку підприємств і включає в себе розмір податків та обов'язкових відрахувань, що мають сплачувати підприємства на другий рік роботи, для України значення цього показника становило 45,2% проти 31,7% у Європі та Центральній Азії [1].

Такі високі показники податкового навантаження обумовлюють пошук суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності можливостей мінімізації податкових зобов'язань у межах чинного законодавства для підвищення власної конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням питання податкового навантаження та його оптимізації у своїх наукових роботах займалися такі вітчизняні вчені, як: М. Хомутенко, В. Хомутенко, А. Базилюк, М. Павленко, А. Савченко. В своїх дослідженнях науковці фокусують увагу на проблемі ухилення суб'єктів господарювання від сплати податків і пошуку шляхів зменшення цього негативного явища. Методи оптимізації податкового тиску на підприємство, що займається зовнішньоекономічною діяльністю, стали предметом дослідження таких фахівців, як: М. Кобушко, І. Тютюнник, О. Волков, О.Томашевська.

Закордонні науковці, крім аналізу шляхів і методів оптимізації, окремо вивчають вплив впровадження такої податкової оптимізації на вартість компанії та цінність, яку фірма створює для власних акціонерів. Даному

питанню свої дослідження присвятили Абдул Вахаб, Кевін Холланд, МакНауттон, Мавані, Соуфієне Ассіді, М. Десаї та Д. Дхармапала.

Зокрема, Абдул Вахаб та Кевін Холланд [2] визнають, що податкове планування з точки зору компаній є надзвичайно важливою діяльністю, а податкові послуги є другим найбільшим джерелом доходу бухгалтерських фірм Великобританії, після аудиторських послуг. Проте питання щодо практики оптимізації оподаткування та її вплив на вартість фірми залишається дискусійним. Так, Десаї М. та Дхармапала Д. [3] у своєму дослідженні дійшли висновку, що глобальний ефект оптимізації податків на капіталізацію компанії був незначним. При цьому більш позитивний вплив вона мала на фірми з висококваліфікованим управлінським персоналом, аніж на компанії з незадовільним управлінням.

Метою статті є аналіз теорії, вітчизняної практики та зарубіжного досвіду з питання оптимізації податкового навантаження та визначення наявних у правовому полі інструментів, які дають можливість зменшити необґрунтовану переплату податків і запобігають нараховуванню штрафних санкцій та пені в контексті податкового планування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативного закріплення поняття «податкова оптимізація» у податковому законодавстві України немає. В наукових колах це поняття тлумачиться досить вільно і застосовується у контексті зменшення податкового навантаження.

Розглядаючи податкову оптимізацію з точки зору підходу до цієї про-

блематики державних органів, варто відзначити, що Міністерством фінансів України у співпраці із Державною податковою адміністрацією, Державною митною службою, Міністерством юстиції та Міністерством економіки, визначено дві основні категорії схем мінімізації податкових зобов'язань [4]:

1) схеми, що базуються на прогалинах законодавства або використанні різних систем оподаткування з відмінним фіскальним навантаженням;

2) ухилення від оподаткування за рахунок підробки документів, не відображення у податкових деклараціях податкових зобов'язань, використання фіктивних юридичних або фізичних осіб.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то бачимо, що в умовах підвищеного інтересу з боку підприємців до податкової оптимізації або ухилення від сплати, у законодавстві розвинутих країн, зокрема Канади, Німеччини, Франції чи Австралії, діють правила боротьби з мінімізацією під назвою «General Anti-Avoidance Rules» (далі - GAAR), які визначають зловживання як обрання платником податків «невідповідного юридичного рішення», при якому головним мотивом здійснення операції було саме уникнення сплати податків, а не інша ділова мета [5].

Ступінь правомірності прийнятих рішень в українських умовах може визначатися зазначеними у чинних законах механізмами ведення підприємницької діяльності. Обґрунтовуючи своє право на оптимізацію податкового навантаження в межах правового поля, суб'єкти господарювання часто керуються принципом, за яким дозволено

все, що прямо не забороняється законодавством.

Стосовно Податкового кодексу України (ПКУ), хоча він і не включає у власний понятійний апарат визначення «податкова оптимізація», але в тому чи іншому аспекті визначає заборони зловживань. До прикладу, пункт 2 статті 103 ПКУ стосовно використання міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування, наголошує наступне: податкові вигоди у вигляді звільнення від оподаткування або застосування пониженої ставки податку не надаються, якщо головною або переважною метою здійснення відповідної господарської операції нерезидента було отримання переваг у вигляді звільнення від оподаткування або застосування пониженої ставки податку. Дане формулювання відповідає підходу GAAR.

Поряд з тим, у відсутності жорсткого підходу ПКУ до цього поняття можна бачити деякі позитивні моменти, адже додаткове регулювання може створювати і додаткові практичні труднощі для платників податків і сформувати негативне середовище для вітчизняних або іноземних інвестицій.

Так, спеціально створена група у Великобританії, яка досліджувала питання імплементації правил GAAR зазначила, що широкий спектр підходів GAAR може виявитися не настільки вигідним для податкової системи, скільки представити ризик підризу «здатності бізнесу здійснювати розумне та відповідальне податкове планування» [6].

Звернемося до визначення наданого А.В. Хомутенко та В.П. Хомутенко: «податкова оптимізація - це зменшення розміру податкових зобов'язань за допомогою цілеспрямованих пра-

вомірних дій платника податків, що включають повне використання усіх наданих законодавством пільг і інших законних прийомів і способів» [7].

Таке визначення, по-перше, передбачає дії суб'єкта господарювання виключно у правовому полі, слідуючи інтересам держави, та, по-друге, не суперечить етимології слова «оптимізація», як процесу надання будь-чому найвигідніших характеристик та співвідношень, вибір найбільш відповідного варіанта з усіх можливих [8], - що відповідає інтересам суб'єктів господарювання.

Отже, для цілей цього дослідження розглядаємо оптимізацію податкового навантаження на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) виключно у рамках законних дій платника, які націлені на оптимізацію відповідних аспектів оподаткування для покращення економічного результату діяльності.

У розрізі питання податкової оптимізації ЗЕД звернемо увагу на декілька аспектів як з точки зору стратегічних та оперативних рішень, так і з точки зору превентивних (або запобіжних) інструментів, спрямованих на уникнення штрафних санкцій, як податкових податкових витрат (табл. 1).

До превентивних інструментів віднесемо отримання індивідуальних податкових консультацій та роз'яснення державних органів, які мають бути частиною процесу податкового планування ЗЕД. У разі наявності розбіжностей в трактуванні законодавчих норм або коли деякі аспекти недостатньо чітко визначені, варто звернутися за роз'ясненням до податкових органів. При цьому особа, яка діяла згідно з консультацією, не може бути притягнута до відповідальності.

Отримання індивідуальних податкових консультацій є вкрай важливим підходом, особливо при високій імовірності суттєвих штрафних санкцій або значній вартості майна, що задіяно в конкретній господарській операції. До податкової оптимізації необхідно підійти дуже уважно та підкріпити прийняте рішення індивідуальним податковим роз'ясненням. Якщо господарюючий суб'єкт не згоден з офіційною позицією щодо сутності об'єктів і процесів своєї діяльності, в тому числі зовнішньоекономічних операцій, то отримання роз'яснень профільних державних органів може допомогти прояснити спірні поняття та підходи.

Таблиця 1

Узагальнення інструментів оптимізації податкового навантаження на суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності

Підхід	Інструменти	Сутність	Переваги
Стратегічний	Визначення території постачання товарів та послуг	Оцінка переваг територіального фактору у процесі планування бізнес-діяльності та податкового навантаження враховуючи ст. 185 ПКУ: «об'єктом оподаткування ПДВ є операції постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України».	- спрощення системи обліку; - уникнення переплати з ПДВ.

продовження табл. 1

	Використання міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування	Інструмент направлений на використання положень відповідних міжнародних двосторонніх конвенцій, які є превалюючими в разі розбіжностей з положеннями ПКУ (п. 3.2 ст. 3 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - запобігання переплати по податках в умовах здійснення ЗЕД; - формування взаємовигідної співпраці з контрагентом-нерезидентом враховуючи положення міжнародних угод України.
	Впровадження бізнес-моделі імпорту давальницької сировини, її переробки та експорту готової продукції	Бізнес-модель як стратегія господарювання орієнтована на використання переваг специфіки діяльності з обробки сировини.	<ul style="list-style-type: none"> - ПДВ за нульовою ставкою (п.1.3 ст.195 ПКУ) - економія в рамках відсутності митного оформлення сировини; - економія в рамках капітальних інвестицій та утримання штату виробничого персоналу; - економія в рамках можливого вибору юрисдикції з пільговим податковим режимом.
Оперативний	Отримання сертифікату EUR.1 / EUR-MED	Сертифікат EUR.1 та EUR-MED, як доказ відповідності товару вимогам визначення преференційного походження, забезпечує отримання преференції з митних платежів, право на які визначається п.5 ст 280 МКУ.	<ul style="list-style-type: none"> - економія у сумі мита; - економія у частині суми ПДВ.
	Ефективна організація сплати ввізного ПДВ	Організація завчасного розрахунку з брокером по сумам ПДВ.	Отримання права на податковий кредит
Превентивний	Отримання індивідуальних податкових консультацій	Індивідуальні податкові консультації є ефективним інструментом при наявності невизначеності у трактуванні нормативних актів та покликані розкрити практичні аспекти застосування податкового законодавства.	<ul style="list-style-type: none"> - уникнення переплати по податках; - уникнення штрафних санкцій та пені; - уникнення відповідальності при застосуванні роз'яснень відповідної консультації.
	Роз'яснення профільних неподаткових державних органів	Інструмент оптимізації податкового навантаження, покликаний визначити спірні поняття та підходи щодо сутності об'єктів і процесів господарської діяльності.	<ul style="list-style-type: none"> - отримання аргументованої позиції, альтернативної до позиції податкових органів; - уникнення переплати по податках; - уникнення штрафних санкцій та пені.

Джерело: складено авторами

Роз'яснення державних органів, не пов'язаних з оподаткуванням, іноді дають можливість отримати рішення на користь платника податку.

З точки зору стратегічних рішень щодо оптимізації податкового навантаження в процесі планування ЗЕД, підприємству варто звернути увагу на специфіку нарахування ПДВ. Відповідно до статті 185 ПКУ, об'єктом оподаткування ПДВ «є операції з постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України». Тому, спираючись на статтю 186 ПКУ, необхідно чітко визначити територію постачання товарів та послуг, від цього буде залежати податкове навантаження на операції ЗЕД та адміністрування податків на рівні підприємства.

Інструментом податкової оптимізації з точки зору стратегії побудови бізнесу можуть бути операції, що «передбачають роботи з рухомим майном, попередньо ввезеним на митну територію України для виконання таких робіт та вивезеним за межі митної території України платником, що виконував такі роботи, або отримувачем-нерезидентом» [9].

В тому числі, операції з переробки давальницької сировини на митній території України можна розглядати як альтернативу традиційними експортним або імпортом операціям. Керуючись статтею 147 МКУ, переробка на митній території визначається наступним чином: «це митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються в установленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності за умови подальшого ре-експорту продуктів переробки» [10].

Договір на переробку давальницької сировини є вигідним для підприємств, де відсутня власна виробнича база, адже вони не здійснюють капітальні інвестиції в будівництво і обладнання цехів, найм та утримання виробничого штату. Компанія, що уклала договір на переробку давальницької сировини та матеріалів з незалежним підприємством, має менше податкове навантаження за рахунок зменшення обсягу податкових платежів.

Переробник отримує переваги, якщо капітальні інвестиції в створення виробничої бази вже здійсненні і підприємство намагається максимізувати кількість замовлень. Сировина та матеріали, що ввозяться на митну територію України відповідно до зовнішньоекономічного договору з метою подальшої їх переробки, не підлягають митному оформленню, та, згідно статті 195 ПКУ, оподатковуються ПДВ за нульовою ставкою.

Зазначений механізм оптимізації є ефективним для підприємств, які займаються експортом продукції, виробленої з попередньо імпортованої сировини: виробник не приймає участі в реалізації продукції, тому база оподаткування у нього інша. Прибуток від реалізації готової продукції отримує саме постачальник сировини, і він має можливість зареєструватися в юрисдикції з оптимальним для нього режимом оподаткування.

Використання міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування безумовно є ще одним інструментом ефективного планування. Відповідно до вимог пункту 103.4 ПКУ, суб'єкту ЗЕД слід заздалегідь подбати про отримання довідки, яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою укладено

міжнародний договір України, а також інших документів, якщо вони передбачені в угодах. Як зазначено в ПКУ, довідка про статус видається уповноваженим органом відповідної країни і повинна бути належним чином легалізована та мати переклад відповідно до законодавства України. Цей інструмент має бути частиною стратегічного підходу у податковому плануванні, адже правильне формування партнерських відносин з контрагентом-нерезидентом є фундаментом успішної співпраці в ринкових умовах.

Визначаючи інструменти оперативного підходу до оптимізації податкового навантаження у сфері ЗЕД, сфокусуємо увагу на ПДВ як фактору з високою питомою вагою в загальному податковому навантаженні на суб'єкт господарювання.

Якщо торгові операції підприємства по ЗЕД оподатковуються ПДВ, то слід уважно відноситися до строків розрахунку за податком. Так, згідно пункту 187.8 ПКУ вказано, що податкові зобов'язання при ввезенні товару виникають вже на дату подання митної декларації (МД). При цьому сплатити ПДВ необхідно завчасно або в день подання МД. Таким чином, якщо розмитненням товару за договором доручення буде займатися митний брокер, то до моменту розмитнення підприємству необхідно подбати про перерахування коштів брокеру для сплати податкових зобов'язань з ПДВ. Тільки при вчасному розрахунку, на думку податківців, імпортер товару має право віднести суму ПДВ до податкового кредиту (ПК). Компенсацію брокерові суми ПДВ буде неможливо віднести до ПК після факту здійснення

розмитнення. Тому, за оперативним підходом до оптимізації податкового навантаження, слід заздалегідь організувати сплату ввізного ПДВ, тобто до початку процесу розмитнення.

Розглядаючи податкову оптимізацію у сфері зовнішньоекономічної діяльності, необхідно, також врахувати міжнародний фактор. Різні міжнародні інституції забезпечують функціонування світового ринку на правилах і принципах, задекларованих в угодах стосовно вільної торгівлі, преференцій та інших аспектів. Завданням підприємства є використання наявних можливостей для підтримки своєї конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

З точки зору оперативних рішень щодо податкової оптимізації зовнішньоекономічної діяльності, обґрунтуємо раціональність отримання від контрагента (нерезидента) необов'язкових сертифікатів EUR.1 та EUR-MED для підтвердження походження товарів та отримання на його основі права на використання преференційної ставки мита.

Пунктом 5 статті 280 Митного кодексу України визначено: «візне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі» [10]. До товарів, що походять з України або з держав, з якими Україна уклала двосторонні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

З Наказу Міністерства фінансів України від 02.03.2021 №139 маємо наступне визначення: «сертифікат з перевезення (походження) товару

EUR.1 - оригінал паперового документа, що підтверджує статус преференційного походження товару(ів)» [11].

Відповідальними за видачу сертифікатів EUR.1 та EUR-MED є митні органи Державної фіскальної служби України. Сертифікат на одну партію товарів, яка експортуються можна отримати безкоштовно за місцем реєстрації експортера або за місцем митного оформлення товару.

При здійсненні імпорту товарів європейського походження, постачальник також має можливість надати іноземному контрагенту сертифікат EUR.1. Для українського імпортера даний аспект міжнародного права є дуже вагомим, адже митні ставки в Україні є вищими ніж аналогічні ставки в Європі.

У рамках угод про вільну торгівлю при виробництві товарів в Україні можна закуповувати сировину та комплектуючі у країнах-учасниках Конвенції (регіональна конвенція про північно-середземноморські преференційні правила) та вже готову продукцію експортувати до інших країн-учасниць, використовуючи преференційні митні ставки як для вітчизняного товару. Справедливий і зворотній механізм: матеріали та комплектуючі з України можуть використовуватись для подальшого експорту у вигляді складових готової продукції виробленої у країнах-учасниках Конвенції [12].

Згідно пункту 190.1 ПКУ, базою оподаткування ПДВ при ввезенні товару буде його договірна (контрактна) вартість, з урахуванням мита й акцизного податку, які підлягають сплаті і включаються в ціну товару. Тому розмитнення вантажу з використанням преференційної ставки мита за допо-

могою сертифікатів EUR.1 або EUR-MED дає економію як у сумі мита, так і у частині суми ПДВ. Отже, належне оформлення сертифікату дозволить оптимізувати оподаткування зовнішньоекономічних операцій шляхом зниження об'єму платежів при митному оформленні товарів.

Варто відзначити, що міжнародними угодами України передбачена можливість відновлення преференційного режиму, вже після факту здійснення експорту товарів, яких стосується сертифікат, якщо він не був виданий вчасно, внаслідок особливих обставин або помилок. Митний кодекс України також передбачає право на повернення надміру сплачених сум митних платежів у відповідності до Податкового кодексу.

Преференційна ставка мита забезпечується без наявності сертифіката за таких умов [13]:

- загальна вартість партії товарів, походженням з України, не перевищує 6 000 євро;
- експортер має статус уповноваженого;
- в країнах ЄС товари оподатковуються за нульовою ставкою ввізного мита Митного тарифу (за винятком положень Правил походження щодо кумуляції та квот).

Висновки. У ході дослідження було визначено сутність поняття оптимізації податкового навантаження як системи законних дій платника податків, направлених на мінімізацію податкових платежів і передбачають використання наданих законодавством пільг, або інших законних переваг, з метою забезпечення економічного зростання та покращення власної конкурентоспроможності.

Раціональне податкове планування має на меті усунення невизначеності у питаннях оподаткування та уникнення загрози додаткових нарахувань податків та штрафів під час перевірок контролюючими органами.

В рамках зовнішньоекономічної діяльності під час податкового планування підприємству пропонується ретельно підійти до питання оподаткування ПДВ як фактору, що має значну питому вагу в загальному податковому тиску на суб'єкт ЗЕД.

Інструментами податкової оптимізації для суб'єкта ЗЕД серед інших можуть бути:

- стратегічне планування діяльності, враховуючи міжнародні договори України стосовно уникнення подвійного оподаткування; врахування місця постачання товарів і послуг; окремі специфічні підходи до організації бізнесу, наприклад зовнішньоекономі-

чного договору на переробку давальницької сировини;

- оперативне використання можливостей оптимізації шляхом оформлення сертифіката EUR.1; ефективне планування розрахунків з брокером при розмитненні товарів та збереження права на податковий кредит;

- превентивні методи направлені на уникнення надмірної сплати податків або отримання штрафів та пені, шляхом реалізації прав на отримання індивідуальних податкових консультацій та роз'яснення державних органів.

Упровадження окреслених інструментів податкової оптимізації суб'єктами ЗЕД забезпечить поліпшення фінансових результатів діяльності таких суб'єктів та підвищення їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Список використаної літератури

1. Doing Business 2019. Economy profile of Ukraine. URL: https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine#DB_tax_____ (дата звернення: 05.10.2021)
2. Abdul Wahab, N. S., & Holland, K. (2012). Tax planning, corporate governance and equity value. *The British Accounting Review*, 44(2), 111e124. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0890838912000212> (дата звернення: 5.10.2021)
3. Desai, M., & Dharmapala, D. (2009). Corporate tax avoidance and firm value. *Review of Economics and Statistics*, 91(3), 537-546
4. Міністерство Фінансів України: Лист No31-20010-3-8/3337 від 25.04.2008 р. «Щодо схем мінімізації сплати податків очима МФУ». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3337201-08>. (дата звернення: 14.10.2021)
5. HM Revenue and Customs. General anti-abuse rule (GAAR) guidance. 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/tax-avoidance-general-anti-abuse-rules> (дата звернення: 14.10.2021)

6. Pricewaterhouse Coopers. General Anti-Avoidance Rules. URL: <https://www.pwc.com/cz/cs/danove-sluzby/danova-politika/assets/gaar-general-anti-avoidance-rule-en.pdf> (дата звернення: 14.10.2021)
7. Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін. Податкова система: навчальний посібник. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
8. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук та ін. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 2003. Т. 4: Н–П, 657 с.
9. Податковий кодекс України No2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.10.2021)
10. Митний кодекс України No4495-VI від 13.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 14.10.2021)
11. Міністерство фінансів України. Наказ No139 від 02.03.2021 р. «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 або EUR-MED». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-21#Text> (дата звернення: 14.10.2021)
12. Міністерство економічного розвитку и торгівлі. Офіс просування експорту України. «Преференційні правила походження у рамках Пан-Євро-Мед». URL: <https://helpdesk.epo.org.ua/article/preferenciyni-pravylya-pohodzhennya-u-ramkah-pan-uevro-med> (дата звернення: 14.10.2021)
13. Міністерство економіки. Департамент міжнародної співпраці у сфері економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379> (дата звернення: 14.10.2021)

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(43\).2021.116126](https://doi.org/10.18371/fp.3(43).2021.116126)

JEL Classification H21, H25, H26

TAX OPTIMIZATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

SERPENINOVA Yuliia*PhD in Economics, Associate professor,**Sumy State University**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4448-3484>***POBOZHIY Antonina***student,**Sumy State University*

Abstract. *The article discusses the essence of tax optimization from the point of view of the business entity and government agencies. The study analyzes the legal and regulatory framework and identifies existing tools to reduce tax pressure on taxpayers in the field of foreign economic activity, through the benefits provided by law and other opportunities to optimize tax payments. The following tools of tax optimization of the subject of foreign economic activity are considered: strategic planning of activities, taking into account international agreements of Ukraine on the avoidance of double taxation; taking into account the place of supply of goods and services; some specific approaches to business organization; planning a settlement with a broker to preserve the right to a tax credit. Preventive methods are aimed to avoid the overpayment of taxes or fines and penalties.*

Keywords: *tax burden, tax burden optimization, tax burden tools, foreign economic activity.*

During the study, the essence of the concept of optimization of the tax burden was determined as a system of legal actions of a taxpayer aimed at minimizing tax payments and providing for the use of benefits provided by legislation or other legal advantages in order to ensure economic growth and improve their own competitiveness. For the purposes of this study, we consider the optimization of the tax burden on subjects of foreign economic activity (FEA) solely within the framework of legal actions of the payer aimed at optimizing the relevant

aspects of taxation in order to improve the economic performance.

The authors summarized the tools of tax optimization for the subject of foreign economic activity, respectively, in the framework of strategic, operational and preventive approaches. According to the strategic approach to the tools of tax optimization for the subject of foreign economic activity, the following can be attributed: determination of the territory for the supply of goods and services; use of international treaties of Ukraine on the avoidance of double taxation; introduction of a business model for the

import of customer-supplied raw materials, their processing and export of finished products.

From the point of view of operational decisions on tax optimization of foreign economic activity, the rationality of obtaining from a counterparty (non-resident) optional certificates EUR.1 and EUR-MED for confirming the origin of goods and obtaining, on its basis, the right to use the preferential duty rate is substantiated.

Preventive tools include obtaining individual tax advice and explanations from government agencies, which should

be part of the process of tax planning for foreign economic activity. If there are disagreements in the interpretation of legislative norms or some aspects are not clearly defined, enterprises should contact the tax authorities for clarification. In this case, the person who acted in accordance with the consultation cannot be held liable.

The introduction of the outlined tools of tax optimization by subjects of foreign economic activity will improve the financial results of the activities of such entities and increase their competitiveness in the international arena.

References

1. Doing Business. (2019). Economy profile of Ukraine. doingbusiness.org. Retrieved from: https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine#DB_tax
2. Abdul Wahab, N. S., & Holland, K. (2012). Tax planning, corporate governance and equity value. *The British Accounting Review*, 44(2), 111e124. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0890838912000212>
3. Desai, M., & Dharmapala, D. (2009). Corporate tax avoidance and firm value. *Review of Economics and Statistics*, 91(3), 537-546.
4. About the schemes to minimize the payment of taxes through the eyes of MFU. Letter 31-20010-3-8 / 3337 the Ministry of Finance of Ukraine (2008, April 25). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3337201-08>. [in Ukrainian]
5. Tax avoidance: general anti-abuse rule guidance - latest version. gov.uk. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/tax-avoidance-general-anti-abuse-rules>
6. General Anti-Avoidance Rules. Pricewaterhouse Coopers. Retrieved from: <https://www.pwc.com/cz/cs/danove-sluzby/danova-politika/assets/gaar-general-anti-avoidance-rule-en.pdf>
7. Baranova, V.Gh., Dubovyk, O.Ju. & Khomutenko, V.P. (2014). *Tax system*. Odesa: BMB. [in Ukrainian]

8. Melnichuk, O.S. (Ed.). (2003). Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]. (Vol.4). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
9. Tax Code of Ukraine (2010, December 2) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian]
10. Customs Code of Ukraine (2012, March 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian]
11. Order about Approval of the Procedure for Completion and Issuance by Customs of a Certificate for Transportation (Origin) of Goods EUR.1 or EUR-MED №139 Ministry of Finance of Ukraine. (2021, March 2). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-21#Text_ [in Ukrainian]
12. Preferential rules of origin within Pan-Euro-Med. Ministry of Economic Development and Trade. Ukrainian Export Promotion Office. Retrieved from: <https://helpdesk.epo.org.ua/article/preferenciyni-pravyla-pohodzhennya-u-ramkah-pan-yevro-med> [in Ukrainian]
13. FAQ z pytan funktsionuvannia vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS [FAQ on the functioning of free trade between Ukraine and the EU]. Ministry of Economy, Department of International Cooperation in Economics, Trade and Agriculture. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379> [in Ukrainian].